

VILNIAUS UNIVERSITETAS
KAUNO FAKULTETAS
KALBŲ, LITERATŪROS IR VERTIMO STUDIJŲ INSTITUTAS

Aura Naimavičiūtė

RIBŲ PASLANKUMAS IR ĮVEIKA VIRTUALIOJE KOMUNIKACIJOJE

MAGISTRO DARBAS

Viešojo diskurso lingvistika (valstybinis kodas 6211NX012)

Darbo vadovė prof. dr. Daiva Aliūkaitė
(*pedagoginis v., mokslo l., vardas ir pavardė*)

Magistrantė Aura Naimavičiūtė

Kaunas, 2025

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. RIBŲ SAMPRATOS	6
1.1. Ribų samprata dialektologijoje.....	6
1.2. Ribų samprata sociolingvistikoje	7
1.3. Virtualios komunikacijos požymiai.....	10
1.4. Ribų sampratų apibendrinimas	12
1.5. Metodologinės prieigos	14
1.5.1. Pirminės medžiagos apžvalga	14
1.5.2. Antrinės medžiagos apžvalga.....	16
2. VIEŠUMO IR PRIVATUMO RIBOS VIRTUALIOJE ATISISVEIKINIMO KOMUNIKACIJOJE	19
2.1. Virtualios komunikacijos duomenys	19
2.1.1. Kalbinių priemonių repertuaro parinkimas ir pritaikymas viešumui	19
2.1.2. Adresanto ir adresato santykis.....	21
2.1.3. Nuotraukos, grafiniai ženklai ir jų papildoma reikšmė	37
2.2. Sociolingvistinės apklausos duomenys	39
2.2.1. Respondentų požiūris į viešumo ir privatumo ribas socialiniuose tinkluose	40
2.2.2. Socialinė ir emocinė atsisveikinimo įrašų reikšmė respondentų požiūriu	48
IŠVADOS	52
SANTRAUKA	54
SUMMARY	55
ŠALTINIAI.....	56
LITERATŪRA	57
PRIEDAI	61

IVADAS

Netektis, įprastai suvokiama kaip privati ir intymi patirtis, vis dažniau reiškia viešai – ypač virtualioje aplinkoje, kurioje nyksta aiškos ribos tarp to, kad asmeniškai, ir to, kas yra visuotina.

Temos aktualumas. Šiuolaikinėje visuomenėje virtualybė tampa vis svarbesne ne tik informacijos sklaidai, bet ir asmeninių išgyvenimų raiškai. Socialiniai tinklai, ypač „Facebook“, suteikia galimybę vartotojams dalytis net pačiais intymiausiais gyvenimo momentais, pavyzdžiui, netektimi. Viešas atsisveikinimas ir gedulas kelia esminių klausimų apie privatumo ir viešumo ribų kaitą, nes mirties tema tradiciškai laikytina privačia, tačiau virtualioje erdvėje ji tampa matoma visiems socialinio tinklo naudotojams. Nykstant aiškioms riboms tarp asmeninio ir viešo gyvenimo, socialinių tinklų naudotojai balansuoja tarp atvirumo ir poreikio išlaikyti privatumą. Šis pokytis svarbus tiek kalbiniu, tiek kultūriniu aspektu: kinta ne tik viešosios komunikacijos turinys, bet ir jos raiškos būdai – pasirenkamos kalbinės priemonės, stilistika, kreipimosi būdai. Tyrimas leidžia stebėti, kaip šiuolaikinėje visuomenėje formuojami emocijų raiškos būdai, kinta viešumo samprata ir reflektuojama netektis. Gauti duomenys gali būti naudingi siekiant geriau suprasti kalbos ir emocijų raiškos santykį šiuolaikinėse medijose.

Tyrimo objektas – ribos virtualioje komunikacijoje.

Darbo medžiaga yra dviejų tipų: pirminė – 101 įrašas, susijęs su mirtimi, iš socialinio tinklo „Facebook“; antrinė – virtualios komunikacijos atvejų percepcija ir reflektyvios įžvalgos, sukauptos vykdant sociolingvistinį tyrimą, kuriame dalyvavo 107 tiriamieji.

Tikslas – ištirti ribų virtualioje komunikacijoje įveiką ir paslankumą, remiantis su mirtimi susijusios virtualios komunikacijos socialiniame tinkle „Facebook“ duomenimis ir komunikacijos percepcijos bei refleksijos duomenimis.

Uždaviniai:

1. Sukurti teorinį ribų virtualioje komunikacijoje tyrimo modelį:
 - 1.1. išanalizuoti ribų sampratas dialektologinėje perspektyvoje,
 - 1.2. aprašyti ribų sampratas sociolingvistinėje perspektyvoje,
 - 1.3. apžvelgti virtualios komunikacijos požymius teoriniu lygmeniu,
 - 1.4. apibrėžti šio darbo ribos sampratą,
 - 1.5. parengti ribų tyrimo virtualioje komunikacijoje instrumentą anketą.
2. Ištirti virtualios komunikacijos duomenis, atskleidžiant:
 - 2.1. kalbinių priemonių repertuaro parinkimą ir pritaikymą viešumui,
 - 2.2. adresanto ir adresato santykį,
 - 2.3. nuotraukų ir grafinių ženklų kuriamą reikšmę.
3. Remiantis sociolingvistinės apklausos duomenis, išsiaiškinti:

- 3.1. respondentų požiūrį į viešumo ir privatumo ribas socialiniuose tinkluose,
- 3.2. socialinę ir emocinę atsisveikinimo įrašų reikšmę respondentams.

Tyrimo metodai. Aprašomasis metodas šiame tyrime taikytas pirmojoje – teorinėje – darbo dalyje, kurioje susisteminti moksliniai šaltiniai apie kalbos ribų sampratas dialektologijos, sociolingvistikos ir virtualios komunikacijos kontekstuose. Šis metodas leido aprašyti pagrindines tyrimo sąvokas, reikalingas analitinės dalies analizei.

Interpretacinis metodas buvo taikytas analizuojant empirinę medžiagą t. y. socialinio tinklo „Facebook“ įrašus, susijusiu su mirtimi, ir sociolingvistinės apklausos rezultatus. Įrašai ir apklausos atsakymai buvo analizuojami siekiant suprasti, kaip kalbinė raiška atspindi socialinius santykius, tapatybės konstravimą ir ribų tarp viešo bei privataus diskurso nykimą.

Sociolingvistinės apklausos metodas taikytas rengiant klausimyną, skirtą išsiaiškinti žmonių percepciją ir reflektyvias įžvalgas apie virtualią atsisveikinimo komunikaciją.

Tyrimų apžvalga. Atsisveikinimo tema virtualioje aplinkoje jau buvo nagrinėta Vilniaus universiteto Kauno fakulteto studentės Neilos Juronytės bakalauro darbe „Atsisveikinimo komunikacija socialiniuose tinkluose“ (2024). Jis reikšmingas vėlesniems tyrimams, tad ir šiam baigiamajam darbui. Vykdamas šio magistro darbo sociolingvistinį tyrimą buvo perimta sociolingvistinės minėto darbo apklausos struktūra, kuri buvo modifikuota ir papildyta atsižvelgiant į šio darbo tikslus bei jau turėtą tiriamąją medžiagą. Šiame magistro darbe daugiau dėmesio skiriama viešumo ir privatumo ribų kaitai, kalbos analizei bei virtualios komunikacijos multimodalumui. Tad taip plėtojama pradėta akademinė tradicija, orientuota į gilesnį atsisveikinimo diskurso suvokimą šiuolaikinėje virtualioje aplinkoje.

Tyrimo reikšmė yra daugialypė: atskleidžiama socialinio tinklo vartotojų suvoktis apie privatumo ir viešumo ribas, tad ir jų (ne)peržengimą, kalbinės nuostatos bei elgseną; virtualioje aplinkoje kalba tampa saviraiškos ir tapatybės kūrybos įrankiu, o jautrios temos analizė suteikia informacijos apie emocijų raišką, bendruomeniškumą, gedulo išgyvenimo kismą. Minėti aspektai gali būti naudingi, norint suprasti šiuolaikinę įsivertulinusią visuomenę, jos bendravimo ypatumus ir kultūrines transformacijas – naudinga svarstant apie socialinių tinklų etiketą.

Darbo struktūra. Darbą sudaro penkios dalys: įvadas, teorinės kalbinių ribų ir virtualios komunikacijos požymių prielaidos, virtualios komunikacijos duomenų analizė pagal išsikeltus uždavinius, išvados ir priedai.

Teorinėje dalyje apžvelgtos dialektologinės ir sociolingvistinės ribos bei virtuali komunikacija, kad būtų galima atskleisti, kaip kalbos ribos suprantamos įvairiuose kalbos vartosenos kontekstuose. Aprašant dialektologinį požiūrį, remtasi izoglosės samprata, taip pat išryškinta dialektų kontinuumo teorija. Kadangi sociolingvistika išplečia dialektologijos ribų sampratą, minėti ir

socialiniai veiksniai, tokie kaip amžius, lytis, socialinė klasė. Galiausiai, aptarti medialektas ir digilektas.

Analitinėje dalyje aptartas socialinio tinklo įrašų kalbinis pasirinkimas, adresanto ir adresato santykis, nuotraukų ir grafinių ženklų kuriama papildoma reikšmė; sociolingvistinės apklausos respondentų požiūris į viešumo ir privatumo ribas socialiniuose tinkluose bei refleksija apie tokių įrašų reikšmę.

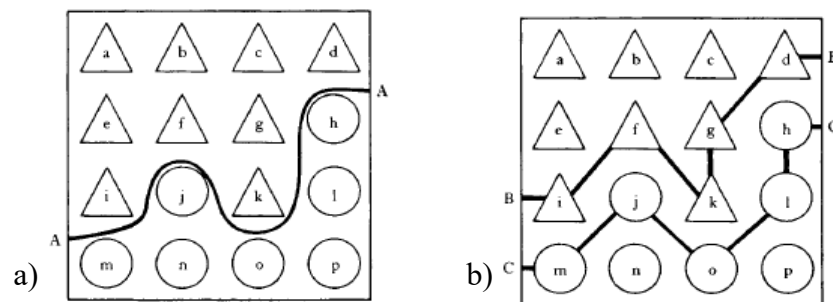
Ketvirtoje dalyje teikiamos išvados ir galiausiai penktoje – priedai.

1. RIBŲ SAMPRATOS

Kalba yra dinamiška sistema, tad ir ribos kalboje ar tarp kalbų nėra statiškos arba griežtai apibrėžtos. Vis dėlto ribų samprata egzistuoja ir padeda suprasti, kaip skirtingi kalbiniai variantai sąveikauja, kinta, klesti.

1.1. Ribų samprata dialektologijoje

Kalbą suvokiant kaip visumą, išskirtina dialekto sąvoka, žyminti su konkrečiu arealu siejamą kalbos atmainą. Dialektologijoje kalbos arealo skirstymą į atskirus, tam tikromis kalbinėmis ypatybėmis pasižyminčius plotus žymi izoglosės – numanomos linijos, apibrėžiančios vienodą kalbinę ypatybę turinčią teritoriją (plg. Kabatek, 2023, p. 57). Šį terminą pirmąkart pavartojo latvių dialektologas Augustas Johannas Gottfriedas Bielensteinas, remdamasis meteorologiniu terminu izoterma – linija, jungiančia vietas, kuriose vidutinė oro temperatūra yra vienoda. Tikslumo dėlei izoglosės sąvoka yra išskaidyta į potipius: izofones (fonetikos ribos), izomorfes (morfologijos ribos), izolekses (leksikos ribos) ir izosintagmes (sintaksės ribos) (plg. Aliūkaitė, 2013, p. 4–5). Pastebėtina, kad net bendriausiai izoglosė (su potipiais), vaizduojant žemėlapiuose, suvokiama nevienareikšmiškai, t. y. išskiriama ir heteroglosė. Šio žymėjimo paskirtis analogiška, tačiau telkiamasi kitaip vaizduoti žemėlapyje (žr. 1 pav.). Pastebėtina, kad Jacko Chamberso ir Peterio Trudgillo knygoje (2004) ribos samprata dažniausiai aiškinama pasitelkiant izoglosės terminą. Vis dėlto, mokslininkai pabrėžia, kad abu žymėjimai nėra visiškai tikslūs, bet, nepaisant to, heteroglosės pasitelkiamos dažniau, mat tokiu atveju tarpribyje gyvenantys kalbos vartotojai nėra užmiršti taip, kaip izoglosės vaizdavimo atveju (plg. Chambers, Trudgill 2004, p. 90–99, 103).

1 paveikslas. Izoglosės žymėjimas žemėlapyje (a) ir heteroglosės žymėjimas žemėlapyje (b)
(paveikslas iš: Chambers, Trudgill 2004, p. 90)

Vystantis dialektologijos mokslui bei tradicijai kalbines ypatybes žymėti izoglosėmis – linijomis, atskiriančiomis tam tikromis kalbinėmis ypatybėmis pasižyminčius arealus – kilo abejonių dėl griežto tarmių skirstymo, nes reali kalbos vartosena retai atitinka aiškiai brėžiamas ribas. Norint išspręsti problemą, kilusią dėl izoglosių netikslumų, buvo sukurta dialektų kontinuumų teorija, aiškinanti, kad kalbos kaita yra nenutrūkstama, tad ir kaitos žymėjimas turi būti atitinkamas (plg.

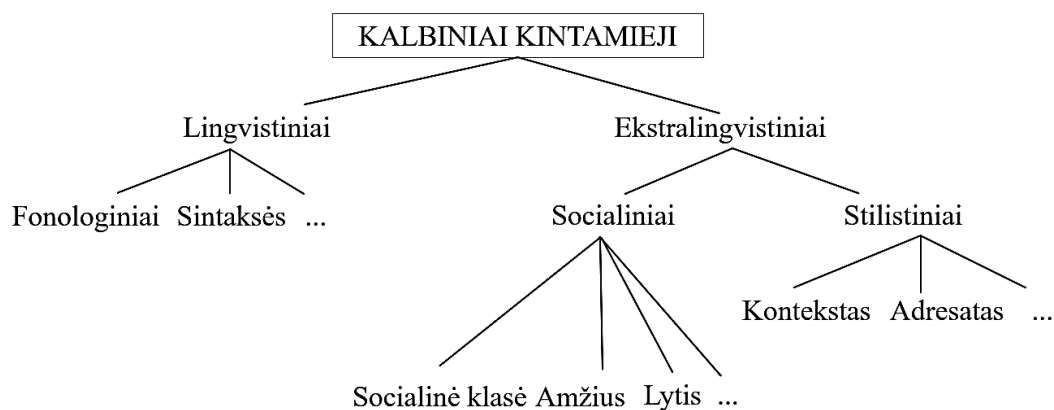
Kabatek, 2023, p. 63–66), todėl Peteris Jeszenszky ir Robertas Weibelis pasiūlė gradientinį tarminių požymių vaizdavimo metodą, kai dialektų ribos persidengia ar sudaro pereinamuosius arealus (plg. Jeszenszky, Weibel, 2015, p. 2–4). Šis žymėjimas atspindi kalbos kaitą, priklausančią nuo regiosektų formavimosi, t. y. konteksto, kalbančiųjų socialinio statuso ir kt., ar kalbų maišymosi (plg. Willemyns, Bister, Hill, 1989 p. 543–547). Vis dėlto dialektologų dažniau renkamosi kalbinių ypatybių vartojimo ribas žymėti izoglosėmis, kurios, nors ir nurodo tam tikros kalbinės ypatybės ribą, vis dažniau interpretuojamos kaip pokyčio, o ne statiškos takoskyros žymuo, t. y. ne veltui įvesdintos skirtingą kalbinę ypatybę pagal formą žyminčios izoglosės. Pastebėtina ir tai, kad žmonės neretai linkę save identifikuoti nurodydami kilmės vietą, o drauge – ir tam arealui būdingas kalbines ypatybes (plg. Kabatek, 2023, p. 73–76). Taigi klasikinėje dialektologijoje sugrįžtama prie aiškių ribų, kurios padeda apibrėžti dialektus, susijusius su vieta ir atribojimu vietiskai. Vis dėlto šios ribos ne visuomet yra griežtos – pastebimas dialektų blukimas, formuojantis tam tikrą kontinuumą, dėl kurio kalbinės savybės gali persidengti ar nykti regionų paribiuose.

1.2. Ribų samprata sociolingvistikoje

Kalbos kaitai, tad ir negriežtoms riboms, įtakos turi ne tik geografinės ribos, pavyzdžiui, administraciniai vienetai, kalnų grandinės, upių vagos ir kt., nuo kurių priklauso dialektas ar kalbiniai variantai, bet ir socialinės, kultūrinės bei ekonominės aplinkybės (plg. Jeszenszky, Weibel, 2015, p. 2–4; Dambrauskienė, 2020, p. 228). Tad sociolingvistika praplečia dialektologijos ribų sampratą – kalbos vartotojų kalba priklauso labiau nuo ekstralingvistinių veiksnių nei nuo vietovės, kurioje jie gimė, augo ar gyvena (plg. Hernández-Campoy, 1999 p. 78–80; Aliūkaitė, Mikulėnienė, 2014, p. 34).

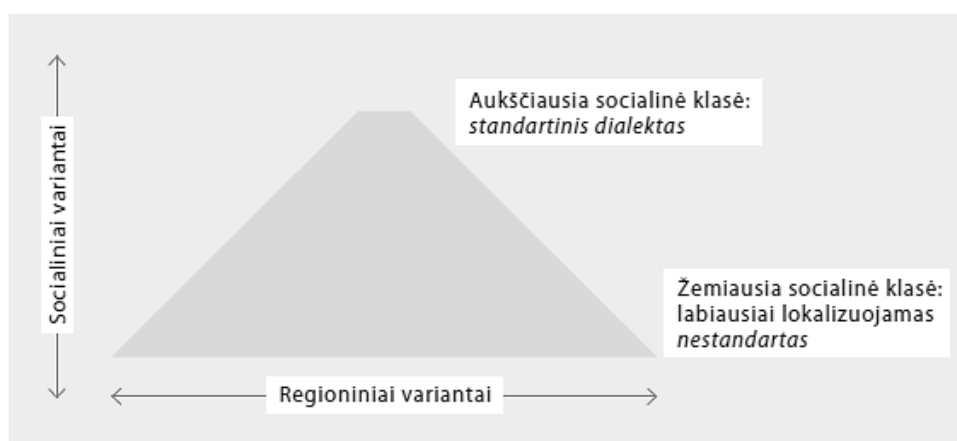
Sociolingvistikoje tyrimams pasitelkiami keli pagrindiniai ekstralingvistiniai kintamieji (žr. 2 pav.), pavyzdžiui, socialinė klasė, lytis, amžius, etniškumas ir kalbinis kontekstas (plg. Trudgill, 2000, p. 6). Šie kintamieji lemia tam tikrų kalbos variantų – sociolektų, genderlektų, etnolektų ir kitų lektų – formavimąsi (plg. Hernández-Campoy, 2016, p. 30). Pirmiausia išskirtina socialinė klasė, formuojanti skirtingą socialinių grupių kalbą. Ir atvirkščiai, tam tikra kalba priskiriama tam tikrai socialinei klasei (plg. Hernández-Campoy, 2016, p. 67). Be to, šis [socialinės klasės] kintamasis turi įtakos kalbos prestižui ir ideologijai (plg. Trudgill, 2000, p. 23–41). Lysis ir amžius taip pat yra reikšmingi kintamieji. Tyrimai rodo, kad moterys dažniau renkasi prestižines, o vyrai – žemesnės klasės kalbos formas (plg. ten pat, p. 61–80). Pažymėtina, kad skirtingo amžiaus žmonių kalba taip pat turi savitų, besiskiriančių ypatybių (Labov, 2006, p. 68). Daugelyje šalių vartojama daugiau nei viena kalba, tad kalbos pasirinkimas, ypač oficialiuose kontekstuose, tampa ne tik kultūriniu, bet ir politiniu sprendimu. Kai kurios kalbos ignoruojamos ar slopinamos, kitos – integruojamos (plg. Trudgill, 2000, p. 119–146). O norint pritapti, stengiamasi tautinę tapatybę išlaikyti arba nuslėpti (plg. Drummond, Schleef, 2016 p. 13). Tad šiuolaikinė sociolingvistika leidžia kalbos ribas suprasti kaip

dinamišką reiškinių, kuris formuoja įvairius kalbos variantus ir vartoseną bei kuriam įtakos turi geografiniai veiksniai, socialinė, kultūrinė, ekonominė bei politinė aplinka.

2 paveikslas. Kalbinių kintamųjų skirstymas (paveikslas iš: Hernández-Campoy, 2016, p. 31)

Tiriant kalbą, pastebėta, kad tarminiai požymiai tolstant nuo miesto-tarmės centro kinta palaipsniui. Įdomu, kad aukščiausios socialinės klasės atstovai vartoja kalbą, artimiausią standartiniam kalbos variantui, o tarmiškiau kalbantieji asmenys vartoja įvairesnių, t. y. ir tarmiškesnių variantų tam pačiam daiktui ar reiškiniui įvardyti. Taigi tame pačiame areale gyvenantys kalbos vartotojai vartoja skirtingus kalbos variantus, priklausomai nuo socialinio statuso. Šią mintį puikiai iliustruoja P. Trudgilio trapecijos modelis, vizualizuojantis, kaip priklausomai nuo socialinio statuso sistemingai plečiasi kalbinių priemonių repertuaras (žr. 3 pav.) (plg. Trudgill, 2000, p. 30–31).

3 paveikslas. Socialinio ir regioninio dialekto santykio trapecijos modelis (paveikslas iš: Aliūkaitė, Mikulėnienė, 2014, p. 38)

Norint prisitaikyti prie aplinkos – ypač daugiakalbėje visuomenėje – vienos kalbos dažnai suvokiamos kaip tarmiškesnės ar prestižiškesnės, kitos – kaip formalesnės, apjungiančios ar tematiškai tinkamesnės. Anot Joshua Fishmano (2000), daugiakalbėje aplinkoje viena kalba dažnai įsitvirtina kaip dominuojanti tam tikrose srityse, pavyzdžiui, kalbant konkrečia tema pasirenkama ta kalba, kuria visuomenėje tema dažniausiai yra aptariama (plg. Fishman, 2000, p. 91–93). Be to,

kalbos pasirinkimą lemia ir aplinka, tema bei kalbančiųjų vaidmenų santykis. J. Fishmanas minėtus aspektus apibrėžė kaip domenų. Išskiriami penki pagrindiniai domenai: šeima, draugai, švietimas, religija ir darbas (plg. Fishman, 2000, p. 91–93; Rydenvald, 2019, p. 77). Pastebėtina, kad kai kuriose kultūrose net ir šeimoje egzistuoja savitos kalbinės normos, pavyzdžiui, tarp anūkų ir senelių ar vaikų ir tėvų (plg. Fishman, 2000, p. 95). Vis dėlto domenų modelis ne visada atspindi tikrąjį daugiakalbiškumą, t. y. kalbos vartojimas yra kur kas įvairesnis. Skirtingos kalbos gali būti vartojamos ne tik skirtinguose domenuose, bet ir tame pačiame domene, pavyzdžiui, mokiniai su dėstytojais dažnai vartoja formalesnę, o tarpusavyje – šnekamąją kalbą. Taigi net ir mokyklinėje, t. y. formalioje, aplinkoje stebima dvejopa komunikacija, priklausanti nuo santykio su adresatu. Šias ribas dar labiau ištrynė informacinių technologijų ir socialinių tinklų plėtra, naikinanti aiškų skirtumą tarp viešumo ir privatumo (plg. Rydenvald, 2019, p. 78).

Minėtinas ir Nicholo Couplando straipsnis „The Sociolinguistics of Style“ (2011). Straipsnyje pristatomas Martino Jooso stilių modelis, apimantis šeimyninį (angl. *intimate*), draugiškąjį (angl. *casual*), patariamąjį (angl. *consultative*), formalųjį (angl. *formal*) ir griežtai oficialųjį (angl. *frozen*) stilius (plg. Coupland, 2011, p. 138). Minėti stiliai sudaro kontinuumą, nuo formaliausio iki paties neformaliausio, t. y. „Oficialiajam lygmeniui būdinga labai formali, sustabarėjusi kalba, atitinkanti nusistovėjusias normas, o veiksmai – ceremoningi ar net ritualiniai. Bendraujant tokiu lygmeniu klausytojas ignoruojamas kaip individas, jam tenka konkretus vaidmuo: prisiekti, melstis, skanduoti šūkius ar skaityti eiles“ (cit. iš Kamandulytė-Merfeldienė, 2018, p. 257), o draugiškasis stilius yra natūraliausia ir spontaniškiausia kalbos forma, kai kalbantieji savo kalbos niekaip neriboja, kalba tarmiška, skiriamas dėmesys pašnekovui, o ne informacijai perteikti (plg. Hernandez-Campoy, 2016, p. 78). Be to, minėtame straipsnyje supažindama su Michaelo Halliday’aus išplėta registro samprata, besiremiančia trimis kontekstiniais kintamaisiais: veiklos lauku (angl. *field*), komunikacijos būdu (angl. *mode*) ir dalyvių santykiais (angl. *tenor*). Dello Hymeso *SPEAKING* modelis šį požiūrį papildė detalesnėmis socialinės situacijos dedamosiomis: dalyviais, priemonėmis, normomis, žanrais, veiksmais ir tikslais (plg. Coupland, 2011, p. 157–158). Taigi N. Couplando straipsnyje rašoma, jog kalbos vartojimas nėra atsitiktinis – jis priklauso nuo socialinio ir kultūrinio konteksto.

Taip pat minėtinas ir Williamo Labovo dėmesio kalbai modelis, susijęs su kalbėtojų sąmoningumu, kai kalbant linkstama prie prestižinių formų. Vis dėlto Howardo Gileso akomodacijos teorija išplėtė šį požiūrį, nes kalbos kaita gali būti susijusi ir su noru suartėti, užmegzti ryšį su pašnekovu (plg. ten pat, 2011, p. 145). O anot sociolingvisto Allano Bello, kalbos stiliaus įvairovė yra reakcija į auditorijos pokyčius – kalbėtojai keičia savo kalbinę raišką, siekdami priartėti prie adresato arba pabrėžti atstumą. Ši stiliaus kaita pasireiškia visuose kalbos lygiuose ir remiasi esamais socialiniais skirtumais. Kalbėtojai dažnai prisitaiko ne tik prie realių, bet ir prie potencialių auditorijų

ir koreguoja stilių priklausomai nuo temos ar aplinkos. Minėtina ir tai, jog rinkdamiesi kalbines formas kalbėtojai siekia parodyti, kurioms grupėms jie norėtų priklausyti arba nuo kokių norėtų atsiriboti. Šitaip yra išryškinama, kad stilius sociolingvistikoje yra ir aktyvus būdas kurti socialinius vaidmenis bei bendraujant formuoti savo poziciją (plg. ten pat, 2011, p. 146–149).

Nėra natūralaus ar neutralaus kalbėjimo, kiekvienas kalbinis veiksmas yra apmąstytas ir sąlygotas socialinių normų bei kontekstų, tad stilius tampa priemone bendrauti, reprezentuoti, pozicionuoti bei formuoti socialinę tikrovę – brėžti ribą. Taip kaip sociolingvistinis posūkis dialektologijoje, taip žmonijos posūkis, t. y. persikėlimas į virtualybę, padarė dar radikalesnį poveikį riboms, taigi per ribų perspektyvą pasižiūrėtina į virtualią komunikaciją.

1.3. Virtualios komunikacijos požymiai

Anksčiau šiame skyriuje jau aptarta kalbos analizė, remiantis geografinė padėtimi bei socialiniais ir kultūriniais aspektais, tačiau šiuolaikinė visuomenė vis labiau persikelia į virtualią erdvę, todėl verta atkreipti dėmesį ir į virtualią komunikaciją. Ją analizuojant dažnai vartojama sąvoka medialektas – kalbos variantas, neribojamas nei vietos, nei laiko (plg. Hjarvard, 2004, p. 94; Miliūnaitė, 2008b, p. 7). Šį terminą pirmasis pavartojo Stigas Hjarvardas (2004), siekdamas pavadinti kalbą, priklausančią nuo svarbiausio kintamojo – medijos. Lietuvių kalbos tyrimuose medialekto sąvoką pirmoji paminėjo Rita Miliūnaitė (2008b), apžvelgdama tinklaraščių kalbą. Taigi medialektas yra būdingas virtualiai erdvei, o kalbos vartojimo normas lemia medijos.

Kadangi daugelis XX a. technologijų ir programinių įrangų buvo sukurtos anglakalbėje kultūroje, natūralu, jog medialektuose vyrauja *lingua franca* – anglų kalba. Vis dėlto reikėtų pažymėti, kad medialektas nėra vienalytis reiškinyss – skirtingos medijos lemia skirtingą vartojamą kalbą, pavyzdžiui, elektroninis paštas, socialiniai tinklai ar pokalbiai internete pasižymi savita, tarpusavyje besiskiriančia kalbine raiška (plg. Hjarvard, 2004, p. 92–93). Minėtą įvairovę apibūdina R. Miliūnaitės (2008b) skiriami trys pagrindiniai kalbos vartoseną lemiantys veiksniai: a) raiškos forma, t. y. rašytinė-elektroninė-sakytinė vartoseną; b) vartojimo atvirumas, t. y. privačioji-viešoji vartoseną; ir c) vartojimo stilius, t. y. oficialioji-laisvoji vartoseną. Įdomu, kad elektroninė kalba užima tarpinę poziciją tarp rašytinės ir sakytinės kalbos: vienos jos apraiškos artimesnės rašytiniam stiliui, kitos – šnekamajai kalbai, tačiau esama ir skirtumų, savitumų, pavyzdžiui, galimybė neribotai redaguoti, greitai perduoti, ilgam išlikti bei naudoti hipertekstinius elementus. Nors tinklaraščių autoriai dažnai yra anonimiški, jų tekstai prieinami visiems, tad jie priskirtini viešajai vartosenai. Tai lemia ir kalbos stilių: oficialioji vartoseną siejama su įstaigų ar organizacijų teikiama informacija, t. y. viešuoju oficialiuoju stiliumi, arba privačiais dalykiniais laiškais, t. y. privačiuoju oficialiuoju stiliumi. Kadangi vartojama kalba nėra vien oficiali, laisvoji vartoseną taip pat skirstytina ir siejama su mažiau įpareigojančiu bendravimu, pavyzdžiui, tinklaraščiais, t. y. viešuoju laisvuoju stiliumi, ar

asmeniniais pokalbiais raštu, pavyzdžiui, naudojant socialinius tinklus, t. y. privačiuoju laisvuju stiliumi. Paminėtina, kad nors tinklaraščiai priklauso laisvajai viešajai sričiai, šios ribos gali kisti priklausomai nuo situacijos ir žanro (plg. Miliūnaitė, 2008b, p. 8–10). Apskritai virtuali komunikacija pasižymi nepriklausomomis nuo žanro kalbinėmis ypatybėmis. Tyrimai (Veszelszki, 2017), kuriuose nagrinėjamos studentų pokalbių žinutės, atskleidė, kad virtuali rašytinė kalba skiriasi nuo standartinės rašytinės kalbos: ji yra neformali, žaisminga, aiški, pirmenybę teikianti prasmei, o ne formai, socialiniams santykiams, o ne gramatiniam taisyklingumui. Nepaisant to, minėtos kalbos pagrindas yra standartinė kalba. Be to, rašytinė komunikacija tapo dominuojančia bendravimo forma įvairiose platformose – pokalbių programose, socialiniuose tinkluose, tinklaraščiuose, elektroniniuose laiškuose ir kt. (plg. Veszelszki, 2017, p. 22–31).

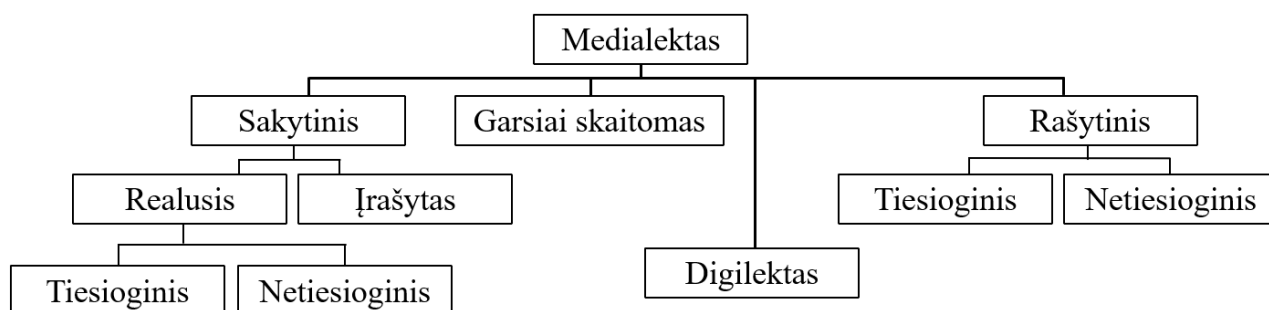
Pažymėtina, kad elektroninių dienoraščių analizė atskleidė, jog dalijimasis kasdienybe ir kūrybiniais (iš)bandymais, išlaiko tradicinių dienoraščių bruožus, tačiau dėl viešumo jų turinys nėra visiškai asmeniškasis. Kadangi įrašus gali skaityti bet kas, autoriai turi atsižvelgti į visuotinai priimtas normas ir būti pasirengę, kad jų mintys anksčiau ar vėliau taps prieinamos kitiems (plg. Miliūnaitė, 2008a, p. 34) – tai bendravimo forma, kai vienas dalijasi su daugeliu. Yra keletas pagrindinių virtualaus bendravimo būdų: privatus bendravimas tarp dviejų asmenų, pavyzdžiui, privatūs elektroniniai laišakai; minėta forma, kai vienas dalijasi su daugeliu, pavyzdžiui, forumai; daugelis vienam, kai siunčiami laišakai neatrenkat adresatų ir adresantas yra pasyvus; daugelis daugeliui, kai bendraujama su keliais asmenimis, tiek adresantas, tiek adresatas yra aktyvūs (plg. Veszelszki, 2017, p. 46–47). Visus šiuos bendravimo būdus sieja egzistavimas virtualybėje, kurioje išnyksta aiškios ribos tarp viešumo ir privatumo, o viešumas neišvengiamai formuoja kalbinę strategiją.

Taip pat minėtina, jog medialekto vartojimas nėra statiškas ar fiksuotas – priešingai nei dialektai ar sociolektai, jis nėra tiesiogiai susijęs su individo kilme (regionine ar socialine) ir gali būti sąmoningai arba nesąmoningai pritaikomas konkrečioje bendravimo situacijoje. Žmonės dažniausiai vartoja kelis medialektus, atsižvelgdami į komunikacijos kanalą ir socialinį kontekstą – kalbinė raiška gali būti sąmoningai pritaikoma siekiant įsiliesti į tam tikrą virtualią bendruomenę arba išreikšti socialinį ir kultūrinį tapatumą tam tikroje medijoje. Kaip ir kiti kalbos variantai, medialektai gali būti hierarchizuojami, t. y. tam tikrų medialektų mokėjimas gali suteikti aukštesnį statusą, o jų nežinojimas sukurti atskirties pojūtį (plg. Hjarvard, 2004, p. 92–95).

Šią virtualios kalbos formą britų kalbininkas Davidas Crystalas vienas iš pirmųjų pavadino tinklakalbe¹, o vėliau atsiradusį virtualaus arba skaitmeninio tekstualumo terminą galiausiai pakeitė Agnes Veszelszki (2017) sąvoka – digilektas. Tai specifinė kalbos atmaina, būdinga virtualiai

¹ Angliškojo termino *netspeak* kilmė ir vartoseną išsamiai aptariama Vilmantės Liubininės straipsnyje „Naujųjų medijų kalbos komponentai, kontekstai ir vartotojai“ (2012). Straipsnio autorė, pasitelkdama anglų kalbos žodžių darybos modelį ir pritaikydama jį lietuvių kalbos sistemai, siūlo terminą *tinklakalbė* (plg. Liubininė, 2012, p. 77–79). Šiame darbe ir vartojamas V. Liubininės pasiūlytas terminas.

komunikacijai. Digilektas lingvistinėje sistemoje nėra aiškiai apibrėžtas: jis gali būti laikomas sociolektu, nes dažniausiai vartojamas jaunimo, tačiau negali būti priskiriamas vienai socialinei grupei, taip pat gali būti suvokiamas kaip medialektas, nes jo paplitimą lemia naudojamos technologijos, ir gali būti analizuojamas kaip kalbinio stiliaus ypatybė. Skiriami ir pagrindiniai digilekto bruožai, t. y. šnekamosios kalbos įtaka, santrumpos, anglų kalbos skoliniai ir jausmaženklių naudojimas. Be to, kaip ir medialekto atveju, digilektas skirstytinas pagal penkis pagrindinius aspektus: a) vienalaikiškumą, b) planuotumą, c) žinutės ilgį, d) privatumą ar viešumą, e) anonimiškumą. Tikslumo dėlei minėtina, jog A. Veszelszki vertinimu, medialekto sąvoka yra platesnė nei digilekto (žr. 4 pav.). Tiesa, mokslininkė mini, kad ribos tarp medialekto ir digilekto sutartinės, persidengiančios ir aiškiai nenubrėžtos, nes abi formos yra vienos didžiausios dalies – kalbos – dedamosios (plg. Veszelszki, 2017, p. 22–31). Taigi medialekta ir digilekta rodo, kaip kalbos vartoseną prisitaiko prie naujų bendravimo būdų, o virtualios erdvės suteikia galimybę laisvai formuoti ir transformuoti kalbinę raišką. Šiuolaikinėje visuomenėje kalba neapsiriboja geografinėmis ar socialinėmis ribomis, o komunikacija internete tampa globalesnė.

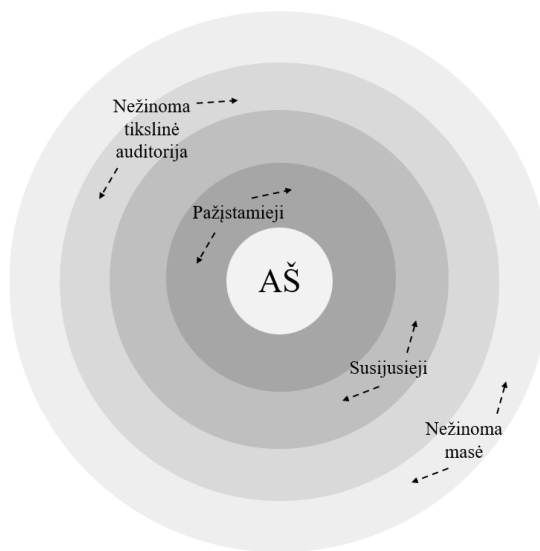
4 paveikslas. Medialekto klasifikacija, grįsta griežta dichotomija² (paveikslas iš: Veszelszki, 2017, p. 27)

1.4. Ribų sampratų apibendrinimas

Kalbotyroje ribos sąvoka dažniausiai siejama su dialektologija – ji apibrėžia geografinį kalbos vartojimo arealą. Vis dėlto kalbos vartoseną virtualybėje kuria naujas, ne geografinių arealų ribas, tad šiame darbe ribų samprata išplečiama, įtraukiama viešumo ir privatumo dedamoji. Pavyzdžiui, nors tiek užėiga, tiek parkas yra laikomi viešosiomis vietomis, žmonių elgsena jose gali skirtis, t. y. asmenų elgesį lemia ne pati vieta, o socialinis kontekstas ir normos (plg. Vivienne, 2016, p. 13). Vis didėjantis poreikis derinti privatumą su priklausymu platesnei bendruomenei, su viešumu, keičia ir viešumo bei privatumo sampratas. Žmonės privatumą suvokia ir kaip saugią ar asmenišką, ir kaip uždara erdvę. Taip pat ir viešumas suvokiamas dvejopai: reiškia ne tik atvirumą, bet ir matomumą bei siekį būti matomam (plg. ten pat, p. 143). Įdomu, kad ir teisinėje sistemoje privatumas ir viešumas dažnai suprantami nevienareikšmiškai, pavyzdžiui, Lietuvoje nėra nusistovėjusio ir vienodai taikomo

² Diagramos vertimas iš anglų kalbos į lietuvių kalbą baigiamojo darbo autorės.

viešosios vietos apibrėžimo, tad linkstama prie apibrėžties, nurodančios, kad „<...> tai vieta, kuri yra nuolat ar nustatytu laiku prieinama visuomenei ar jos daliai laisvai ar komerciniu, narystės pagrindu ar kitaip, yra naudojama verslo, pramogų ar kitais teisėtais tikslais, taip pat apimanti ir nuošalias vietas tiek, kiek jose nėra realizuojama teisė į privatų gyvenimą“ (Šimkaitytė-Kudarauskė, 2011 p. 215). Taigi virtuali erdvė taip pat laikytina viešąja, kurioje turėtų būti laikomasi įstatymu apibrėžtų normų. Užsienio literatūroje esama panašios nuomonės: viešumu yra laikoma tokia informacija, kuri nėra paslėpta, o socialinių tinklų vartotojai suprantami kaip viešosios erdvės dalyviai (plg. McDonald, Thompson, 2016, p. 8). Tačiau socialinių tinklų, pavyzdžiui, „Facebook“ atminimo puslapiai, rodo, kad tikrasis privatumo ir viešumo santykis kur kas sudėtingesnis. Mirtis šiose platformose tampa ne tik šeimos, bet ir neretai neapibrėžtos auditorijos dalimi, nes atminimo puslapius seka ir juose skelbia artimieji, pažįstamieji, vadinamieji sielvarto turistai ar net internetiniai troliai. Tad tokiu atveju skirtingi žmonės sprendžia, kas gali viešai kalbėti apie mirusįjį, kaip jis turėtų būti prisimenamas ir kas turi teisę prižiūrėti, koks atminimas lieka virtualioje aplinkoje: stengiamasi išlaikyti santūrą ir pagarba grįstą įvaizdį, dalijamasi prisiminimais ar erdvė yra sąmoningai trikdoma. Tokiose virtualiose atminimų platformose privačios ir viešos erdvės ima persidengti (plg. Baym, boyd, 2012, p. 324–325). Taigi privatumas vis dažniau suvokiamas kaip galimybė kontroliuoti ne tik savo erdvę, veiksmus, bet ir informaciją. Vis dėlto privatumas neatsiejamas ir nuo konteksto: kiekvienoje situacijoje galioja normos, apibrėžiančios, kokiomis temomis dera kalbėti ir kaip informacija turėtų būti platinama, pavyzdžiui, dalytis informacija apie sveikatą su gydytoju yra priimtina, tačiau ta pati informacija neturėtų būti perduodama tretiesiems asmenims. Tokios normos tampa ypač svarbios virtualybėje – žmogus gali būti privačioje vietoje, bet socialiai dalyvauti viešame informacijos sklaidos procese, todėl privatumas šiandien reiškia ne fizinę erdvę, o žmogaus norą kontroliuoti informaciją (plg. Thompson, 2011, p. 60–63). Be to, šiuolaikinė žiniasklaida ištrina ir ribą tarp tarpasmeninio ir masinio bendravimo – žmonės vienu metu gali bendrauti privačiai ir kurti viešą turinį, net sąmoningai to nesiekdami (plg. Savicka, 2012, p. 157). Remiantis Sonja Vivienne (2016), virtualioje erdvėje komunikacija vyksta ne tik su konkrečiu adresatu, bet ir su auditorija, kurią sudaro ir artimiausi žmonės, ir nežinoma įrašų peržiūrinčių asmenų masė (žr. 5 pav.).

5 paveikslas. Virtualios aplinkos auditorija (Cituota iš: Vivienne, 2016, p. 9)

Modelio centre – „aš“ (angl. *me*), nuo kurio prasideda bet kokia kalbinė raiška. Toliau išsidėsto „pažįstamieji“ (angl. *familiars*), t. y. artimieji, kuriems dažniausiai įrašas yra skirtas. Kitas sluoksnis – „susijusieji“ (angl. *allies*), tai bendraminčiai, besitapatinantys su įrašo tema. Už šių sluoksnių išsidėsto dvi neapibrėžtos auditorijos: įtakos turinti nežinoma auditorija, pavyzdžiui, politikai, teisėsaugos atstovai; ir visiškai nepažįstama masė (plg. Vivienne, 2016, p. 8–10). Modelis puikiai iliustruoja privatumo ir viešumo ribų paslankumą: komunikacija, galinti atrodyti kaip skirta tik artimiausiems žmonėms, gali būti matoma ir nežinomai auditorijai. Todėl šiame darbe riba suprantama ne kaip fiksuotas geografinis ar socialinis matmuo, o kaip kintantis, nuo konteksto priklausantis reiškinys.

1.5. Metodologinės prieigos

Šio baigiamojo darbo tiriamąją medžiagą sudaro pirminė – socialinio tinklo „Facebook“ įrašai, susiję su mirtimi – ir antrinė – sociolingvistinės anketos, skirtos tirti atsisveikinimo komunikaciją virtualioje aplinkoje – medžiaga.

1.5.1. Pirminės medžiagos apžvalga

Pirminę darbo medžiagą sudaro 101 socialinio tinklo „Facebook“ įrašas (žr. 6 pav.), susijęs su mirtimi. Atsižvelgiant į tai, kad darbas orientuotas į komunikaciją ir požiūrių analizę, nebuvo siekta kiekybinio išsamumo – įrašai atrinkti atsitiktine tvarka, remiantis reikšminiais žodžiais „išėjai“, „mirė“, „sudie“, kurie yra semantiškai susiję su mirties diskursu. Tiesa, daugiausiai kartų pasikartojęs reikšminis žodis – „išėjai“, padėjo aptikti tik su netektimi susijusius įrašus. Įrašų skelbimo laikas yra vieni metai – nuo 2024 m. sausio 1 d. iki 2024 m. gruodžio 31 d. Tiriamoji medžiaga buvo rinkta dviem etapais: pirmasis duomenų rinkimas etapas vyko 2024 m. vasarą, antrasis – 2025 m. žiemą. Pasirinkus duomenis rinkti skirtingais laikotarpiais, atsirado galimybė užfiksuoti įvairesnius įrašus.

Renkant medžiagą naudotasi netiesioginio stebėjimo metodu, netaikant jokių atrankos kriterijų, t. y. nepaisyta nei žinučių adresantų amžiaus, nei lyties ar žinomumo. Susitelkta tik į turinį, randamą pagal reikšminius žodžius. Pastebėtina, kad socialinio tinklo „Facebook“ įrašai yra multimodalūs, t. y. juos sudaro ne tik tekstinė, bet ir vaizdinė, kartais garsinė dalys. Tai socialinių tinklų ypatybė, padedanti kurti įtaigą ar stipresnę emociją. Vis dėlto renkant medžiagą tikslingai koncentruotasi tik į žodinę įrašų dalį, iš kurios buvo nustatomas adresanto ir mirusiojo ryšys, galimas adresatas bei kiti aspektai, aptariami 2.1. skyriuje. Įdomu tai, kad nors įrašuose kreipiamasi į artimuosius, teikiama informacija apie šarvojimą ar laidojimą, juose kartu visada kreipiamasi ir į patį mirusįjį, kuris šios žinutės perskaityti nebegali.

Netikėtai, nelauktai išėjai iš kur negrįžtama. Mylim ir mylėsime Tave...

Kviečiame atsisveikinti su Lina, birželio 27d. 15.30-22.00 val. laidojimo namuose Rimtis ir į paskutinę kelionę palydėti birželio 28d. 13val.

Taip netikėtai... liūdna...
Tu... Išėjai... labai labai sunku

Taip netikėtai ir staiga išėjai... tėt...

Mūsų paskutinės gražiausios akimirkos kartu...

Liki visų mūsų prisiminimuose su nuostabia šypsena ir dedele širdimi.

Arvydas bus pašarvotas birželio 28 d. (penktadienį) Šv. Trejybės bažnyčios šarvojimo salėje nuo 13 val.

Šv. Mišios aukojamos 29 d. (šeštadienį) 14.30 val., po mišių laidojamas Šilalės kapinėse.

Mylimoji Mamytė.

Išėjai ypatingu laiku, Žiemą, pačia gražiausia - Meilės dieną, lydimą lietaus ir vėjo, nubūčiuota saulės spindulių, padabinta spindinčia šalma ir apkabinta baltu sniego patalu.

Magiška, mistiška, gražiai ir stebuklingai, kokia pati buvai ir Tu...

Ačiū už šilumą, už meilę, už visą šviesą ir jausmus, kuriais pasidalinai. Už gražius nepamirštamus momentus, kurie šildys amžinai, kad ir kur bebūtum Tu...

Ačiū už Tavo spindinčias akis, švelnius prisilietimus, už Tavo nuostabią šypseną, juoką, gerumą, kuriuos matysiu, girdėsiu ir jausiu savyje visados.

Ir už tą Magišką Ryšį ir už viską viską, kas pasėjo ir užaugino nevystančias gėles širdy - šią akimirką, tos gėles virsta spalvingiausiu gėlių sodu, kuris taip išryškėja, taip išdėdėja akyse, lyg nieko daugiau aplink nebėra... Tik Tu

Ačiū, kad buvai, kad esi ir būs! Amžinai - Žvaigždėlė kuri švies ir šypsois iš aukštai...

Paulius drauge mano, per anksti išėjai..... Mano širdyje visada liksi ilgais baltais plaukais, didelėmis mėlinom akim ir kožucha.

Buvai reto gerumo ir švelnumo žmogus.

Kartu pauglystėje numynėm kelius į Jonavą, išsėdėjom Užupio krantus, ištūsinom Konservos baraką ir visus rūsius.

Labai labai skauda.

Gero tau laiko ten. Mes dar susitiksim, Paulia.

6 paveikslas. Pirminės medžiagos pavyzdys

Analizėje naudojami įrašai buvo susisteminti, kiekvienam suteikiant kodą pagal autoriaus lytį ir eiliškumą: moterų žymėjimas – M_1, M_2 ir t. t., vyrų – V_1, V_2 ir pan. Kadangi tarp surinktų įrašų yra skelbtų ne paskiro žmogaus, o bendruomenės, jie koduoti N_1, N_2 ir t. t. Siekiant išlaikyti autentiškumą, įrašų kalba nebuvo redaguojama. Visa analizės pirminių šaltinių medžiaga pateikta 1 priede.

Didžiausią analizės dalį, t. y. 53 įrašai, sudarė tie socialinio tinklo „Facebook“ įrašai, kurie skirti ne šeimos nariui, o 48 įrašai – šeimos nariui. Beveik visi įrašai, t. y. 95 %, buvo adresuoti ne viešam asmeniui. Dažniau apie mirtį rašė moterys – 82 įrašai, vyrai tik 12 kartų, o 7 įrašų autorystės nustatyti nepavyko, nes jie buvo publikuoti bendruomenių paskyroje. Iš visų įrašų tik 45 įrašai buvo skirti mirusioms moterims: 18 – mamai, 3 – draugei, po 2 – dukrai ir žmonai, po 1 – seseriai, močiutei, prosenelei, o 17 atvejų santykis su mirusiaja nebuvo aiškus. Vyrams skirtų įrašų buvo šiek

tiek daugiau: 21 atveju santykis nenustatytas, 10 – skirtų tėvui, 8 – draugui, 6 – broliui, 3 – sūnui, po 2 – sutuoktiniui ir seneliui. Keturiuose publikacijose mirusiojo lytis liko neidentifikuota. Duomenys rodo, kad šarvojimo ar laidojimo informacija įtraukta tik į 39 % įrašų, o daugumoje, t. y. 61 % įrašų, ji nenurodyta. Kadangi tyrimo šaltinis yra socialinis tinklas „Facebook“, dažni grafiniai ženklai (60 %) bei nuotraukos (87 %). D kart pažymėtina, kad visuose įrašuose fiksuotas kreipimasis į mirusįjį.

Analizuojant socialinio tinklo „Facebook“ įrašus, susijusius su mirusiaisiais, pastebėta, jog didžiąją dalį įrašų publikavo moterys. Vis dėlto toks pastebėjimas negali būti laikomas pagrindu objektyviems apibendrinimams apie lyčių skirtumus virtualioje komunikacijoje. Greičiau tai leidžia numanyti galimą tendenciją, jog moterys dažniau renkasi viešai dalytis asmeniniais išgyvenimais, susijusiais su netektimi. Tokią prielaidą sustiprina ir užsienio mokslininkų surinkti duomenys (Karatsoli, Nathanail, 2020), rodantys, kad moterims svarbesni socialiniai ryšiai, emocinis įsitraukimas, todėl jos dažniau linkusios naudotis socialiniais tinklais, kad palaikytų artimus santykius ar reikštų jausmus. Taip pat ir paauglės mergaitės socialiniuose tinkluose praleidžia daugiau laiko nei berniukai, nors tai dar nereiškia, kad laiko paskirtis yra vienoda ar aiškiai susijusi su emocine raiška (plg. Karatsoli, Nathanail, 2020, p. 3).

Pastebėta, kad tirti įrašai dažniausiai skirti ne viešam asmeniui. Vis dėlto jie yra prieinami viešai, todėl išryškėja viešo ir privataus bendravimo ribos ištrynimai. Iš penkių įrašų, skirtų viešiemis asmenis, tik vienas įrašas buvo rašytas viešo žmogaus ir skirtas viešam asmeniui. Be to, kaip jau minėta, daugiau nei pusėje įrašų nėra pateikta informacijos apie šarvojimą ar laidojimą, tad tirti įrašai gali būti labiau emocinės raiškos forma, nei skirti informuoti. Pastebėtina ir tai, kad kai kuriais atvejais, ypač skelbiant atsisveikinimus bendruomenių vardu, neįmanoma nustatyti nei autoriaus, nei santykio su mirusiuoju. Analizuojant įrašus atkreiptas dėmesys ir į atsisveikinimo tekstų stilių, kalbos normų paisymą ir adresanto bei adresato santykį. Be to, įrašai vertinti pagal domenų teoriją ir auditorijos dizaino modelį, siekiant suprasti, kodėl jie yra skelbiami viešojoje erdvėje. Tai leidžia daryti prielaidą, kad virtualūs atsisveikinimai tampa šiuolaikinės kultūros dalimi, kurioje emocinis artumas išreiškiamas virtualybėje.

1.5.2. Antrinės medžiagos apžvalga

Antrinė tyrimo medžiaga buvo surinkta vykdant sociolingvistinę apklausą, kurios tikslas – išsiaiškinti visuomenės nuostatas apie virtualią atsisveikinimo komunikaciją. Tyrimas vyko nuo 2025 m. vasario 17 d. iki balandžio 6 d. Per šį laikotarpį buvo apklausti 107 respondentai, iš kurių 34 % sudarė moterys, o 66 % – vyrai. Kad duomenys būtų surinkti be trikdžių ir išlaikytas anonimiškumas, naudotas internetinis įrankis „Google“ formos. Apklausos anketa nebuvo skelbiama plačiai prieinamuose viešuosiuose socialinių tinklų kanaluose. Pirmiausia ji buvo platinama tarp

tyrėjos šeimos narių, draugų, pažįstamų ir vienos Kauno gimnazijos mokinių. Atsižvelgiant į tai, kad antrosios amžiaus grupės, t. y. 60 metų ir vyresnių, respondentų atsakymų pradžioje gauta nedaug, apklausa buvo paskelbta dviejose socialinio tinklo „Facebook“ grupėse, kurių auditoriją sudaro senjorai. Analizės dalyje respondentų atsakymai buvo užkoduoti pagal lytį, amžiaus grupę ir anketos eilės numerį. Pavyzdžiui, žymuo M_1_01 nurodo, kad atsakymą pateikė moteris, priklausanti pirmajai amžiaus grupei (16–20) ir užpildžiusi anketą pirmoji, o žymuo V_2_02 reiškia, kad atsakymą pateikė vyras iš antrosios amžiaus grupės (60 ir daugiau) ir yra antras pagal anketų pateikimo eilę.

Vilniaus universiteto Kauno fakultete komunikacijos virtualioje aplinkoje tematika jau buvo nagrinėta, pavyzdžiui, 2024 m. parengtas Neilos Juronytės bakalauro darbas „Atsisveikinimo komunikacija socialiniuose tinkluose“. Siekiant tyrimų tęstinumo, galimo duomenų palyginamumo, tendencijų įvertinimo, šiame darbe naudota kiek modifikuota minėto darbo sociolingvistinė apklausa. Klausimynas buvo pildomas, atsižvelgiant į iki šio baigiamojo darbo tyrėjos sukaupią pirminę tiriamąją medžiagą, tad anketos klausimai formuluoti kryptingai, kad būtų galima detaliau ištirti atsisveikinimo komunikaciją virtualioje aplinkoje. Internetinę apklausą sudarė 37 klausimai (žr. 2 priedą), išskaidyti į 15 uždarų, 17 atvirų ir į 5 pusiau atvirus, t. y. tokius, kuriuose yra pateikiami atsakymo variantai, tačiau kartu paliekama vietos įrašyti ir savą atsakymą, klausimus (žr. 1 lentelę). Pirmieji trys klausimai buvo skirti sociodemografinėi informacijai – respondento lyčiai, amžiui ir gyvenamajai vietai nustatyti. Kaip klasifikacinis kintamasis lytis įtraukta siekiant atskleisti skirtingų lyčių nuostatų bendrumą arba skirtumus: tyrime dalyvavo gerokai daugiau vyrų nei moterų – 69 vyrai ir tik 36 moterys. Vis dėlto tyrime svarbiausias demografinis rodiklis yra amžius. Buvo planuota analizuoti dvi amžiaus grupes, t. y. 16–20 metų jaunuolius ir vyresnius nei 60 metų asmenis. Pirmoji grupė, tikėtina, turi mažiau asmeninės patirties, susijusios su netektimi, nei vyresnieji. Atsižvelgiant į šį kriterijų, siekta tirti, kaip skiriasi minėtų grupių nuostatos atsisveikinimo komunikacijos virtualioje erdvėje atžvilgiu ir kaip tai susiję su kalbinių ribų paslankumu ar jų nebuvimu. Pastebėta, kad apklausos atsakymų daugiau, tačiau nežymiai, pateikė jaunesnio (53 atsakymai) amžiaus dalyviai nei vyresnieji (52 atsakymai). Gyvenamosios vietos klausimu siekta išsiaiškinti, kiek respondentų gyvenamoji aplinka, t. y. didmiestis, miestas ar kaimas, daro įtaką atsisveikinimo komunikacijos suvokčiams. Tarp respondentų nurodytų gyvenamųjų vietovių dominavo Kauno miestas ir jo apylinkės, tačiau taip pat buvo gauta atsakymų iš Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Jonavos, Garliavos miestų, Balbieriškio, Dvilų (Klaipėdos r.) miestelių, Ketvergių (Klaipėdos r.), Jaugeliškių (Jonavos r.) Neveronių, Virbališkių, Didžiųjų Lapių kaimų. Gauta atsakymų ir su tikslesne Kauno miesto mikrorajonų vieta, t. y. Aleksotas bei Romainiai. Vienas iš atsakymų buvo nepatikslingas Jonavos r. Kadangi dauguma respondentų gyvena Kauno mieste ar jo apylinkėse, gyvenamosios vietos kriterijus šiame tyrime neišryškino galimų nuostatų skirtumų, susijusių su skirtingomis geografinėmis aplinkomis.

1 lentelė. Apklausos klausimų sąranga

Demografiniai duomenys (amžius, lytis, gyvenamoji vieta)	Bendrieji vertinimai (bendras atsisveikinimo raiškos vertinimas)	Percepcija (duotų dviejų atsisveikinimo įrašų vertinimas)
3 klausimai	17 klausimų	17 klausimų

Taigi skyriuje pristatoma dvilypė tiriamoji medžiaga, t. y. socialinio tinklo „Facebook“ įrašai ir nuostatų bei percepcijos duomenys, gauti iš sociolingvistinio tyrimo. Pirminė medžiaga padeda atskleisti, kaip virtualioje erdvėje yra atsisveikinama su mirusiuoju, o antrinė – visuomenės požiūrį į minėtus įrašus. Visa tai suteikia galimybę analizuoti tiek realius kalbinės raiškos pavyzdžius, tiek vartotojų nuostatas.

2. VIEŠUMO IR PRIVATUMO RIBOS VIRTUALIOJE ATISISVEIKINIMO KOMUNIKACIJOJE

Šioje darbo dalyje analizuojama atsisveikinimo komunikacija virtualioje erdvėje ir atskleidžiama viešumo bei privatumo ribų kaita. Tyrimas susideda iš dviejų dalių: pirmiausia, analizuojami socialinio tinklo „Facebook“ įrašai, susiję su mirtimi, antra – apibendrinami sociolingvистinės apklausos duomenys. Socialinio tinklo įrašų analizė pasirinkta siekiant suprasti, kaip viešumo ir privatumo ribos formuojamos realybėje, o apklausa – norint suprasti visuomenės nuostatas apie minėtas ribas. Ši empirinė dalis padės pagrįsti teorinius svarstymus apie kalbos ribų kaitą sociokultūriniame ir virtualios komunikacijos kontekste.

2.1. Virtualios komunikacijos duomenys

Virtuali erdvė vis dažniau renkama atsisveikinimui ir netekčiai įamžinti, todėl socialinio tinklo „Facebook“ įrašai, susiję su mirtimi, yra pirminė tyrimo medžiaga, skirta suprasti mirties komunikaciją per ribų įveikos perspektyvą. Iš to, kas buvo pristatyta teorinėje darbo dalyje, matyti, jog kalbinę raišką galima vertinti keleriojai: raiška gali referuoti vietą, socialinę klasę, stilių arba tam tikras temas. Siekiant suprasti, kaip minėta raiška padeda formuoti ir peržengti įvairias ribas – tiek erdvines, tiek socialines, tiek prasmines, t. y. perėjimą nuo privačios prie viešos kalbos, šie įrašai vertinami kaip visuma.

2.1.1. Kalbinių priemonių repertuaro parinkimas ir pritaikymas viešumui

Viešai paskelbto įrašo tekstas, ypač toks, kuriame rašoma apie jautrius gyvenimo įvykius, pavyzdžiui, mirtį, siejamas su tam tikrais viešosios kalbos vartosenos lūkesčiais. Dėl minėtos priežasties šio skyriaus tikslas yra atskleisti, kokios kalbinės priemonės pasirenkamos socialinio tinklo „Facebook“ naudotojų, rašančių viešai prieinamus įrašus apie mirtį.

Analizuojant įrašus pastebėta, kad jie dažniausiai yra rašomi bendrine kalba, t. y. neišryškėja jokios tarminės ypatybės. Dėl minėtos priežasties tyrime dialektologinė ribų samprata nėra aktuali. Kalbinės raiškos pasirinkimas veikia sietinas su sociolingvистinėmis ribomis, ypač raštingumo aspektu. Nemažoje dalyje įrašų pastebimi kalbos riktai, gramatikos ar skyrybos klaidos, lietuviškų raidžių nenaudojimas – dalis autorių kalbą be redagavimo perkelia iš necenzūruojamos, šnekamosios srities į viešąją erdvę. Tokia raiška artina privatųjį, spontanišką bendravimo stilių prie viešosios komunikacijos ribos ir parodo, kaip niveliuojasi kalbinės raiškos ribos viešumoje.

Kaip jau buvo minėta, įrašai apie mirtį yra skelbiami viešame socialiniame tinkle, tad autoriai turėtų atsižvelgti į viešajai erdvei keliamus reikalavimus – valdyti kalbinę raišką, pavyzdžiui, rašyti taisyklingai, tad dalyje įrašų paisoma rašybos ir skyrybos taisyklių:

*Povilai, išėjai netikėtai ir nelauktai... Ten, iš kur jau nebegrįši...*³ (M_26), *Išėjai... Mano gyvenimo meile, tu išėjai... Palikęs bebrotišką skausmą ir tuštumą širdy... Mylėsim tave amžinai* ❤️🖤 *Skrisk aukštai į dangų ir iš ten globok mus su Tėjyte, būk mūsų angelu sargu.* 🙏 (M_42).

Tačiau net ir aptartais atvejais, kai paisoma skyrybos ir rašybos normų, įrašuose neretai yra ir savitos skyrybos, pavyzdžiui, pasitelkiami daugtaškiai. Jie atlieka stilistinę funkciją ir gali žymėti kalbos nutrūkimą, nerišlumą ar pauzę, galinčią rodyti adresanto išgyvenimą liūdesį ar skausmą. Tai tampa būdu kalbinėmis priemonėmis perteikti emocinę būseną.

Iš visų surinktų įrašų tik vienas buvo paskelbtas viešo asmens ir skirtas kitam viešam asmeniui. Tai suponuoja normišką įrašo kalbą. Tekste didžiosiomis raidėmis yra išskiriami ir asmeniškai akcentai – kreipinys bei reikšmingo įvykio paminėjimas, tačiau vartojamos nelietuviškos kabutės ir brūkšnelis vietoje brūkšnio, kurie, tikėtina, atsirado dėl socialinio tinklo techninių apribojimų arba automatinio formatavimo:

ROBERTAI. BROLAU. Per anksti išėjai. Nepaprastas mūsų plaukimas. Jauniausia sporto šaka. Sulaukdami savojo 20-čio, galėjome pasiekti visų įmanomų viršūnių. Tu ir pasiekei, Robertai. Man visuomet buvo labai brangu, kad plaukdamas ketveriais metais vėliau, kitame Olimpiniam cikle, buvai brasistas. Talentingiausias brasistas. Geriausių plaukimo duomenų brasistas. Brangu ir tai, kad judu buvote dviese, su Lina Kačiušyte. Ir abu - OLIMPINĖJE VIRŠŪNĖJE. Pradėta ir įtvirtinta "Lietuvos braso mokykla" įgavo pasaulinio pripažinimo ženklą. Tą mokyklą naujoje epochoje, jau XXI amžiuje papuošė ir Rūta Meilutytė. Iš keturių olimpinės pakyls brasistų likome trise. Per anksti išėjai, Robertai. Bet kaip puikiai Tu atlikai savo gyvenimo plaukimą! Išskirtinėje nuotraukoje matome Tave mums, XX amžiaus vaikams, brangiausių uždarą "Žalgirio" baseiną Vilniuje. Kas mes būtume be jo! Robertai, lieki su "Žalgiriu". Lieki su "Lietuvos braso mokykla". Lieki su mumis. (V_4).

Vis dėlto didžiosios daugumos įrašų kalba apytaisysklingė, tik iš dalies laikomasi skyrybos reikalavimų, yra riktų, pavyzdžiui, neskiriami šalutiniai sakiniai ar kai kuriais atvejais rašoma be lietuviškų raidžių:

Redai, vaikelį kodėl tu mane palikai, kodėl tu išėjai? Kad tu žinotum kokį skausmą man palikai, aš nežinau kaip reiks toliau gyventi 😞 *Tavo vietoje aš turėjau būti !!! Sunku dèlioti mintis, sunku, be galo sunku. SUNKU* 😞😞😞 (M_5), *Išėjai į ten iš kur nebegrįžtama* 🖤😞 *Buvai nuostabi sesė, dukra ir draugė...* ❤️ *Išliksi šilčiausiuose prisiminimuose, be galo tave mylim ir apkabinam, ilsėkis ramybėj, Gretute* (M_22).

³ Įrašų kalba neredaguota.

Taip pat tarp surinktų įrašų esama ir tokių, kuriuose nesilaikoma nei gramatikos, nei skyrybos taisyklių, pavyzdžiui, visiškai nenaudojami skyrybos ženklai, nepaliekami ar netinkamai įterpiami tarpai:

Ilsekis teti ramybeja gaila labai kad isejai (M_25), Isejai Teveli,(seneli -anūkams vyrežmonai)is kur niekada negryztama.Palikai mus taip staiga, skausme, ašarose , liudesy... (M_51).

Esama ir tekstų, parašytų be lietuviškų raidžių:

Kazkada neisivaizdavau savo gyvenimo be taves,brangi mama...Bet tu isejai...Palikusi ilgesi ir istarta paskutini-SUDIE... (M_32), Taip netiketai ir peranksit isejai, sirdis plysta, truksta zodziu. Tiek graziau akimirku ir graziau prisiminimu,buvai musu linksmuolis klasiokas, padukes ir pilnas ideju. Auksinem rankom zmogus, savo groziais papuoses daugybe namu. Vis juokaudavom, kad gimem ta pacia diena,vienoj palatoj buvom ir verkem kartu ir su gimtadieniu sveikindavom vienas kita ir kuris pirmas parasy, nebesulauksiu zinutes,bet visada grizus tave aplankysiu. Ilsekis ramybeje Tomas <...>. Nuosirdi uzuojauta visai seimai, stiprybes♥ (M_54), Ilsekis ramybeje mylima mamyte, tu dabar esi ten kur nera skausmo, isejai i uztarnauta poils, dabar Dievas tavim rupinsis. Myliu ir mylesiu tave visada (V_8).

Skyrybos klaidos, kai pamirštami kableliai ar tarpai tarp žodžių, viešuose įrašuose gali būti emocinės būsenos atspindys – netekties akimirką rašoma greitai, impulsyviai, todėl mažiau dėmesio skiriama funkciniam raštingumui. Be to, kai kuriems vartotojams kalbos taisyklingumas gali nesisieti su viešąja erdve. Galiausiai, klaidos gali būti susijusios ir su skaitmenine rašymo kultūra, pavyzdžiui, lietuviškos raidės nėra naudojamos dėl techninių apribojimų ar įpročio greitai rinkti tekstą. Neatmestina ir tai, kad įrašo kūrėjui paprasčiausiai gali trūkti taisyklingo rašymo žinių, tad, pavyzdžiui, paniojama balsių -e, -a rašyba žodžio galūnėje. Vieni socialinio tinklo naudotojai gali stengtis išlaikyti norminę leksiką kaip pagarbos ženklą, kiti – daugiau dėmesio skirti jausmams reikšti, tad šie įrašai atskleidžia skirtingą viešumo ir kalbinių normų sąsajos suvokimą.

2.1.2. Adresanto ir adresato santykis

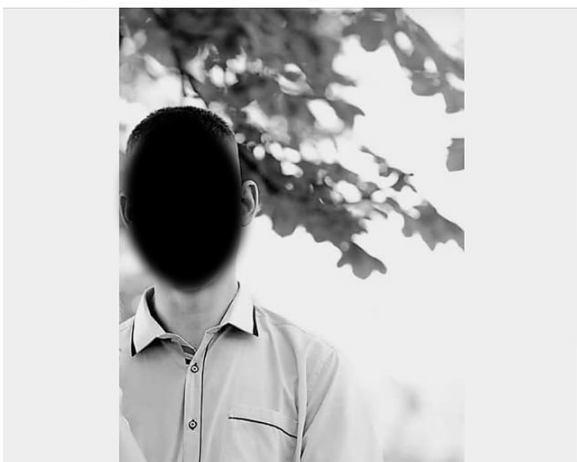
Aptariant socialinio tinklo „Facebook“ su mirtimi susijusius įrašus, svarbu atkreipti dėmesį ne tik į tai, kas rašoma, bet ir kam tekstas yra skiriamas. Įrašų teksta daŭnai kreipiamasi tiesiogiai į mirusįjį – tarsi jis vis dar būtų pasiekiamas, galintis išgirsti. Tokia kalbinė strategija perŭzengia tradicinės komunikacijos ribas ir atskleidžia, kaip asmeninis, privatus santykis bei jausmai gali būti reiškiami viešojoje erdvėje – įveikiama mirties ir viešumo riba.

Remiantis teorinėje dalyje aptarta J. Fishmano (2000) domenų teorija, kalbos vartojimas priklauso nuo socialinės aplinkos ir kalbančiųjų tarpusavio santykių. Nors tradiciškai domenai suprantami kaip tam tikros gyvenimo sritys, t. y. šeima, darbas, religija, švietimas ir kt., juos galima

papildomai suprasti ir per teminę prizmę. Tam tikros temos yra būdingesnės vieniems domenams nei kitiems, pavyzdžiui, oficialiosios temos, tokios kaip politika, švietimas ar visuomenės saugumas, tikėtina, dažniau aptariamose viešuosiuose domenuose, t. y. žiniasklaidoje, institucijose ir pan., o asmeniškai klausimai – sveikata, emocijos, šeimos santykiai ar net mirtis – paprastai laikytini privačiųjų domenų dalimi. Vis dėlto ši skirtis tampa vis mažiau aiški, ypač virtualioje erdvėje, kur viešumas ir privatumas susinivelioja ir jausmai, emocijos ar privačios situacijos vis dažniau patenka į viešąją erdvę. Pavyzdžiui, kalbėjimas apie netektį socialiniuose tinkluose kelia klausimą, ar tai vis dar priklauso privačiajam domenui dėl temos pobūdžio, ar jau viešajam – dėl auditorijos, kuriai šie žodžiai yra matomi? Todėl tematika, nuo kurios priklauso ir pasirenkamas kalbinis kodas, ir kalbėjimo kontekstas galėtų būti domenų klasifikavimo aspektai, padedantys lengviau brėžti teorines ribas, nors praktiškai minėtos ribos gali būti ir peržengiamos.

Minėtina ir tai, jog tirtuose įrašuose esama tyrimui neaktualios medžiagos, t. y. informacijos apie šarvojimą ir laidojimą (žr. 7 pav.). Tai skelbimų informacija, skirta viešinti žinią – rasti 39 % tokių pavyzdžių – todėl nėra peržengiama ar niveliuojama privatumo riba. Vis dėlto įrašuose yra peržengiama šio, gyvųjų, ir anapus, mirusiųjų, pasaulio riba, nes kreipiamasi į nebeegzistuojantį, tame pačiame laike ir erdvėje nebegyvenantį asmenį. Toks kreipimasis į mirusįjį neapsiriboja vien kalbine intencija – jis įgyja ir egzistencinę, filosofinę dimensiją, atspindinčią žmogaus pastangas palaikyti ryšį su tuo, kas jau peržengė juslinę tikrovę. Tokia raiška tampa būdu simboliškai išsaugoti artumo jausmą ar pratęsti dialogą ir išreikšti neišsakytas, realaus adresato nebeturinčias emocijas, tačiau vis dar egzistuojančias adresanto sąmonėje. Bandomas išsaugoti ar pratęsti simbolinis ryšys grindžiamas ne realiu bendravimu, o vidiniu, menamu tiltu tarp gyvojo ir išėjusiojo – nors toks ryšys faktiškai nebeegzistuoja, jis gali būti suvokiamas kaip būdas išlaikyti artumą. Virtualioje erdvėje toks ryšys tampa matomas kitiems, viešas, tačiau kartu išliaka itin asmenišką, nes kreipiamasi į konkretų, nors ir mirusį, asmenį.

Išėjai kai saulė ridenosi žeme
Išėjai net nespėjęs ištarti Sudie!❤️
Norintiems atsisveikinti su Aivaru, bus galima nuo šandienos 20:00 valandos.
Antradienį nuo 9:00 (J.Basanavičiaus g 4, Papišė)
Trečiadienį nuo 7:00.
10:00 mišios (Papilės Šv.Juozapo bažnyčioje)
Karstas išnešamas 11:00 .
Laidojimas bus Klykolių kapinėse❤️
Prašome pagerbti mums mylimą žmogų vienu baltu gėlės žiedu

Šandieną man sunki diena...
Mamyt Tu išėjai – mirtis pakirto.
Iš ryto skaisčiai švietė saulė,
O vakare Dangus pravirko.
Atsisveikinimas vyks gruodžio 17d. (antradienį) Vėžaičių laidojimo namų salėje nuo 17.00 val. iki 22.00 val.
Laidotuves gruodžio 18d. (trečiadienį). Mišios už mirusiąją bus aukojamos 14.00 val Vėžaičių bažnyčioje. Apie 15 val. urna išnešama. Laidojama Laugalių kapinėse.

Taip netikėtai ir staiga išėjai, tetuk.
Liksi visų mūsų prisiminimuose ir širdyse. Mums tavęs labai trūks 🙏❤️❤️❤️
Visi norintys atsisveikinti ir palydėti mūsų tėvelį, Vladislavą į paskutinę kelionę, bus laukiami Grauduvoje, Baltojoje salėje.

Bus pašarvotas gruodžio 22d. (Sekmadienį) 14.30 val.
Šv. Mišios aukojamos Katedroje gruodžio 23d. (Pirmadienį) 8.00 val.
Karstas išnešamas gruodžio 23d. (Pirmadienį) 12 val.
Laidojamas bus Kristaus karaliaus katedros kapinėse.

Išėjo žmogus, kurio pasiilgsime kaip savęs pačių. Išėjai mama, močiute, sese.....
Norime pranešti, kad netekome Danguolės
Su veline kviečiame atsisveikinti gruodžio 30d. Kauno gedulo namuose: Gedulas, Žukausko g. 3b, Kaunas, nuo 14.00 val.
Šv. Mišios gruodžio 31 d. 09:00 val. Kauno palaimintojo Jurgio Matulio bažnyčioje. (S. Žukausko 1b Kaunas)
Gruodžio 31d. 12:00 val. Išlydėjimas į amžino poilsio vietą Karmėlavos kapinėse ❤️❤️❤️

7 paveikslas. Pirminės tiriamosios medžiagos pavyzdys su išryškinta svarbiausia tyrimui dalimi

Virtualioje erdvėje matoma komunikacija su mirusiuoju taip pat sudaro prielaidas permąstyti klasikinį Allano Bell'o auditorijos dizaino modelį. Kaip aptarta teorinėje dalyje, remiantis Sonja Vivienne (2016), virtuali komunikacija vyksta ne tik su tiesioginiu adresatu, bet ir su įvairialype auditorija, apimančia artimuosius, bendraminčius ir nežinomą masę, galinčią matyti ar interpretuoti įrašą. A. Bell'o modelis išskiria kelias auditorijos grupes – nuo artimiausių adresatų, į kuriuos sąmoningai kreipiamasi, pritaikomas, jei to reikia, kalbinis kodas, iki vadinamųjų šešėlinių klausytojų – tų, apie kurių egzistavimą kalbėtojas žino mažai arba visai nežino, tačiau jie vis tiek yra galimi žinutės gavėjai (Bell, 1984, p. 159–160). Vis dėlto komunikacija su mirusiuoju nepatenka nė į vieną iš šių grupių. Nagrinėjant atsisveikinimo įrašus socialiniuose tinkluose matyti, kad adresantas kreipiasi į žmogų, kuris fiziškai nebėra gyvas, tačiau vis tiek suvokiamas kaip adresatas. Tokia situacija leidžia kalbėti apie nulinį adresatą⁴, kuris nuo įprasto gavėjo skiriasi tuo, kad negali nei reaguoti, nei patvirtinti žinutės gavimo. Nulinio adresato idėja praplečia auditorijos dizaino modelį, nes kalbiniai pasirinkimai vis tiek nukreipiami į sąmonėje išlikusį asmenį, nors fizinis ryšys yra nutrauktas. Neturinti grįžtamojo ryšio, ši komunikacija veikia kaip emocinis ryšio palaikymas, nes auditorija kuriama pagal emocinį artumą. Tad socialiniai tinklai, kaip komunikacijos erdvė, keičia ne tik auditorijos sampratą, bet ir skatina permąstyti bendravimo ribas apskritai. Nors fiziškai žmogaus nebėra, jo buvimas socialiniuose tinkluose tęsiasi – per kreipinius, prisiminimus ar nuotraukas. Pasikeitę bendravimo modeliai rodo, kad atsisveikinimas socialiniuose tinkluose įgauna naujas formas – jos peržengia tradicines ribas tarp gyvenimo ir mirties.

⁴ Pirmą kartą šią sąvoką minėjo Neila Juronytė bakalauro darbe „Atsisveikinimo komunikacija socialiniuose tinkluose“ (2024). Darbui vadovavo ir sampratą išdėdinti padėjo darbo vadovė prof. dr. Daiva Aliūkaitė.

Pastebėtina, kad visuose surinktuose socialinio tinklo įrašuose yra tiesiogiai kreipiamasi į mirusį asmenį. Neretai kreipiamasi vardu:

***Karolina**, išėjai per anksti! Koks gyvenimas trumpas ir kartais negailestingas, išeina tie kuriuos myli, kuriuos gerbi pasiema tuos kurie tau yra pavyzdziu, kurie tau yra artimi sirdziai, kuriuos tu dievini! Su tavim praleista tiek daug smagių akimirkų kuriuos isliks visad mano atminti! Iki šiol negaliu patikėti kad taves jau nebėra! Dėkoju uz tai kad vakar galejau tave pamatyt ir apkabinti! Visad liksi mūsų širdyse! Ilsekis ramiai brangioji! Tikiu kad visus matai ir girdi!   (M_4), **Augustai**, tegul būna tavo sielai lengvas kelias, Amen (M_6), **JŪRATE**, - Dieve, išėjai per anksti!!! Nesąmoningai anksti, teartėjo - 47. Pasirodo 17m. Tave pažinau Nežinau ar daug tai ar mažai, bet visada man buvai Pozityvumo, Disciplinos, Atkaklumo, Optimizmo pavyzdys, visada Žmogus, su kuriuo į Žvalgybą galima eiti iškart Man amžinai išliksi Besišypsanti, Linksma, Pilna Jėgų ir NORO GYVENTI Nuostabi - Mama, Dukra, Sesuo, Draugė.... Užuojauta Dukrai, Šeimai, Artimiesiems, Draugams ir Pažįstamiems bei nuoširdus Ačiū likimui, kuris mus suvedė (V_2), Ilsekis ramybėj mielas mano **Alvidai** (M_30), Mylima, **miela Andre**. Taip per anksti išėjai, išėjai pasižiūrėti, kas gi ten, už debesų. (M_78).*

Esama ir deminutyvinių kreipinių:

*Ką ne taip suprato Dievas? **Austyte**, tu išėjai mums nieko nežadėdama. O dabar mūsų širdys pasruvo upėmis. Išėjai... (M_8), **Mantukai**, buvai geriausias ir tikriausias mano Draugas... Per anksti išėjai, labai per anksti, širdis plyšta, o protas negali suvokti. Ilsekis ramybėje Visada tave nešiosiu širdyje (M_44).*

Be to, kreipiamasi ir vartojant malonybinius žodžius arba šeimininį santykį nurodančias formas:

*Ilsekis **mažyti**, bent jau žinau kad tau nebeskauda... Myliu tave ir visad mylėsiu Ilsekis ramybėje (M_2), Mylimoji **Mamyte**, Išėjai ypatingu laiku. Žiemą, pačią gražiausią - Meilės dieną, lydima lietaus ir vėjo, nubučiuota saulės spindulių, padabinta spindinčia šalna ir apkabinta baltu sniego patalu (M_6), Taip netikėtai ir staiga išėjai, **tėti**... Mūsų paskutinės gražiausios akimirkos kartu... (M_31).*

Kreipimaisi vardu, mažybinėmis ar šeimininį santykį nurodančiomis formomis atsisveikinimo įrašuose rodo artimą, asmenišką ryšį su mirusiuoju, jaučiamą meilę, švelnumą, ilgesį. Kartu tokie kreipiniai gali būti būdu adresantui išlaikyti buvusį santykį – tęsti bendravimą su tuo, kuris fiziškai jau nėra gyvas. Vis dėlto kai kuriuose įrašuose – iš viso jų 37 % – kreipimasi galima suprasti tik iš asmeninio įvardžio „tu“ ar jo formų:

*Išėjai per anksti ir labai per anksti... Buvai pats geriausias vyras, tėtis mūsų vaikams, buvai nuostabus žmogus.. Turbūt iki gyvenimo galo nesuprasiu kodėl **TU**... Ilsekis mažyti, bent jau*

žinau kad tau nebeskauda... Myliu tave ir visad mylėsiu ♡ Ilsėkis ramybėje ♡ (M_2), Žinia, kad **Tavęs** nebėra, trenkė kaip žaibas. Apakino. Pribloškė. Nesuvokiam, kas atsitiko. Negalim patikėti, kad tai tiesa. (M_20), Taip netikėta... liūdna.... **Tu..** išėjai... labai labai sunku (M_35), **Tu** išėjai... ir palikai šią žemę... Bet visada **Tu** būsi mūsų širdyse... (M_41), Kaip anksti **tu** išėjai... Mes dar tiek turėjome nuveikti... Plyšta širdis tarti tau paskutini Sudie♥ Myliu ir ilgiesiuos Tavęs... Ilsėkis ramybėje, mano mažasis broliuk 😞 (M_43), **Tu** palikai, lyg Angelas mums pėdsakus sniege, išmokei gyventi, mylėti, pavargus- išėjai, palikdama tamsą Mūsų širdyse... (V_9),

arba iš veiksmazodžio būtojo laiko antrojo asmens formos:

Šiandiena mienuo, kaip mus **palikai**, kaip **išėjai**. **Išėjai** (M_9), Tu tyliai **išėjai**, netarusi nė žodžio, be ašarų ir skausmo, palikusi pavasarį su sodais kvepiančių žiedų....į nebūtį pas protėvius savus. (V_1), **Išėjai**, bet liksi širdyje amžinai....♥♥♥ (M_59), Labai graudu... per anksti **išėjai**... (M_66), Jau keturi metai kaip pas Dievulį **išėjai**, maldoje su Tavo namiškiais.... (M_70), Labai gaila kad per anksti **išėjai** iš gyvenimo (M_77).

Įdomus ne tik tiesioginis kreipimasis, bet ir įrašo pavadinimas ar rašymo motyvacija, pavyzdžiui, kartais rašymo tikslas įvardijamas besikreipiant į adresatą, o kartais yra apibendrintas. Minėtas skirtumas leidžia suprasti, kaip rašantysis suvokia ryšį su mirusiuoju ir su galimais skaitytojais: kalba intymiai, tarsi asmeniniame pokalbyje, ar kartu, nors ir netiesiogiai, kreipiasi ir į artimuosius, visuomenę:

Tas ilgesys, tas noras tave pamatyti vis didesnis ir didesnis ♡ Šiandiena mienuo, kaip mus **palikai**, kaip **išėjai**. **Išėjai** 😞. **Išėjai** Ir jokių žinių mes kol kas neturim ♥ kodėl ? Skauda ,žiauriai skauda ♥ Tu žinai Redai ir turbūt matai, kaip prie tavo paveikslo kiekvieną dieną dega žvakutė, kaip aš tau akį praeidama pamerkiu, kai eidama miegot labanakt pasakau, Hariukas tave pabučiuoja ♥ Su Laurynu pasisveikini ana dieną ,kaip tave lankė kapuose♥ **Kodėl rašau ? Nes tu paskaitysi ką parašiau** ♥ Mes tave mylim 😊 (M_9), Alvaresas <...>, Labas drauge... 🍌 **Niekada negalėjau pagalvoti, kad teks rašyti tau žodžius**, kuriuos širdis sunkiai pakelia. Tu išėjai per anksti, palikdamas tuštumą, kurios niekas negali užpildyti. Tavo šypsena, šiluma ir nuoširdumas visada liks su manimi. Dėkoju už visas akimirkas, už draugystę, kuri buvo neįkainojama... 🍌 Ilsėkis ramybėje, o tavo atminimas visada gyvens mano širdyje... 🙏 Niekada nebusi pamirstas draugas... 🍌 ♥ (V_12), ♡🍌🍌 **Laiškas proprosenelei** 🍌🍌🍌 Brangioji proprosenele, Širdis suspausta rašant šį atsisveikinimo laišką, bet noriu tau padėkoti už viską, ką man davei – tiek meilės, tiek gražių prisiminimų. Šiandien atsisveikinu su tavimi su dideliu liūdesiu, bet ir su begaliniu dėkingumo jausmu už viską, ką mums visiems suteikėi. Pamenu, kaip vaikystėje žaisdavome medžioklę. Aš

slapstydavausi ir lakstydavau po kambarį, o tu, apsiginklavusi siūlų kamuoliais, medžiodavai mane su juoku ir išradingumu. <...> Tu palikai pėdsaką mano gyvenime, ir tavo šiluma visada bus su manimi. Ilsėkis ramybėje. Mes Tave visada mylėsime. 🌸🌸 (M_82).

Pastebėtina ir tai, jog įrašų tekstai įvairuoja, t. y. vieni liudija asmeninius kreipimusis, o kiti tekstai lyg paruošti iš anksto, šabloniški. Asmeniniais kreipimais dažniausiai tik reiškiami jausmai, pavyzdžiui, meilė ir liūdesys:

Karolina, išejai per anksti! Koks gyvenimas trumpas ir kartais negailestingas, išeina tie kuriuos myli, kuriuos gerbi ❤️ *pasiema tuos kurie tau yra pavyzdziu, kurie tau yra artimi sirdziai, kuriuos tu dievini! Su tavim praleista tiek daug smagių akimirkų kuriuos isliks visad mano atminti! Iki šiol negaliu patikėti kad taves jau nebėra! Dėkoju už tai kad vakar galejau tave pamatyti ir apkabinti! Visad liksi mūsų širdyse! Ilsekis ramiai brangioji! Tikiu kad visus matai ir girdi!* 😭❤️ (M_4), *Brolau, nesakau Sudie, sakau iki pasimatymo, išejai pirmasis is musu ketvertuko, bet mes amžinai tave mylesim, ir turesim tave savo širdyse! Skrisk aukštai aukštai, dabar tu laisvas, o mes kiekviena karta pakeldami akis i dangų matysime tave, musu svytinti zvaigzdele!* ❤️ *Myliu!!!* ❤️ (M_13).

Kai kuriuose įrašuose reiškiamas ir pyktis, galintis rodyti nenorą ar sunkumą susitaikant su netektimi:

Tu išejai..... Tu išejai tamsia nakti..... Tu išejai..... Neatsisveikinau, netarėi paskutiniu zodziu, nepabuciavai, nedabaigėi planu tiesiog emei ir išejai..... O kad galetum atgauti laiką atgal, o kad galetum pakeisti tą paskutinę dieną, tačiau negalim. Pykstu ant savęs, pykstu ant tavęs, pykstu ant Dievo, tačiau pyktis nieko nepakeis. Zinau, jog stebi mus, zinau, jog esi šalia, zinau kad girdi mus. Mes padarysim viską, kad didžiutumeisi mumis visais. Mindaugeli mums labai labai taves truksta..... MES TAVE MYLIM (M_15),

taip pat yra ir ramios viltingos ir netektį priimančios jausmų raiškos:

Broliau..., tavo kelionė šioje Žemėje baigėsi..., išejai į kitą gražesnę pasaulį... ,išejai ten, iš kur niekas negrįžta atgalios... (M_47).

Aprašyti skirtumai gali rodyti skirtingą rašančiųjų suvoktą apie ribą tarp vidinio išgyvenimo ir viešos raiškos. Vieni adresantai renkasi būti emociškai atviri, kiti išlaiko saugią distanciją, nes šabloniniai tekstai, nors taip pat skirti jausmams reikšti, neretai yra eiliuoti ir gali atrodyti kaip mažiau asmeniškai raiškos forma:

SŪNAU... Išejai neištaręs sudie. / Jau negrįši į gimtąjį uostą. / Verkia snaigėmis ryto dangus, / Kad nors kas mūsų širdis paguostų... (M_1), Tu išejai..... / Tu išejai tamsia nakti..... / Tu išejai..... (M_15), Tu išejai... Paliko slogios dienos / Atmintimi, ir ilgesiu tavų delnų, / Paliko šaltos ir nebylios mėnesienos, / Paliko tai kas buvę už kalnų... / Ieškosiu aš tavęs lietaus lašelyje - / Sužvilgs jis ašara skaisčia, tyra. / Surasiu tarp žiedų gėlių darželyje /

Ir šaltą žiemą po eglėšakių skara... / Tu išėjai... Ir palikai šią žemę... / Tik visada tu būsi mano širdyje, / Nes meilė likus - dangų remia... / Lyg šviesulys ji mirga kelyje... / Tu išėjai... (M_41), Tu atėjai.... - Ir išėjai.... / Koks trumpas buvo tavo laikas? / Tu nenorėjai, - pašaukė Tave, / Nepakovosi - turi eiti... / Ne mes gyvenimo valdovai / Ne mes pasaulį šį sukūrėm. / Mes tik vaikai, - tik menkas lašas, / Šitoj beribėj Žemės jūroj... / Ar Tau gerai nežinomybės toliuos? / - Nes mes taip liūdim dėl Tavęs. / Ir prisiminus širdį maudžia... / Labai ilgėsimes Tavęs.... (N_3) (žr. 8 pav.), Mamai / Išėjai išėjai paskui saulę kartu, / Apšarmojo langai baltu baltu šerkšnu. / Pasiliko širdy tik pilka dargana. / Apkabinki. Prašau - nors sapne, nors sapne... / Kas dabar pasitiks prie vartelių senų? / Kas pamos skarele? Klūpo beržas. Tylu... / Kaip surasti Tave, jei takų nežinau? / Kur tie raktai namų? / Jų ieškot pavargau (M_56).

Tu atėjai.... - Ir išėjai...
Koks trumpas buvo tavo laikas?
Tu nenorėjai, - pašaukė Tave,
Nepakovosi - turi eiti...
Ne mes gyvenimo valdovai
Ne mes pasaulį šį sukūrėm.
Mes tik vaikai, - tik menkas lašas,
Šitoj beribėj Žemės jūroj...
Ar Tau gerai nežinomybės toliuos?
- Nes mes taip liūdim dėl Tavęs.
Ir prisiminus širdį maudžia...
Labai ilgėsimes Tavęs....
Ne faktai šiandien mums svarbiausi, ne pasiekimai ir laimėjimai, o ilgesiu bei netekties skausmu pripildytas jausmas.
Spalio 4 dieną, didelis liūdesys aplankė Kutiškių daugiafunkcio centro bendruomenę.
Netekome mokytojos Linos - savo Linutės.♥
Išėjo ji netikėtai. Išėjo Ten, iš kur nebegrįžtama. Paliko žaizdą - gilią ir skausmingą...
Tolerantiška ir elegantiška, kukli ir draugiška, šilta, miela, paslaugi ir mylima, gerbiama kolegų bei vaikų, iniciatyvi, atvira pokyčiams, talentinga, nuoširdi - tokia Mokytoja liks visų Ją pažinusių atmintyje.♥
Atsisveikinimas vyks Spalio 6d., sekmadienį, nuo 11val., Atjauta - laidojimo namuose.

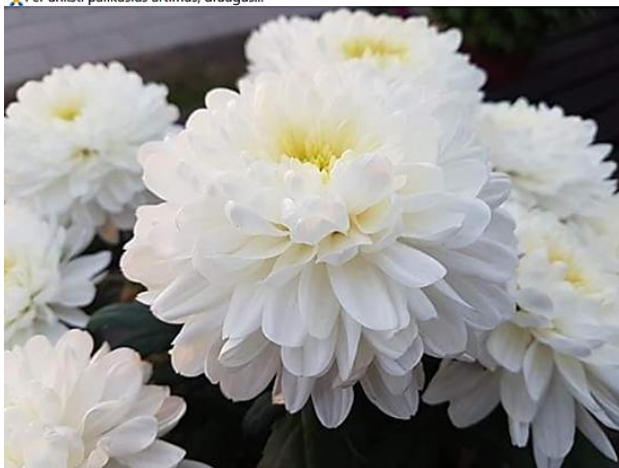
8 paveikslas. N_3 eiliuoto įrašo pavyzdys

Tarp įrašų buvo ir adresanto kūrybos eilėraštis. Eiliuota struktūra, metaforinė kalba ir simboliniai vaizdiniai gali būti tiesiogiai reiškiamų jausmų pakaitalas, sustiprinantis teksto įtaigą ir padedantis rašančiajam išgyventi slegiančius jausmus:

😞 / Išėjai... / Tu išėjai, / Kai lapkritis varvėjo, / Šaltu lietum / Vis sotino žemes... / Kai piktos audros / Siautėjo, braškėjo, / Niokojo užsilikusias svajas... / Tu išėjai, / Palikdama vien skausmą, / Kuris taip draskė širdį tyloje... / Beliko tuštuma, / Tik varpo dūžių gausmas /

Lydėjo sapnuose, / Kolei tekėdavo aušra... / Tu išėjai... / Išsinešei ir šilumą / Savos širdies, / Savo šviesių akių... / Ir krinta tiktai gailiai, / Į pačią sielos gilumą, / Tos sūrios ašaros, / Tekėdamos srauniuoju upeliu... / Išsinešei ramybę sielos, / Kurią suteikdavai visiems. / Nepaėmei tik su savim tos gėlos, / Kuri rusena mumyse kasdien... / Tu išėjai... / Išskridus paukščiams- / Pati baltuoju Angelu Tu išskridai... / Dabar nebaisūs Tau Didingi aukščiai, / Dabar Tu vietą ten -Aukštybėse radai... Sigita <...> 🙏 Per anksti palikusius artimus, draugus... (M_58) (žr. 9 pav.).

☹️
Išėjai...
Tu išėjai,
Kai lapkritis varvėjo,
Šaltu lietum
Vis sotino žemes...
Kai piktos audros
Siautėjo, braškėjo,
Niokojo užsilikusias svajas...
Tu išėjai,
Palikdama vien skausmą,
Kuris taip draskė širdį tyloje...
Beliko tuštuma,
Tik varpo dūžių gausmas
Lydėjo sapnuose,
Kolei tekėdavo aušra...
Tu išėjai...
Išsinešei ir šilumą
Savos širdies,
Savo šviesių akių...
Ir krinta tiktai gailiai,
Į pačią sielos gilumą,
Tos sūrios ašaros,
Tekėdamos srauniuoju upeliu...
Išsinešei ramybę sielos,
Kurią suteikdavai visiems.
Nepaėmei tik su savim tos gėlos,
Kuri rusena mumyse kasdien...
Tu išėjai...
Išskridus paukščiams-
Pati baltuoju Angelu Tu išskridai...
Dabar nebaisūs Tau Didingi aukščiai,
Dabar Tu vietą ten - Aukštybėse radai...
Sigita ,
🙏 Per anksti palikusius artimus, draugus...

9 paveikslas. M_58 eiliuoto įrašo pavyzdys

Minėtinas ir vienas ne savos kūrybos avejis, kai kūrinio autorius buvo įvardintas:

Tu išėjai. Tuščiom, beturtėm rankom. / Laukuos paliko sunkios kviečių varpos. / O mes ne sau su ašara jas renkam / ir su malda, kai šaukia Agnus Dei varpas. (Bernardas Brazdžionis) (M_24).

Be to, rasta ir kitokios poetiškos, t. y. sapno ir dienoraščio formos, jausmų raiškos. Tokių įrašų tekstuose blanksta aiški riba tarp tikrovės ir vidinio pasaulio, tarp to, kas įvyko, ir to, kas tik įsivaizduojama ar prisimenama. Viena iš įrašų sapno vaizdiniu bandoma paaiškinti netektis ir išgyvenamas skausmas:

Sapnavau, kad tu mirei / Ir niekaip negalėjau atsikelt iš sapno / Bandžiau įžnybt, įspirti sau / Bet man stiprybės nepakako / O tu šypsojaisi, sakei / Neverk dėl to, ko negali pakeisti / Ir išėjai... <...> O kas išmokys Saulę dviračiu važiuot? / Kas ją sudomins geografija? / Tėvams dar pažadėjai išvyką surengti / Ir man sakei, kad vasarą grybausim / O rudenį nuskrisim į pietus / Turėjom lipt stogais stebėt čiurlių / Turėjom šokinėt, kol nesudrožėm sąnarių / Visiems tiek visko prižadėjai... / Žadėjai dar tikrai nemirti, kai juokaudavom, jog būsime kartu, kol nebeliks plaukų... / Žinau, išeit nesitikėjai / Nesitikėjo niekas. / Todėl ir pikta, ir skaudu / Bet tu sakydavai, kad BUS KAIP BUS. O be tavęs bus tuščia ir nyku... (M_21)

Kitas pavyzdys primena vidinį monologą, jungiantį fizinį veiksmą su emocine būseną. Įrašo pradžioje adresantas aprašo akliną ėjimą, įgaunantį simbolinę prasmę: kelias ir gamtos vaizdiniai tampa vidinio išgyvenimo metafora:

Išėjau. Akys nematė kur eiti, bet kojos žinojo kelią, nes ne kartą ten buvę. Vėjas šėlo medžių viršūnėse, šiūreno lapus, šokdino smilgas. Atsiguliau ant suoliuko, užmerkiau akis. Ašaros liejosi nesustodamos Sese, tu išėjai... Baigėsi tavo žemiški vargai. Pamok tu man nuo debesėlio, nusišypsok. Tada aš suprasiu, kad ten tau lengva ir gera. Susitiksime. Tikiuosi, dar greitai. Tu neisivaizduoji, kaip gera gyventi. (M_34).

Savos kūrybos ir poetinė raiška gali suteikti galimybę kalbėti itin asmeniškai – jausmais bei prisiminimais kuriama intymi, emociškai atvira raiška. Tačiau dėl viešo publikavimo pobūdžio minėti įrašai tampa matoma kitiems socialinio tinklo naudotojams, o tai išryškina privačios ir viešosios erdvės persidengimą. Ne savos kūrybos, šabloniniai ar iš anksto parengti tekstai diametralūs – kuria emocinę distanciją, tarsi apsaugą, leidžiančią apie netektį kalbėti be emocinio atvirumo. Abi šios raiškos kryptys atskleidžia, kad ribos tarp intymumo ir viešumo nėra statiškos – jos nuolat kinta ar yra perkonstruojamos. Įdomu, kad keletos įrašų žodžiai net kartojasi, pavyzdžiui,

Išėjai... iš kur negrižta niekas, Palikęs svajones, godas, namus... Visiems širdy gėla gili išlieka, Ir skausmas, kad daugiau Jo nebebus. Ilsėkis ramybėje.. (N_6) ir Išėjai iš kur negrižta niekas, palikęs svajones, godas, namus. Visiems širdy gėla gili išlieka, ir skausmas, kad daugiau tavęs nebebus. Ilsėkis tėti, skausmo jau nebebus, dabar jau žvelgsi į mus iš aukštai, kur ramybė tavo širdy išliks. Visiems Vitalis (M_64),

taip pat *Tu išėjai- užgeso džiaugsmo akys. / Tu išėjai - pravirko gėlės baltos. / Paliko juodas sielvartas bedugnis / Ir smėlio kauburėlis šaltas, šaltas... / Mirus EVELINAI <...> nuoširdžiausius užuojautos žodžius tariame namiškiams ir giminėms. (N_1) ir Tu išėjai -*

užgeso džiaugsmo akys. / Tu išėjai - pravirko gėlės baltos. / Paliko juodas sielvartas bedugnis / Ir smėlio kauburėlis šaltas, šaltas... / Mirus Mylimai mūsų močiutei-mamai-promočiutei-seserei JADVYGAI <...>, artimųjų skausmas, ir tuštuma širdyje išliks amžinai....
🙏❤️ (M_28).

Įvairuojantys įrašo tekstai gali rodyti tai, jog vieniems įrašai yra būdas reikšti sunkiai išgyvenamus jausmus, ieškoti užuojautos, paguodos, darkart užmegzti ryšį su jau mirusiu žmogumi. Kitų asmenų įrašai gali tik iš dalies atspindėti šią tendenciją ir rodyti norą pritapti bei apie mirtį ir dėl to kilusius jausmus kalbėti viešai.

Analizuojant socialinio tinklo „Facebook“ įrašus, skirtus mirusiam asmeniui, ryškėja, kad kalbinė raiška šiuose tekstuose dažnai peržengia tradicines diskurso ribas. Tiesioginiai kreipiniai, jausmų raiška, poetiška kalba ar net sąmoningai pasirenkami šabloniniai tekstai rodo, kad tokia komunikacija yra kaip emocinio ryšio palaikymas, net jei adresatas fiziškai nebėra pasiekiamas. Taip yra ne tik palaikomas menamas santykis su mirusiuoju, bet ir viešai reiškiami jausmai – niveliuojama riba tarp privatumo ir viešumo. Remiantis domenų teorija, mirties tema tradiciškai priklausytų privačiajam domenui, tačiau nagrinėti įrašai rodo, kad privatūs išgyvenimai vis dažniau perkeliama į viešąją erdvę. Visa tai atskleidžia, kad socialiniai tinklai plečia komunikacijos ribas ir prisideda prie naujų socialinių normų, susijusių su netekties išgyvenimu, viešumo samprata ir atminimo puoselėjimu, formavimosi.

Jau minėta, kad įrašuose visada kreipiamasi į vieną, konkretų asmenį – mirusįjį. Vis dėlto įrašą rašantys asmenys, adresantai, dažnai pasirenka pirmąjį daugiskaitos asmenį, t. y. kalbama „mes“ vardu. Tai leidžia netektį įvardinti kaip bendrą patirtį, t. y. kad mirusysis buvo svarbus ne tik vienam asmeniui, bet ir šeimai, artimiesiems ar net visai bendruomenei. Ši forma adresantui gali būti lyg tam tikra atrama – jis nebėra vienas, skausmu dalijasi su kitais. Be to, daugiskaitos forma gali kurti ir tam tikrą kalbinę distanciją, padedančią švelninti ar nuslėpti asmeninį emocijų intensyvumą:

*Tas ilgesys, tas noras tave pamatyti vis didesnis ir didesnis 🤔 Šiandiena mienuo, kaip **mus** palikai, kaip išėjai. Išėjai 😞. Išėjai Ir jokių žinių **mes** kol kas neturim ❤️ kodėl ? Skauda, žiauriai skauda ❤️ Tu žinai Redai ir turbūt matai, kaip prie tavo paveikslo kiekvieną dieną dega žvakutė, kaip aš tau akį praeidama pamerkiu, kai eidama miegot labanakt pasakau, Hariukas tave pabučiuoja ❤️ Su Laurynu pasisveikinai ana dieną, kaip tave lankė kapuose ❤️ Kodėl rašau ? Nes tu paskaitysi ką parašiau 🖤 **Mes** tave mylim 😊 (M_9), Mamyte, Tu išėjai **mums** ant rankų, palikai žaizdas širdyje. Tu buvai **mums** visas pasaulis, buvai **mūsų** gyvenimo mokytoja, **mūsų** kelrodė žvaigždė.. Mamyte, tegul tau ten būna šviesu ir ramu .. Aš žinau, kad tu visada būsi **su mumis** ir tu žinok, kad niekada nebūsi užmiršta . Labai tave MYLIU ir mylėsiu, Mama, Tave, kol kvėpuosiu .. 🖤 (M_38), Išėkis tėti, skausmo jau nebebus, dabar*

jau žvelgsi į **mus** iš aukštai, kur ramybė tavo širdy išliks. Visiems Vitalis (M_64), Per anksti išėjai, Tėti... **Mums** dar taip Tavęs reikia ❤️ (M_68).

Taip pat įrašuose buvo derinamas asmeninis įvardis „mes“ ir veiksmažodžio daugiskaitos II asmens netrumpintos formos:

Mamyte, tu palikai **mus** per anksti...❤️ Lapkričio 3 d. 16 val. išėjai prie **mūsų** akių, iš kur jau niekada nebegrįši...🌱 Labai tavęs **ilgėsimės**💙 (M_60), Išėjo žmogus, kurio **pasiūlsime** kaip savęs pačių. Išėjai mama, močiute, sese..... (V_11).

Aptiktos tiek trumpintos, tiek netrumpintos daugiskaitos antrojo asmens veiksmažodžių formos rodo stilistinę nevienodumą. Toks kalbos variantiškumas gali būti suprantamas kaip spontaniška, emocija kalba, kai adresantas nejunta poreikio išlaikyti vienodą kalbos registrą. Neredukuota forma gali būti siejama su rimtimi, pagarba ir viešai priimtina kalbėjimo norma, o redukuota – su šnekamosios kalbos spontaniškumu. Įvairuojanti rašyba tame pačiame tekste gali rodyti bandymą apjungti viešą atsisveikinimą ir asmenišką, emociškai artimą santykį su mirusiuoju:

Ką ne taip suprato Dievas? Austyte, tu išėjai **mums** nieko nežadėdama. O dabar **mūsų** širdys pasruvo upėmis. Išėjai... tvirtai, kovodama...**tikimės**, kad žinodama ką darai. Tu sugebėjai pripildyti meile visus ir viską prie ko tu prisilietei... Atleisk, kad **nenorime** paleisti tavęs.....Atleisk, kad **galvojome** jog **padėsime** tau atsistoti ...**Nesupratom**... **Nesupratom**, kad skleidžiasi sparnai jau Tavo... **Laukėm** stebuklo...Stebuklas buvai tu... Bet..**Mes** **verksim**, skaudės **mums** ilgai ...ir liūdna **mums** bus iš meilės. **Glostėme** Tau šiandien galvą atsisveikinant, akys jau buvo užmerktos. Tavo galvą **apkabinome**...**bučiavome**. Bet **mes** **paleidžiame**.....o kaip kitaip. Tvirtai Tu atėjai į šį pasaulį, tvirtai ir išėjai. Būk palaiminta eidama savo keliu. **Mūsų** meilė liks kartu amžinai. Iki, dukryte. (M_8), Brolau, nesakau Sudie, sakau iki pasimatymo, isėjai pirmasis is musu ketvertuko, bet **mes** amžinai tave **mylesim**, ir **turesim** tave savo širdyse! Skrisk aukštai aukštai, dabar tu laisvas, o **mes** kiekviena karta pakeldami akis į dangų **matysime** tave, musu svytinti zvaigzde!❤️Myliu!!!❤️ (M_13).

Pastebėtas ir tik redukuotų antrojo asmens veiksmažodžių formų vartojimas, kuris gali būti siejamas su šnekamosios kalbos įtaka rašybai:

Išėjai netikėtai. Staiga. Žinia, kad Tavęs nebėra, trenkė kaip žaibas. Apakino. Pribloškė. **Nesuvokiam**, kas atsitiko. **Negalim** patikėti, kad tai tiesa. Buvai jaunas. Per jaunas numirti... (M_20), Išėjai... Mano gyvenimo meile, tu išėjai... Palikęs bebrotišką skausmą ir tuštumą širdy... **Mylėsim** tave amžinai❤️❤️Skrisk aukštai į dangų ir iš ten globok **mus** su Tėjyte, būk **mūsų** angelu sargu.🙏 (M_42), Išėjai neklausęs... Su meile tave **paleidžiam**🙏💙🙏 (M_75), Taip netikėtai ir staiga išėjai, tetuk, Liksi visų **mūsų** prisiminimuose ir širdyse. **Mums** tavęs labai trūks🙏❤️❤️❤️ (M_76).

Pasirinkimas rašyti „mes“ vardu išplečia emocinio išgyvenimo ribas ir gali būti suprantamas kaip bendros netekties išraiška – tarsi kalbėtų visa šeima, draugai ar artimieji. Vis dėlto analizuotuose įrašuose kalbama ir vienaskaita – „aš“ formomis. Asmeninio įvardžio „aš“ ir vienaskaitos pirmojo asmens veiksmažodžių vartoseną atsisveikinimo įrašuose gali rodyti ypač artimą santykį tarp adresanto ir mirusiojo. Be to, rašantieji dažnai atvirai įvardija savo jausmus, pavyzdžiui, pabrėžia netekties skausmą:

*Redai, vaikelį kodėl tu **mane** palikai, kodėl tu išėjai? Kad tu žinotum kokią skausmą **man** palikai, **aš nežinau** kaip reiks toliau gyventi 😞 Tavo vietoje **aš turečiau** būti !!! Sunku dėti mintis, sunku, be galo sunku. **SUNKU** 😞😞😞 (M_5).*

Ne mažiau reikšminga ir tai, kad rašančiojo emocinio ryšio su mirusiuoju trūkumas dažnai tampa kasdienybės išgyvenimu:

*Gyvenimas negailestingas, Išėjai ten iš kur negrįžta niekas. Išėjai nepasakęs sudie, amžiams užmerkei akis ir lūpos neprabils jau niekada. Liko skausmas, širdis sužeista, ❤️❤️ O gyventi toliau **privalau**. Štai jau ir metai prabėgo juos **pragyvenau** nebegirdėdama iš Tavo lūpų „kaip tau sekasi“ 😞 **Pabundu** be „labas rytas“ **Užmiegu** be „labos nakties“ **Išvažiuoju** be „parasyk kai nuvažiuosi“ **Gryžtu** namo be „pasiilgau taves“ Ir viskas kas **man** liko tai tik nuostabus prisiminimas apie laiką praleistą kartu 😞 bet **aš** žinau, kad Tu šalia manęs ❤️ **aš** Tave randu nors Tu slepiesi vaivorykštės spalvose, lietaus laše ar snaigėjų kuri nusileidžia **man** ant delno, saulės spinduliuose, mėnulio take..... **aš** Tave jaučiu nes Tu šale ❤️ Išėkis ramybėje mano Alvidai ❤️ (M_33).*

Aptarti įrašai rodo, kad netekties skausmas neišnyksta greitai – asmeninio įvardžio „aš“ vartojimas kartu su vienaskaitos pirmojo asmens veiksmažodžiais atskleidžia, kokią reikšmę mirusysis turi pačiam rašančiajam. Verta atkreipti dėmesį ir į tai, kad kai kuriuose įrašuose reflektuojama vidinio monologo arba net dialogo su mirusiuoju simuliacijos forma. Tokią refleksiją dažnai palaiko viltis, pavyzdžiui:

*Tu **mano** meilė, džiaugsmas ir skausmas.. Išėjai netikėtai, nors **laukiau** Tavęs.. Begalybės žingsniu sugtįžai ten- atgal.. Be Tavęs šis pasaulis neteko spalvų, neteko svajonių, neteko vilčių.. Tavo siela, širdis liks per amžius šalia.. kol **aš** čia, kol vėl būsim drauge... 💞💞 (M_14), Sese, tu išėjai... Baigėsi tavo žemiški vargai. Pamok tu **man** nuo debesėlio, nusišypsok. Tada **aš** suprasiu, kad ten tau lengva ir gera. Susitiksime. Tikiuosi, dar negreitai. Tu neisivaizduoji, kaip gera gyventi (M_34), Ilgas kelias dar buvo keliauti, bet kodėl Mamytė Tu taip greit išėjai? Gyvenimui vainiką pynei, bet nebaigtą jį palikai... 😞😞 tegul žemelė būna lengva Mamytė Tau ir Tavo siela tesaugo angelai ❤️🙏🌿 visada likai Mamytė **mano** širdy ❤️❤️ ilgiuosi Tavęs. ❤️❤️😞😞😞 (M_50).*

Įrašais ne tik išreiškiami slegiantys jausmai, bet ir tęsiamas arba kuriamas įsivaizduojamas, simbolinis ryšys, lyg mirusysis vis dar yra šalia, yra gyvas. Aptarti pavyzdžiai rodo, kaip kalbinė raiška gali žymėti ribą tarp asmeninio jausmo ir bendruomeninio, perkeltą į viešąją erdvę.

Tarp visų analizuotų įrašų išsiskyrė trys atvejai, kuriuose pastebėti kitų kalbų intarpai, daugiausiai anglų kalba:

*Paulius <...> drauge mano, per anksti išėjai..... Mano širdyje visada liksi ilgais baltais plaukais, didelėm mėlinom akim ir **kožucha**. Buvai reto gerumo ir švelnumo žmogus. Kartu paauglystėje numynėm kelius į Jonavą, išsėdėjom Užupio krantus, ištūsinom Konservos baraką ir visus rūsius. Labai labai skauda. Gero tau laiko ten. Mes dar susitiksim, Paulia. (M_16) Branginkit vaikystės draugus artimus ir ne tik ir nkd nenusisukit leiskit laika kiek įmanoma ilgiau ilsekis ramybeje drauge mielas per anksti isejai niekada nepamiršiu tavo juoko pozityvo geru emocijų ir koks tu nuostabus žmogus ir tevai artimieji ilsekis ramybeje*
*Kristoferis <...> per anksti isejai ❤️❤️🙏🙏🙏🙏🙏🙏 rest in peace karoli🙏🙏❤️ (M_27), In memoriam Renata 🗿 Užuojauta <...>, vaikams ir tėveliams. Renata ir Rolandas <...> ilgus dešimtmečius – galerijos VARTAI globėjai... Mieloji Renata, Tu išėjai... ... tokia graži iš daugybės nuotraukų žvelgi į pasaulį, į mus visus, tokia paslaptinga, supratinga, daug matanti ir pasakanti... ... Visur ir visada Tavęs ieškosime – Tavo veido, silueto, padrąsinančios šypsenos. Ieškosime panašios į Tave – VARTŲ galerijos parodų atidarymuose, oficialiose ir privačiose šventėse ir, žinoma, asmeniniams pokalbiams... ieškosim Tavęs, mokančios klausytis ir išgirsti. Tiek metų Tavo ir visos Tavo šeimos draugystės prieglobstyje jautėmės saugesni... visada jausime Tave savo erdvėje, visada saugosime Tave savo širdyse... Jūsų Nida, Agnė, Laura, Gintas, Timas, visa VARTŲ galerija, <...> ... (N_2), Isejai Teveli, (seneli -anūkams vyre- žmonai)is kur niekada negryztama. Palikai mus taip staiga, skausme, ašarose , liudesy... Ilsekis ramybeje !! **There is no words to describe the pain,tears, that left after you are gone -Dad, (husband-to my mom , Grandpa- to our kids) May your soul rest in piece !!** (M_51).*

Nors kitų kalbų intarpai pasitaikė tik pavieniuose atvejuose, jie gali būti suprantami kaip spontaniškos raiškos forma, leidžianti išreikšti tai, kas tuo metu galbūt sunkiai įvardijama gimtąja kalba. Tokie intarpai taip pat gali atspindėti daugiakalbės aplinkos įtaką ar ryšį su užsienyje gyvenančiais artimaisiais. Nors šis reiškinytis negausus, jis leidžia užčiuopti dar vieną galimą ribos tarp kalbų ir kultūrų slinktį.

Įdomu, kad didžiojoje dalyje analizuotų įrašų mirtis nėra įvardijama tiesiogiai. Užuo pasirinkus žodį „mirtis“, vartojami švelnesni, užuominomis grįsti žodžiai. Toks vengimas įvardyti gali būti siejamas su giliai įsišaknijusia baime ir neapibrėžtumu – mirtis laikoma neišvengiamu įvykiu, tačiau jos prasmė ir tai, kas nutinka po jos, dažnai lieka neaišku. Be to, eufemizmai apie mirtį

leidžia kalbėti išlaikant emocinį atstumą. Tiesioginį mirties įvardijimą neretai keičia metaforiniai vaizdiniai, tokie kaip kelionė, užmigimas, išėjimas ar perėjimas į kitą būvį (plg. Smetona, 2015, p. 146). Dažniausiai įrašuose buvo pasirinkta išėjimo metafora. Ja įvardijimas judesys, nukreiptas į negrįžtamą, tolimesnę erdvę (panašias tendencijas išvėlgė ir Nerija Putinaitė knygoje „Mirties politika sovietinėje Lietuvoje: prasmės, ritualai, simboliai, jausmai“ (2025), p. 214):

Povilai, išėjai netikėtai ir nelauktai... Ten, iš kur jau nebegrįši... (M_26), Netikėtai, nelauktai išėjai iš kur negrįžtama. Mylim ir mylėsim Tave.💙 (M_29), Mantukai, buvai geriausias ir tikriausias mano Draugas... Per anksti išėjai, labai per anksti, širdis plyšta, o protas negali suvokti. Išėkis ramybėje💙 Visada tave nešiosiu širdyje (M_44), BROLI, TU ISEJAI IR JAU NIEKADA NEBEGRYSI..TU AMZINAI LIKSI MUSU VISU ŠIRDYSE.💙💙💙👉 (V_10), Išėjai iš kur negrįžta niekas... Išėkis ramybėje TĖTI💙 (M_80).

Švelnesnės, susitaikymą rodančios raiškos priemonės suteikia mirčiai galutinumą, būvį, kuriame nėra skausmo ar sunkumų – neretai įrašuose mirtis buvo įvardijama ir kaip ramybės arba miego būseną:

Gyvenimas negailestingas, Išėjai ten iš kur negrįžta niekas . Išėjai nepasakęs sudie, amžiams užmerkei akis ir lūpos neprabils jau niekada.Liko skausmas, širdis sužeista,💔💙 O gyventi toliau privalau. Štai jau ir metai prabėgo juos pragyvenau nebegirdėdama iš Tavo lūpų “kaip tau sekasi”😞 <...> bet aš žinau, kad Tu šalia manęs💔 aš Tave randu nors Tu slepiesi vaivorykštės spalvose, lietaus lašė ar snaigė, kuri nusileidžia man ant delno ,saulės spinduliuose, mėnulio take..... aš Tave jaučiu nes Tu šale💔 Išėkis ramybėje mielas mano Alvidai💙 (M_33), Išėjau. Akys nematė kur eiti, bet kojos žinojo kelią, nes ne kartą ten buvę. Vėjas šėlo medžių viršūnėse, šiūreno lapus, šokdino smilgas. Atsiguliau ant suoliuko, užmerkiau akis. Ašaros liejosi nesustodamos. Sese, tu išėjai... Baigėsi tavo žemiški vargai. Pamok tu man nuo debesėlio, nusišypsok. Tada aš suprasiu, kad ten tau lengva ir gera. Susitiksime. Tikiuosi, dar negreitai. Tu neisivaizduoji, kaip gera gyventi. (M_34), Tu išėjai... ir palikai šią žemę... Bet visada Tu būsi mūsų širdyse... Pažįstamas, draugas, vyras, tėtis, Gintaras <...> iškeliauo amžinam poilsiui... Atsisveikinimas su tėčiu Gintaru vyks Gerojo Ganytojo Bažnyčios didžiojoje šarvojimo salėje Kaune (M_45), Broliuk..., tavo kelionė šioj Žemėj baigėsi..., išėjai į kitą gražesnę pasaulį... ,išėjai ten, iš kur niekas negrįžta atgalios... (M_47).

Kai kuriuose įrašuose kartu kuriamas dar sudėtingesnis metaforinis vaizdas – mirusysis tarsi tampa gamtos dalimi. Tokie įrašai gali rodyti, jog vaizduotėje miręs asmuo tebėra gyvas ir kad jo buvimas tęsiasi gamtoje, kitu pavidalu:

Gyvenimas negailestingas, Išėjai ten iš kur negrįžta niekas . Išėjai nepasakęs sudie, amžiams užmerkei akis ir lūpos neprabils jau niekada.Liko skausmas, širdis sužeista,💔💙 O gyventi

toliau privalau. Štai jau ir metai prabėgo juos pragyvenau nebegirdėdama iš Tavo lupo "kaip tau sekasi" 😞 <...> bet aš žinau, kad Tu šalia manęs ❤️ aš Tave randu nors Tu **slepiesi vaivorykštės spalvose, lietaus laše ar sniegėj kuri nusileidžia man ant delno ,saulės spinduliuose, mėnulio take.....** aš Tave jaučiu nes Tu šale ❤️ **Ilsėkis ramybėj mielas mano Alvidai** ❤️ (M_33), Išėjau. Akys nematė kur eiti, bet kojos žinojo kelią, nes ne kartą ten buvę. Vėjas šėlo medžių viršūnėse, šiūreno lapus, šokdino smilgas. Atsiguliau ant suoliuko, užmerkiau akis. Ašaros liejosi nesustodamos. Sese, tu išėjai... Baigėsi tavo žemiški vargai. **Pamok tu man nuo debesėlio, nusišypsok.** Tada aš suprasiu, kad ten tau lengva ir gera. Susitiksi. Tikiuosi, dar negreitai. Tu neisivaizduoji, kaip gera gyventi. (M_34).

Kai kurie tekstai priartėja prie tiesioginio, bet vis tiek sušvelninto mirties įvardijimo. Vartojami aiškesni pasakymai, tokie kaip „netekome“ ar „iš gyvenimo pasitraukė“ ir kt.:

Netikėtai iš gyvenimo pasitraukė mylima mama, žmona, dukra, marti ir draugė Neringa <...> (V_3), *Laikas lekia o skausmas lieka* siemet jau 5 metai **kaip ner taves** 🙏🙏🙏🙏🙏🙏 (M_46), **Išėjo** žmogus, kurio pasiilgsime kaip savęs pačių. Išėjai mama, močiute, sese..... Norime pranešti, kad **netekome** Danguolės <...> (V_11).

Aptarti įrašai rodo, jog mirtis yra eufemizuojama – tarsi nutylima, išsakoma metaforiškai, pasirenkant švelnesnes raiškos formas užuot įvardijus tiesiogiai. Tai padeda valdyti adresanto emocinį santykį su netektimi. Šalia netiesiogiai nusakytos mirties dažnai išreiikiama ir viltis ar linkėjimas, pavyzdžiui, „ilsėkis ramybėje“, „amžinas poilsis“, „lengva tėviškės žemelė“. Jie gali būti lyg tam tika paguoda, kad mirusiajam po mirties yra lengviau:

Ilsėkis teti ramybeje gaila labai kad isejai (M_25), Išėjai taip staiga, nepasakęs, / Jau nukrito Tavoji žvaigždė. / Ir sudegs kaip saulėlydžio žvakė / Akyse užrašyta likimo raidė.. / Spalio 27 dieną išėjo į Amžinybę Bronius <...> (1959 - 2024). Nuo jaunų dienų pasižymėjo darbštumu, sąžiningumu, draugiškumu, buvo paslaugus, geras, niekada neatsisakydavo padėti žmonėms, buvo linksmas, kaip pats dažnai sakydavo, mėgstu "pašposyti". Bet nelaukta mirtis išplėšė Bronių iš mūsų tarpo. Liko nebaigti darbai, neišsakyti žodžiai. Velionis aktyviai dalyvavo bendruomenės veikloje, gerais žmonėmis užaugino gausią šeimą. Baibių kaimo bendruomenė reiškia nuoširdžių užuojautą velionio žmonai, sūnums, dukroms, anūkams. **Ilsėkis ramybėje** mielas Broniau. Tebūnie Tau **lengva tėviškės žemelė**... (N_5), Išėjai krintant lapams... Baltas sniegas tuoj kapą užklos. Sužeres, suspindės, kaip ir tavo gyvenimas, geliančiai trumpas - grazindamas mus į erdves atminties. Mes, kuriems teko laimėti tave pažinti, su giliu liūdesiu palydime tave į amžinybę... Mums lieka prisiminimas, kad buvome kartu! Reiškiame gilią užuojautą šeimai, artimiesiems ir draugams. Stiprybes jiems! Lai bus **lengva tėviškės žemelė** Gintarai... (V_7), **Ilsėkis ramybeje** mylima mamyte, tu dabar esi ten kur nera skausmo, isejai

i uztarnauta poilsį, dabar Dievas tavim rūpinsis. Myliu ir mylesiu tave visada ❤️❤️❤️ (V_8),
Ilsėkis Ramybėje Mielas Klasioke..Išėjai per anksti... ❤️❤️❤️❤️ (M_67).

Tai rodo, kad mirtis šiuose įrašuose ne tik išgyvenama, bet ir įvardijama taip, kad būtų lengviau ją priimti – švelniai, vengiant tiesioginių žodžių. Mirties eufemizmai įrašuose kaip apsauga, leidžianti apie skaudžią patirtį prabilti viešai.

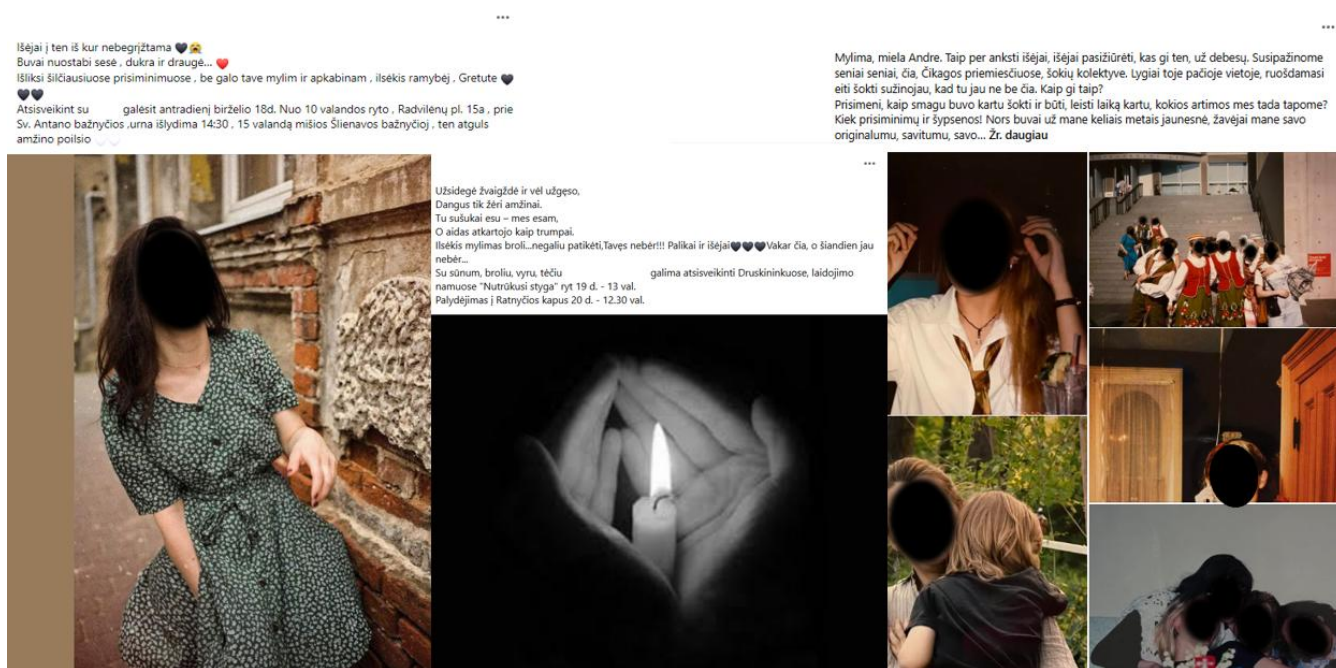
Be to, įrašuose, skirtuose mirusiesiems, peržengiamos kelios, įprastai laikomos privačiomis ribos, tačiau socialinių tinklų erdvėje įgyjančios viešumo bruožų. Vienas iš tokių ribų peržengimo pavyzdžių – jausmų tema. Dažniausiai išgyvenami jausmai, tokie kaip skausmas, ilgesys ar meilė, įprastai yra privatūs, tačiau virtualybėje jie tampa vieši. Emocinė raiška, net ir labai intymi, pateikiama visiems matomoje viešojoje virtualioje erdvėje. Kitas ribos peržengimas – santykių tema. Įrašuose dažnai konkrečiai įvardijami šeimos ryšiai, pavyzdžiui, tėtis, senelis, žmona. Socialiniame tinkle tokie įrašai tampa vieši – tai, kas paprastai lieka tarp artimųjų, tampa prieinama platesnei auditorijai. Panašūs pastebėjimai darytini ir apie prisiminimų komunikacijos ribų peržengimą – dalijamasi asmeniškais momentais, kurie turėtų priklausyti tik tam tikriems žmonėms ar grupei, tačiau iš tiesų gali būti perskaitomi visų tinklo naudotojų. Greta šių aspektų išryškėja ir laiko bei būties ribų nykimas: rašoma esamuoju laiku, kreipiamasi taip, lyg adresatas vis dar būtų šalia – tarsi mirtis būtų tik iliuzija. Galiausiai ribų (stiliaus, priemonių) peržengimą rodo ir kalbinės raiškos parinkimas. Tai, kas galėtų būti spontaniška, šnekamoji kalba realybėje, tampa dalimi viešo, socialiniame tinkle matomo teksto. Tokie atvejai patvirtina A. Veszelszki (2017) įžvalgą, kad virtuali erdvė naikina aiškias ribas tarp viešumo ir privatumo, o viešojo kalbėjimo stilius tampa panašesniu į šnekamąjį. Visa tai taip pat atskleidžia, kad socialiniai tinklai plečia komunikacijos ribas ir prisideda prie naujų socialinių normų, susijusių su netekties išgyvenimu, viešumo samprata ir atminimo puoselėjimu bei formavimu.

Nors analizė atskleidė, kad dauguma įrašų socialiniuose tinkluose yra skirti mirusiajam, t. y. vadinamajam „nuliniam“ adresatui, lieka atviras klausimas, kiek tokia komunikacija yra nuoširdi. Emocijomis grįsti įrašai gali sudaryti nuoširdumo įspūdį, tačiau neatmestina galimybė, kad kai kurie veikia ir kaip pozicionavimas – adresuojami ne tik mirusiajam, bet ir šešėliniams adresatams, t. y. tiems, kurie gali skaityti įrašus. Tokiu atveju atsisveikinimo žinute siekiama, jog įrašą matytų kiti socialinio tinklo naudotojai ir išreikštų užuojautą ar suteiktų tai, ko adresatui norisi bei reikia. Dvigubas kreipimasis – ir į mirusįjį, ir į galimus skaitytojus – rodo, kad įrašai, susiję su mirtimi, kartais atlieka ne tik emocinę, bet ir socialinę funkciją: jie padeda viešai pranešti apie artimojo netektį, parodyti rašančiojo santykį su mirusiuoju, sulaukti palaikymo, užuojautos, taip pat kurti ar stiprinti savo socialinį vaidmenį bendruomenėje.

2.1.3. Nuotraukos, grafiniai ženklai ir jų papildoma reikšmė

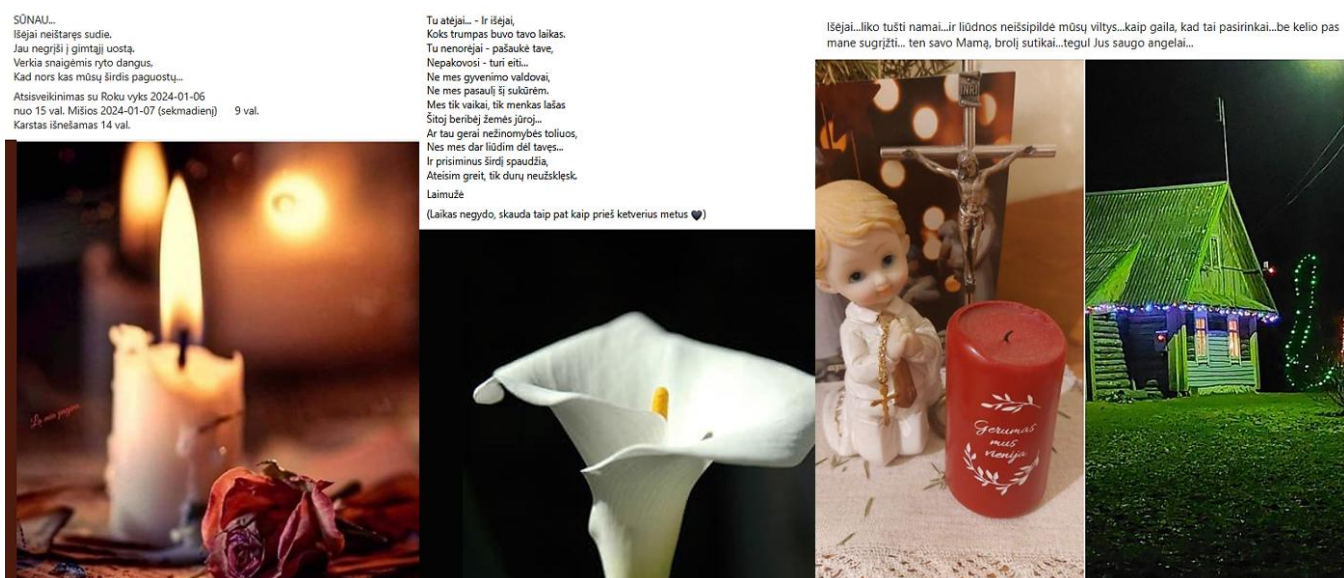
Akivaizdu, kad socialiniai tinklai pasižymi multimodalumu. Juose komunikacija vyksta pasitelkiant ne tik tekstą, bet ir vaizdus, kartais garsą. Analizuojant su mirtimi susijusius įrašus socialiniame tinkle „Facebook“, nustatyta, kad dominuoja tekstinė ir vaizdinė raiška, o garso moda šiuose pavyzdžiuose neaptikta. Vaizdiniai elementai tampa integralia atsisveikinimo komunikacijos dalimi – jie papildo žodinę raišką, sustiprina emocinę įtaigą ir atskleidžia asmeninį santykį su mirusiuoju.

Didžioji dalis įrašų, t. y. 86 %, turi ir tekstinę, ir vaizdinę dalis (žr. 10 pav.), iš jų 72 % nuotraukų yra spalvotos. Socialinio tinklo „Facebook“ techninės galimybės leidžia žodinį įrašą pateikti vizualiai, t. y. kaip spalvotą foną turintį paveikslėlį su žodžiais, todėl tokie įrašai buvo suprantami kaip tekstiniai, o ne mišrūs – teksto ir vaizdo dermės – įrašai ir šiame skyriuje daryti nebus analizuojami. Pastebėtina, kad spalvotų ir nespaltvotų nuotraukų pasirinkimas gali turėti simbolinę reikšmę, pavyzdžiui nespaltvoti vaizdai dažnai siejami su rimtimi ar gedulu, todėl jų pasirinkimas gali būti suprantamas kaip siekis išreikšti pagarbą mirusiajam. Ir priešingai, spalvotos nuotraukos, ypač vaizduojančios besišypsantį asmenį, gali reikšti gyvą prisiminimą, šilumą ar siekį išsaugoti mirusįjį atmintyje tokį, koks jis buvo gyvas. Vis dėlto atlikta analizė neatskleidė dėsningumų, leidžiančių sieti nuotraukų spalvinę raišką su adresantų tapatybe ar priklausymu tam tikrai grupei. Nepaisant to, net ir nuotraukų spalvinė raiška išlieka reikšminga komunikacijos apie netektį dalimi.

10 paveikslas. Pirminės tiriamosios medžiagos, kurią sudaro ir žodinė ir vaizdinė dalis, pavyzdys

Analizuojant vaizdinę įrašų dalį, pastebėta, kad daugumoje atvejų – net 60 % – vaizduojamas pats mirusysis. Tokio tipo nuotraukos sustiprina asmeniškumą ir tarsi pratęsia ryšį su išėjusiuoju. Jos tampa ne tik prisiminimu, bet ir tiltu tarp viešumo ir jausmo raiškos. Kiek rečiau, t. y. 32 %, pasirenkami su mirtimi kultūriškai siejami simboliai – žvakės, kryžiai, angelai ar gėlės (žr. 11 pav.). Tokie vaizdai dažnai pasirenkami kaip kultūriškai įprasti ženklai, leidžiantys kalbėti apie mirtį ir tada, kai mirusysis nėra itin artimas. Tyrime išryškėjo ir simbolių pasirinkimo struktūra: 32 % vaizdų sudarė tik žvakės, tiek pat – žvakės ir gėlės deriniai, o 29 % – tik gėlės. Žvakė nuo senų laikų įvairiose religijose sieta su šviesa – dieviškumo, sielos ir dvasios simboliu. Ji pasitelkiama religinėse apeigose jau nuo romėnų laikų, o krikščionybėje įgavo ypatingą prasmę: deganti žvakė simbolizuoja tikėjimą ir dievišką šviesą (plg. Zabulytė, 2023 p. 71). Be aptarto simbolio – žvakės – dažniausiai rinktasi tiek baltų, tiek juodų rožių ir lelijų vaizdai. Pasitaikė ir retesnių pasirinkimų, t. y. chrizantemų, kalijų, ramunėlių bei bijūnų nuotraukos. Lietuvių tautosakoje augalai turi savitą ir svarbią reikšmę – vieni siejami su vyriškumu, kiti su moteriškumu. Pavyzdžiui, varpelio formos gėlės, tokios kaip lelijos, laikomos moteriškumo simboliu, o saulės formos žiedus turinčios gėlės – rožė, ramunė, bijūnas – siejamos su vyriškumu (plg. Treinytė, 2015, p. 12). Analizuojant įrašus, nepastebėta aiškios tendencijos sieti gėlių nuotraukų pasirinkimą su mirusiojo lytimi. Kadangi kai kurios gėlių rūšys laidotuvių kontekste paprastai nėra įprastos, tai gali reikšti ne bendrakultūrinės normas, o asmeniškai svarbius ženklus, artimus mirusiajam ar įrašo autoriui. Tik 5 % visų nuotraukų turinčių įrašų derinami du elementai, t. y. žmogaus atvaizdas ir simbolis. Darytina prielaida, kad dažniausiai pasirenkama viena, tikslingesnė raiškos forma. Taigi vaizdinė dalis įrašuose tampa ne tik papildančia, bet ir lygiaverte komunikacijos priemone, atspindinčia tai, kaip žmonės kuria viešus atsisveikinimus su išėjusiaisiais – vieni rinkdamiesi simbolius, labiau atitinkančius kultūrines normas, o kiti – asmens nuotrauką, tarsi tęsdami ryšį, tik virtualioje viešojoje erdvėje.

11 paveikslas. Su mirtimi kultūriškai siejami simboliai įrašų nuotraukose

Taip pat pastebėta, kad net 60 % visų įrašų buvo panaudotas bent vienas jausmaženklis. Dažniausiai pasirinktas simbolis – juodos, baltos ar raudonos spalvos širdelė (❤️, 🖤, 🖤). Vienas pats minėtas jausmaženklis naudotas 52 % įrašų, tačiau 87 % atvejų širdelės jausmaženklis buvo derinamas su kitais simboliais (❤️😭, 😭🙏❤️, 🙏❤️😭). Širdelė virtualiame kontekste gali reikšti meilę, prisirišimą, pagarbą. Tai itin dažnas pasirinkimas netekties atveju, kai žodžiais nusakyti jausmus tampa per sunku. Gerokai rečiau naudotas verkiančio veidelio jausmaženklis (2 % įrašų), tačiau 20 % atvejų jis derintas su kitais simboliais (🙏🙏🙏😭😭😭😭, ❤️🖤❤️😭😭😭, 😭😭😭❤️🖤🖤). Besimeldžiančių rankų jausmaženklis naudotas 3 % įrašų, tačiau 21 % – kartu su širdelės jausmaženkliau (🙏❤️, 🙏🖤❤️🖤, 🖤😭🙏). Žvakės jausmaženklis (🕯️, 🕯️🕯️), kuris vizualiai artimas realiai laidotuvių atributikai, naudotas tik 2 % atvejų (7 % derintas su kitais simboliais). Taigi darytina prielaida, kad jausmaženkliai pasitelkiami dėl kelių pagrindinių priežasčių, t. y. siekiant išreikšti emocijas, sustiprinti ar sušvelninti pranešimo toną, suasmeninti įrašą. Be to, jie veikia kaip skaitmeniniai mimikos pakaitai, padedantys perteikti nuotaiką, kuri natūraliai išreiškiama neverbaliniu būdu bendraujant gyvai (plg. Gerikaitė, 2020, p. 158). Tad net ir vienas simbolis, pavyzdžiui, širdelės ar žvakės jausmaženklis, gali nusakyti daugiau nei parašyti žodžiai ir tampa reikšmingu emocijoms išgyventi.

Išanalizuoti duomenys rodo, kad socialinio tinklo „Facebook“ atsisveikinimo įrašai tampa specifine viešojo diskurso forma, kurioje peržengiamos tradiciškai privačios ribos. Tiesioginiai kreipiniai, rašymas pirmuoju asmeniu, jausmaženklių ir vaizdinių elementų naudojimas leidžia palaikyti menamą ryšį su išėjusiuoju. Mirties eufemizmai, stilistinė įvairovė, multimodali raiška bei kalbos normų lankstumas atskleidžia, kad kalbinės, emocinės ir socialinės ribos šioje komunikacijos formoje nėra statiškos – jos kinta, nyksta ar įgyja naujų formų.

2.2. Sociolingvistinės apklausos duomenys

Siekiant suprasti, kaip žmonės vertina jautraus pobūdžio turinį socialiniuose tinkluose, buvo atlikta sociolingvistinė apklausa, skirta netekties komunikacijos vertinimui ir percepcijai. Respondentams pateikti įrašų iš socialinio tinklo „Facebook“ pavyzdžiai, susiję su mirtimi ir atsisveikinimu, taip pat uždari ir atviri klausimai, leidžiantys išreikšti nuomonę apie įrašų turinį, formą ir paskirtį. Apklausos tikslas – išsiaiškinti, kaip žmonės vertina socialinių tinklų įrašus apie netektį ir kokiais atvejais tokie įrašai laikomi peržengiančiais ribas. Tyrimo metu atsiskleidė ne tik vertinimų įvairovė, bet ir tam tikros pasikartojančios tendencijos, susijusios su privatumo samprata, nuoširdumo suvokimu ir tikėtiniu įrašo tikslu. Šiame skyriuje pristatomi gauti rezultatai ir atskleidžiamas visuomenės požiūris į jautrių temų viešinimą virtualioje erdvėje. Primintina, kad tyrimo imtis nėra reprezentatyvi, taigi iš apklausos rezultatų galima formuluoti prielaidas nuoseklesniam tokio diskurso tyrimui.

2.2.1. Respondentų požiūris į viešumo ir privatumo ribas socialiniuose tinkluose

Primintina (taip pat žr. 1.5.2. darbo skyrių), kad tyrimo dalyviai pateikė atsakymus į 37 klausimus (taip pat žr. anketą 2 priede). Respondentų atsakymai į klausimus nuo ketvirto iki devinto atskleidė aiškią skirtį tarp pasyvių ir aktyvių socialinių tinklų vartotojų. Dauguma jų, t. y. 82 % nurodė turinio neskelbiantys, o tik stebintys kitų veiklą. Manytina, jog jų nuostatos apie viešumą yra grindžiamos ne asmeniniu dalyvavimu, bet refleksija apie tai, ką viešina kiti. Aktyvių vartotojų, sudarančių 18 % visų respondentų, įrašai dažniausiai apima įvairialypę kasdienybę – susiję su kelionėmis, šventėmis, maistu, gyvenimo būdu, sportu, mada, kompiuteriniais žaidimais ar tiesiog tuo, kas atrodo įdomu. Darytina prielaida, kad aktyvių vartotojų skelbiamas turinys dažniausiai yra pozityvus, visuomenėje priimtinais temomis – formuojamas teigiamas įvaizdis, vengiama jautrių ar kontraversiškų temų. Minėtina, jog lyties aspektas šioje analizėje nebuvo aktualizuojamas, nes, kaip pažymėta įvade, tyrimo tikslas buvo atskleisti skirtingų amžiaus grupių, o ne lyčių skirtumus suvokiant viešumo ir privatumo ribas.

Klausiami, kokių temų įrašų neskelbtų, aktyvūs socialinių tinklų respondentai dažniausiai minėjo politines pažiūras, religinius įsitikinimus, nuogybes ir intymų gyvenimą, asmeniškumus, ligas bei mirtį:

Nuogybės, smurtas. Temomis, kurios gali sukelti neigiamą įtaką auditorijai (V_1_2), Kažkas neigiamo ir asmeninio (M_2_7), Politika (V_1_9), Mirtis, seksualumas (M_1_21), Yra, pvz savo kasdienybės/rutinos⁵ (M_1_34), Neskelbčiau apie asmeninį gyvenimą ir sveikatą (M_2_37).

Pastebėtina, kad net ir tie respondentai, kurie save priskyrė aktyviems socialinių tinklų vartotojams, minėtas temas įvardijo kaip turinčias likti privačioje erdvėje. Vertinant bendrą požiūrį į tai, kokios temos turėtų būti privačios, išryškėjo pasikartojančios nuostatos. Respondentai nurodė, kad socialiniuose tinkluose neturėtų būti viešinami asmeniniai išgyvenimai, krizės, ligos, artimųjų netektys, konfliktai šeimoje ar intymūs santykiai:

Susieti su šeima, vakais... (M_2_2), Kuomet deda savo nuotraukas šalia tuo metu mirusio žmogaus nuotraukų, nes nori pasirodyti, kad buvo pažįstami, ypač jei mirusysis žinomas žmogus (M_2_3), Asmeniniai duomenys (V_1_9), seksistiški, rasistiški, homofobiški, propaganda (M_1_12), Kraštutinės politinės pažiūros (V_1_14), tabu temos (V_2_42).

Kai kurie atkreipė dėmesį ir į tai, kad net, tikėtina, teigiami, tačiau pernelyg detalizuoti gyvenimo įvykiai neturėtų būti skelbiami:

⁵ Respondentų atsakymų kalba neredaguota.

Man atrodo keista kai žmonės dalinasi savo privačiu gyvenimu (V_1_3), Asmeninė info apie kasdienybę (V_2_57).

Buvo ir tokių, kurie nemanė, kad esama neskelbtinų temų:

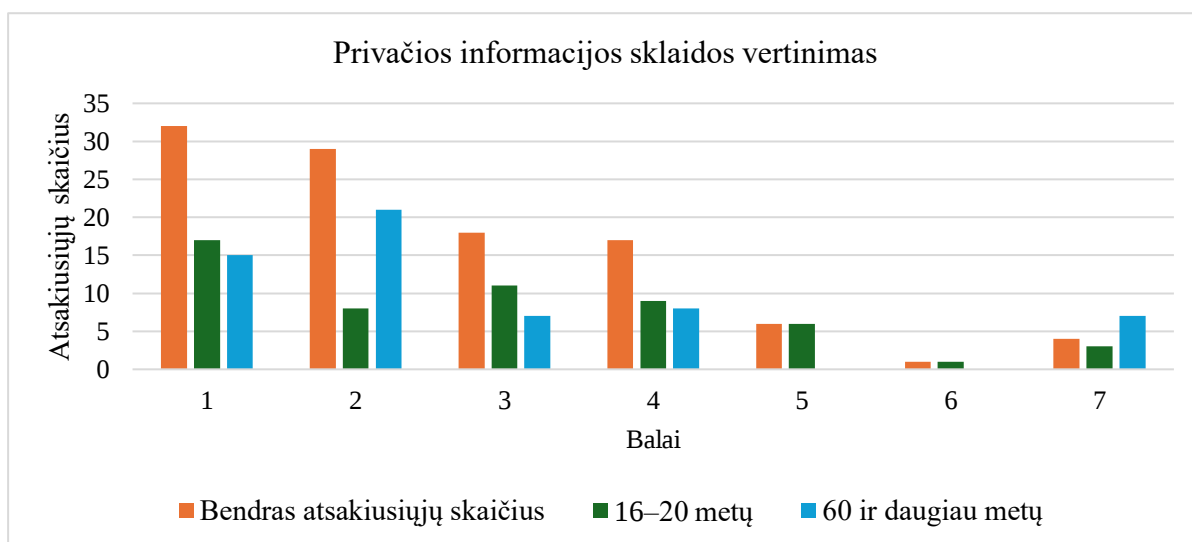
Socialiniai tinklai yra laisva terpė ir visi gali skelbti ką nori (proto ribose) (M_1_9), Nėra (V_1_13), Tikiu, jog visi gali būti skelbtini (V_1_19), Manau, kad visi yra skelbtini, jeigu pateikiami skaitytojui suprantamais žodžiais (V_1_20), tai gal viska galima skelbti (V_2_46).

Respondentai taip pat turėjo pasidalyti, kokių neskelbtinų temų įrašus jie yra matę socialinėje erdvėje. Dažniausiai buvo minimi nuogybės, propaganda, mirtis, įvairaus tipo smurtas, politika, sveikata, konfliktai ir dezinformacija:

Apie ligas (M_1_1), Intymūs įrašai, privatus gyvenimas pvz: įrašai apie savo vaikus kurie dar nėra net paaugliai, žmonių girimasis, kad išvengė atsakomybės dėl padaryto nusikaltimo, daromi nusikaltai ir paskui paplatinami (V_1_3), Šeimyninės problemos, privati informacija (M_2_7), Savęs žalojimas ir savižudybės skatinimas (M_1_8), Nuogybės (M_1_13, M_1_14, M_1_15), Visi netolerantiški, skelbiantys melą, smurtą (M_1_18), Rusijos propoganda prieš Ukrainą (M_1_25), Smurtas, patyčios (M_1_34), Vaikų nuotraukos (V_2_32), Politikos peštynės. viskas iki pat asmeniškumų, keiksmų, įžeidinėjimai. Galėtų žmonės suprasti, kad kitokia nuomonė tai ne priešas (V_2_37), Sveikatos problemos (V_2_63).

Pastebėtina, jog 17 % apklaustųjų neteko skaityti neskelbtinų temų įrašų. Apklausos atsakymai leidžia daryti prielaidą, jog žmonės brėžia gana aiškias ribas tarp to, kas priklauso privačiai erdvei, ir to, kas priimtina viešumoje, net jei socialiniai tinklai vis dažniau skatina minėtų dviejų erdvių susiliejamą. Be to, akivaizdu, jog egzistuoja ir bendras suvokimas apie tai, kokios temos laikytinos privačiomis ir neviešintomis.

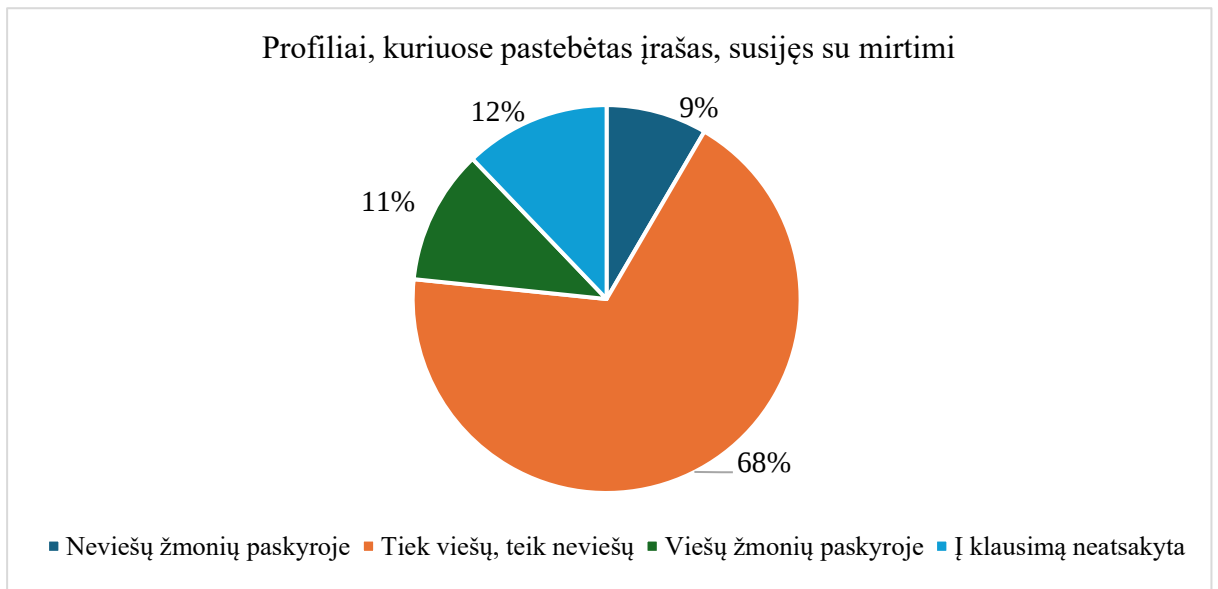
Respondentų taip pat prašyta įvertinti, kiek, jų manymu, tikslinga viešinti asmeninį turinį socialiniuose tinkluose, naudojant balų skalę nuo 1 iki 7, kai 1 reiškia, jog vertinama neigiamai ir visiškai nepalaikoma tokių įrašų sklaida, o 7 – visišką palaikymą. Kaip matyti diagramoje (žr. 12 pav.) tiek jaunesni, tiek vyresni respondentai linkę kritiškai vertinti asmeninės informacijos sklaidą socialiniuose tinkluose (vidurkis 2,5 balo). Mažiausiais balais, t. y. 1–2 balais, asmeniškų įrašų sklaidą įvertino 60 metų ir vyresni respondentai – šioje grupėje dominuoja 2 balų pasirinkimas. Nors 16–20 metų amžiaus dalyviai taip pat viešinamą asmeninį turinį vertina neigiamai ir nepalaiko tokių įrašų sklaidos – daugiausiai jų pasirinko 1 arba 4 balus – yra ir aukštesniųjų įverčių pasirinkimo, o tai gali atskleisti šios amžiaus grupės požiūrio dvilypumą, t. y. dalis vertina griežtai, dalis – nuosaikiai. Nors tarp amžiaus grupių matyti tam tikrų skirtumų, vis dėlto viešinti itin asmenišką informaciją laikoma netinkama praktika.

12 paveikslas. Privačios informacijos sklaidos vertinimas nuo 1 iki 7 balų pagal respondentų amžių

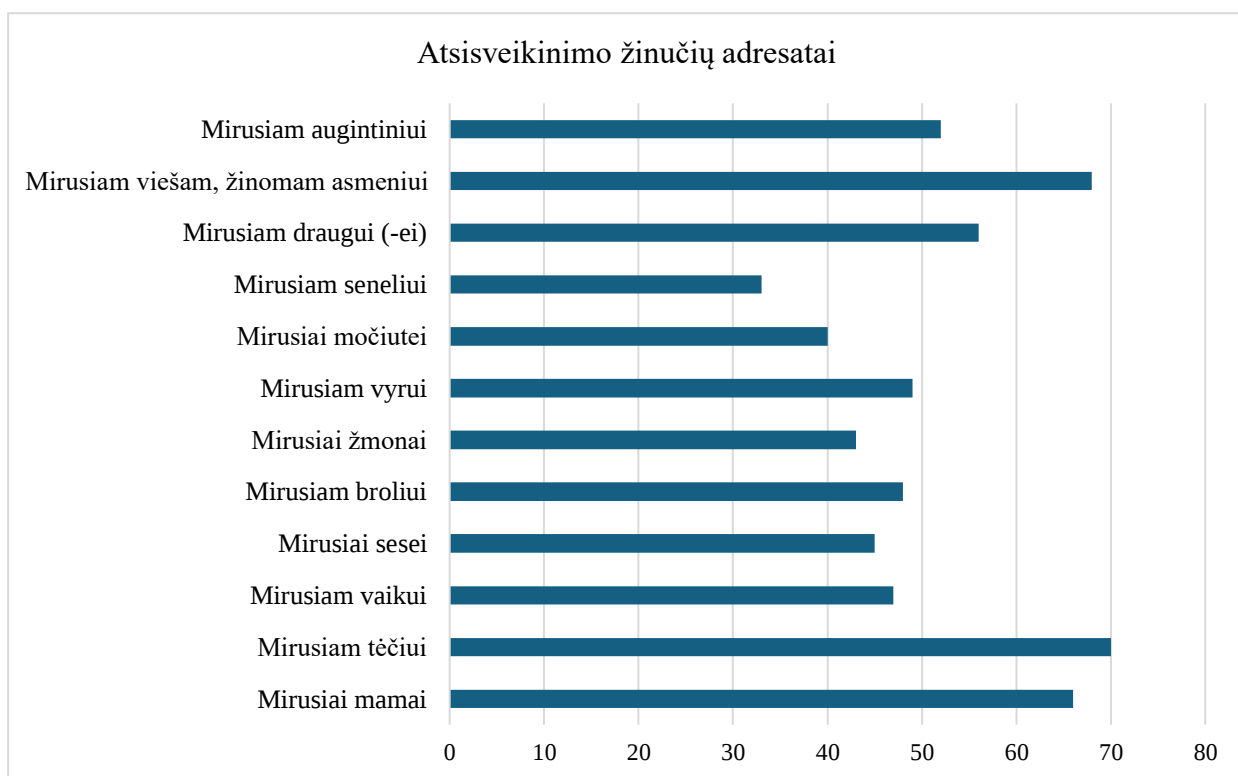
Darytina išvada, kad nors socialiniai tinklai skatina atvirumą ir asmeninės informacijos viešinimą, žmonės vis dar jaučia poreikį (bent jau deklaruojamų nuostatų lygmeniu) tam tikras temas laikyti privačiomis. Taigi skaitmeninė erdvė šiuo požiūriu vertinama kaip prieštaringa – viena vertus, ji suteikia galimybę palaikyti ryšį ir dalytis išgyvenimais, kita vertus – tampa vieta, kurioje lengva peržengti tai, kas laikoma intymu, jautru ar net šventa.

Didžioji dauguma respondentų, t. y. 88 %, nurodė, kad yra pastebėję įrašų, kuriuose iš asmeninių paskyrų atsisveikinama su mirusiuoju. Tik nedidelė dalis respondentų – 12 % – pažymėjo, jog tokių įrašų nėra matę. Darytina prielaida, kad atsisveikinimo viešojoje erdvėje praktika nebėra retas ar išskirtinis reiškinys. Remiantis respondentų atsakymais (žr. 13 pav.), 68 % nurodė matantys atsisveikinimo įrašus tiek viešuose, tiek privačiuose profiliuose. Gerokai mažiau, t. y. 11 %, pažymėjo, kad matę tik viešų asmenų paskyroje, o 9 % – tik neviešų žmonių paskyroje. Tai leidžia teigti, kad tokie įrašai nėra būdingi tik tam tikrai socialinio tinklo naudotojų grupei. Jie skelbiami įvairių žmonių – tiek turinčių didelę auditoriją, tiek bendraujančių tik su artimaisiais, todėl komunikacija gali būti, jog mažiau priklauso nuo viešumo statuso, o labiau nuo vidinio poreikio ir santykio su išėjusiuoju. Vis dėlto tai nėra apibendrinimas, kuris galėtų būti laikomas universaliu – ši įžvalga remiasi konkrečios, tirtos bendruomenės duomenimis. Kadangi bendruomenė yra tipiška, galima manyti, jog didesnės imties tyrimo rezultatai taip pat atskleistų panašias tendencijas.

13 paveikslas. Socialinio tinklo „Facebook“ profilių, kuriuose respondentai matė su mirtimi susijusių įrašų, pasiskirstymas

Aptariant dvyliką klausimą, kuriuo domėtasi, kam dažniausiai skiriami socialiniuose tinkluose matomi atsisveikinimo įrašai, paaiškėjo, jog atsakymai įvairuoja (žr. 14 pav.). Dažniausiai respondentų pastebėti įrašai skiriami artimiausiems šeimos nariams – tėčiui (75 %) ir mamai (71 %), taip pat sutuoktiniui: vyrui (53 %) ar žmonai (46 %). Pastebimai dažni atsisveikinimai ir su broliu (52 %), sese (48 %), vaikais (51 %), močiute (43 %) ar seneliu (35 %). Greta šeimos narių reikšmingą dalį sudaro atsisveikinimai su draugais (60 %) ir viešais, žinomais asmenimis (73 %). Įdomu, kad nemaža dalis respondentų paminėjo ir atsisveikinimus su augintiniais (56 %). Tad galima išvada, kad netekties raiška virtualioje erdvėje grindžiama ne vien biologiniu ryšiu, bet ir emociniu ar simboliniu artumu.

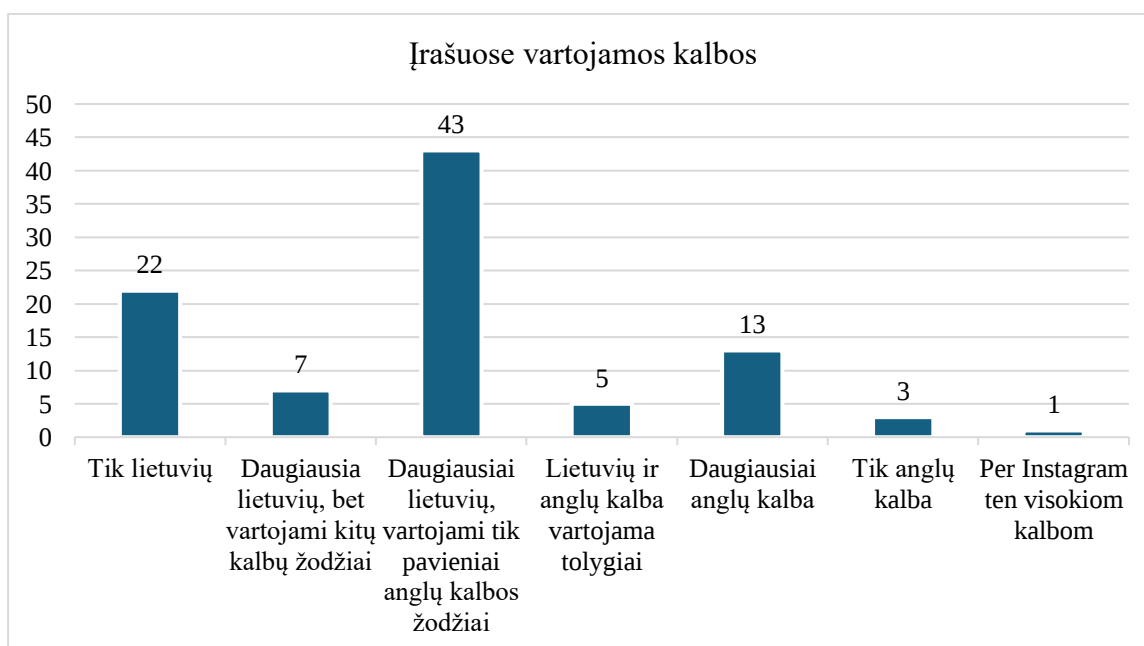
14 paveikslas. Atsisveikinimo žinučių adresatų pasiskirstymas

Analizuojant tryliktą klausimą apie atsisveikinimo įrašų turinį (žr. 15 pav.), išryškėjo keli dominuojantys teminiai motyvai. Tiriamiesiems buvo pateikti atsakymų variantai: „išreiškiama padėka mirusiajam“, „išreiškiamas ilgesys ir meilė išėjusiajam“, „atsiprašoma, skatinama susimąstyti ir vertinti artimuosius, padėkoti ar atsiprašyti“, „dalijamasi gražiais, jautriais prisiminimais“, „dalijamasi negražiais, nemaloniais prisiminimais“, „išreiškiamos religinės pažiūros, skaitantys kviečiami pasimelsti už iškeliavusįjį“, „suteikiama informacija apie šarvojimą ir laidojimą“ ir „kita“, skirta įrašyti savajam atsakymui. Dažniausiai buvo minima: ilgesio ir meilės raiška (89 %), dalijimasis gražiais prisiminimais (81 %), padėka mirusiajam (76 %), kvietimas susimąstyti apie gyvenimo trapumą (62 %) bei informacija apie šarvojimą ar laidojimą (45 %). Pasak respondentų, daug rečiau įrašuose yra atsiprašoma, o beveik niekada nesidalijama negražiais, nemaloniais prisiminimais. Ryškėja akivaizdi pozityvaus atminimo formavimo tendencija. Tai gali būti susiję su dominuojančiu socialiniu lūkesčiu vengti kritikos ar nepatogios tiesos viešojoje erdvėje, ypač kalbant apie išėjusiuosius. Be to, dalis įrašų atlieka ir praktinę funkciją, t. y. informuoja apie šarvojimą bei laidojimą, todėl išreiškia ne vien vidinę būseną, bet ir atlieka konkrečią socialinę funkciją – perduoda reikalingą informaciją.

15 paveikslas. Atsisveikinimo įrašų turinys

Keturioliktu klausimu buvo siekiama išsiaiškinti, kokia kalba dažniausiai rašomi atsisveikinimo su mirusiuoju įrašai (žr. 16 pav.). Dauguma respondentų nurodė, kad tokiuose įrašuose vyrauja lietuvių kalba, tačiau dalis atkreipė dėmesį į dažnus anglų kalbos vartojimo atvejus. Tai iš dalies atliepia pirminėje tiriamojoje medžiagoje pastebėtą tendenciją – nors dauguma įrašų rašomi lietuvių kalba, pasitaiko ir pavienių kitų kalbų intarpų. Tokį kalbinį pasirinkimą gali lemti poreikis nusakyti emocijas ta kalba, kuri tuo metu atrodo artimesnė. Be to, anglų kalbos vartojimas ar jos intarpai gali būti siejami su siekiu būti suprantamesniems platesnėje, įvairiakalbėje auditorijoje.

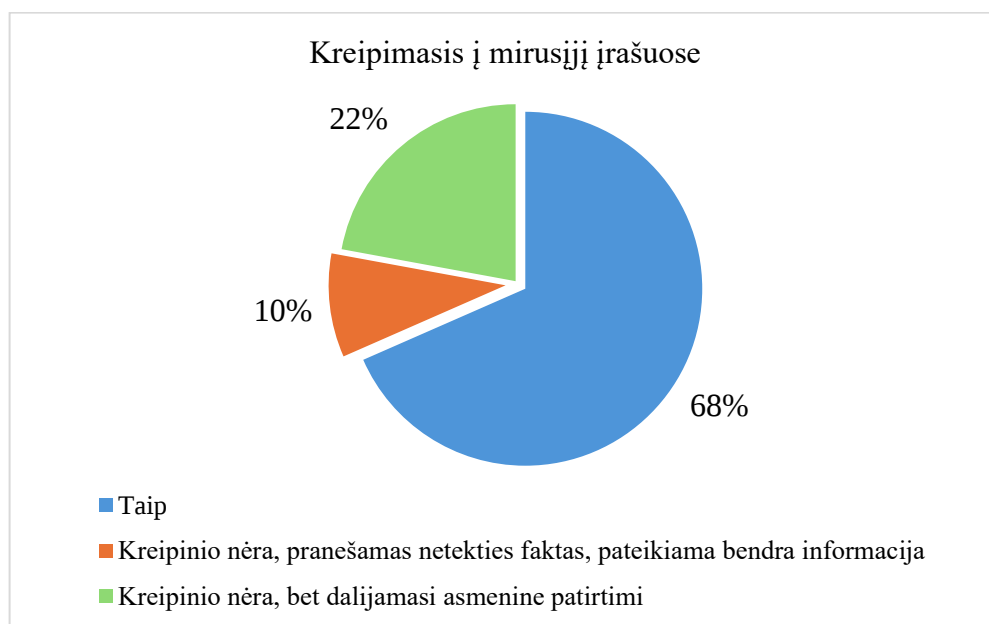

16 paveikslas. Atsisveikinimo įrašuose dažniausiai vartojamos kalbos

Analizuojant atsisveikinimo įrašus, dėmesys taip pat buvo skiriamas tam, kaip kalbinė raiška padeda palaikyti ryšį su mirusiuoju ir kaip ji įveikia įprastas bendravimo ribas. Šiam aspektui analizuoti buvo skirti penkioliktas ir šešioliktas klausimai – juose dėmesys sutelktas į tai, ar įrašuose kreipiamasi tiesiogiai į mirusįjį bei kokie motyvai lemia tokį pasirinkimą. Dauguma respondentų, t. y. 68 % pažymėjo (žr. 17 pav.), kad įrašuose, kuriuose yra atsisveikinama su mirusiuoju, į minėtą asmenį yra tiesiogiai kreipiamasi. Apklaustieji nurodė, kad kreipimasis padeda išreikšti vidinį skausmą, pratęsti emocinį ryšį ar išsakyti tai, ko nespėta pasakyti žmogui esant gyvam:

Nesusitaikymas su realybe, kad žmogus jau išėjo (V_1_3), Gal kad tai jau paskutinis kartas bendrauti su tuo žmogumi (M_2_4), Emocinė išraiška (M_1_8), Žmogus palaiko iliuziją, kad tas žmogus dar yra ir jam taip lengviau jį paleisti (M_1_11), Kad požiūris būtų kaip į gyvą žmogų, kad jaustųsi artumas (V_1_12), Jis vis dar tarp jų, tarsi gali skaityti ir išgirsti (M_1_26), Norima atsisveikinti (M_1_35), Kad išreikštų jausmus ir pagerbtų atminimą (V_2_32), Žmogus tikisi, kad bent dvasia, bent kažkur kitur, tie žodžiai bus išgirsti (V_2_65).

Taip pat minėta, jog tai būdas išvengti netikrumo, jei įrašų siekiama pasipelninti, kiti manė, kad tai yra kvaila ir nederama viešajam diskursui. Todėl galima daryti prielaidą, jog atsisveikinimo įrašuose kalba pasirenkama ne tik jausmams išsakyti, bet ir ryšiui palaikyti – peržengti ribą tarp gyvenimo ir mirties.

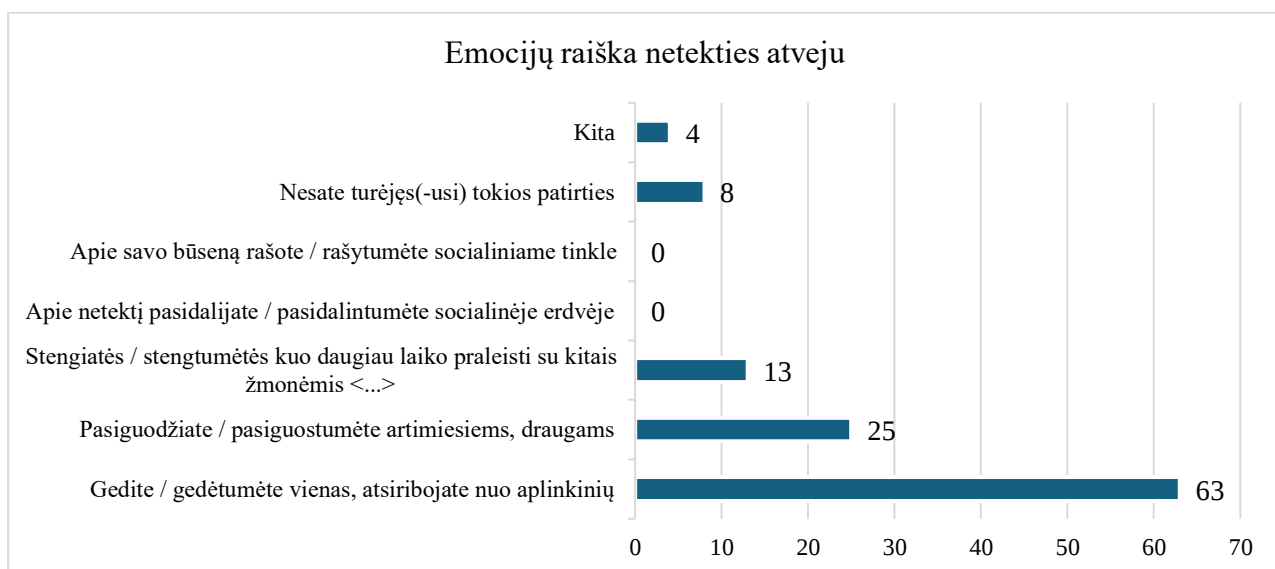

17 paveikslas. Tiesioginis kreipimasis į mirusį asmenį įrašuose

Respondentų atsakymai atskleidžia, kad atsisveikinimo įrašų paskirtis gali kisti priklausomai nuo autoriaus žinomumo socialinėje erdvėje. Septynioliktu ir aštuonioliktu klausimais buvo siekiama išsiaiškinti, kuo, respondentų nuomone, skiriasi atsisveikinimo įrašų paskirtis viešų ir neviešų asmenų profiliuose. Dauguma apklaustųjų manė, kad viešų asmenų įrašai dažniau skirti informuoti sekėjus, palaikyti viešą įvaizdį ar parodyti, kad išgyvenimas nėra slepiamas. Privačių asmenų įrašai labiau

suvokti kaip nuoširdūs, orientuoti į artimuosius, dalijimasi skausmu ar padėka. Atsakymai rodo, kad viešas atsisveikinimo įrašas atlieka jausmų raiškos funkciją ir padeda formuoti tam tikrą socialinį vaidmenį ar santykį su auditorija.

Siekiant suprasti respondentų požiūrį į viešą netekties raišką, devynioliktu ir dvidešimtu klausimais buvo teiraujamasi, ar jie patys skelbtų atsisveikinimo įrašą socialiniuose tinkluose, kodėl tai darytų, ir kaip apskritai išreiškia ar išreikštų liūdesį netekus artimojo. Devyniolikto klausimo rezultatai atskleidė (žr. 18 pav.), kad dauguma, t. y. 59 %, gedėtų vieni – atsiriboję nuo kitų, 23 % pasirinktų galimybę pasiguosti artimiesiems ar draugams, o 12 % nurodė, kad stengtųsi būti tarp žmonių ir užsiimtų veikla, padedančia nukreipti dėmesį. Pavieniai respondentai teigė, kad tokia patirtis jiems nėra pažįstama, o kai kurie pateikė netipinius atsakymus, pavyzdžiui: „Praeina ir visio tik prisiminti mirusį reik“ (V_1_17). Dvidešimto klausimo duomenys parodė, kad didžiausia dalis, t. y. 56 %, viešą atsisveikinimo įrašą laikytų informavimo priemone, skirtą pranešti apie netektį kuo daugiau žmonių. Antroje vietoje atsidadė tie, kurie atsisakė tokios praktikos – 46 % teigė niekada neskelbė tokio įrašo ir nemanantys, kad taip pasielgtų ateityje. Iš šių atsakymų galima spręsti, kad bent jau nuostatų lygmeniu dalis respondentų linksta palaikyti ribą tarp to, kas laikytina privačiu išgyvenimu, ir to, kas galėtų būti skelbiama viešojoje erdvėje. Tai taip pat leidžia daryti prielaidą, kad vieša liūdesio raiška nėra vienareikšmis ar visuotinai priimtas reiškinys, ji gali priklausyti ir nuo asmens požiūrio, kam ir kokiomis aplinkybėmis galima ar priimtina kalbėti apie netektį. Likusieji respondentai nurodė siekį parodyti, ką išgyvena, sulaukti užuojautos, arba skelbimą siejo su įprasta savo komunikacija socialiniuose tinkluose. Taigi atsakymai rodo, kad viešas atsisveikinimas dažniausiai suvokiamas kaip informacinis veiksmas, tačiau kai kuriems jis svarbus ir asmeninei būsenai reikšti.

18 paveikslas. Nevilties ir liūdesio raiška artimo žmogaus netekties atveju

Analizuojant respondentų atsakymus matyti, kad socialinių tinklų vartotojai dažniausiai brėžia aiškią ribą tarp to, kas laikytina viešintinu turiniu, ir to, kas priskirtina privačiai erdvei. Nors virtuali aplinka sudaro galimybes dalytis įvairiais gyvenimo aspektais, daugelis apklaustųjų – tiek pasyvūs, tiek aktyvūs vartotojai – jautrių temų, tokių kaip netektis, liga ar intymūs išgyvenimai, viešinimą vertina atsargiai ar net neigiamai. Pastebima, kad net esant galimybei reikšti emocijas ar palaikyti ryšį virtualioje erdvėje, išlieka stiprus vidinis ir socialinis poreikis saugoti tam tikras temas nuo viešumo. Tuo pat metu apklausos duomenys rodo ir paradoksą – nors viešumas dažnai vertinamas kritiškai, atsisveikinimo įrašai su mirusiais yra plačiai paplitę, o jų auditorija neapsiriboja vien artimaisiais. Tai liudija, kad viešo ir privataus santykio virtualybėje riba kinta, tampa vis mažiau aiški.

2.2.2. Socialinė ir emocinė atsisveikinimo įrašų reikšmė respondentų požiūriu

Atsisveikinimo įrašai virtualioje erdvėje neatsiejami nuo kintančių viešumo ir privatumo ribų, kurios ypač išryškėja kalbant ir rašant jautriomis temomis. Šio skyriaus aptarimas yra grįstas dviem socialinio tinklo „Facebook“ įrašais, o respondentų atsakymai leidžia atskleisti, kaip jie suvokia atsisveikinimo įrašų paskirtį, kalbinę raišką ir jų vietą viešojo bei privataus bendravimo tarpybyje.

Analizuojant apklaustųjų atsakymus į klausimus nuo dvidešimt pirmo iki dvidešimt aštunto, siekta išsiaiškinti, kaip vertinamas atsisveikinimo įrašas su tiesioginiu kreipimusi į mirusiąją ir įvairialypę jausmų raišką (žr. 19 pav.).

Ilgas kelias dar buvo keliauti, bet kodėl Mamyte Tu taip greit išėjai? Gyvenimui vainiką pynei, bet nebaigtą jį palikai...😭😭 tegul žemelė būna lengva Mamyte Tau ir Tavo siela tesaugo angelai💔😭
🙏🌱visada likai Mamyte mano širdy💔💔ilgiuosi Tavęs.💔💔💔😭😭😭

19 paveikslas. Anketos 21–28 klausimų analizės įrašas

Didžioji dauguma apklaustųjų, t. y. 72 %, nurodė, kad įrašu yra siekiama užuojautos ir gailesčio. Pasirinkimas aiškintas taip:

Nes kam tai rašyti. Norint, kad apie netektį sužinotų artimieji, užtenka jiems pranešti asmeniškai, o ne dalintis viešai (V_1_6), Nes, jei norėtų, kad nieks nereikštų užuojautos, neskelbtų viešo įrašo (M_1_19), toks tekstas natūraliai iššaukia gailestį net nepažįstamiems (V_2_33).

Minėtini atsakymai ir tų respondentų, kurie nemanė, jog įrašu siekiama užuojautos bei gailesčio:

Čia kažkoks pasipuikavimas! (M_2_4), Per daug nereikalingų žodžių, kurie tik užpildo erdvę, per daug emociukų, kurie sureikšmina šią situaciją, sudaro neprofesionalų įvaizdį (V_1_13), Emociukai labai žinių išniekija. Trūksta profesionalumo. (V_1_25).

Taip pat 76 % atsakiusiųjų manė, jog įrašu siekiama atskleisti artimą ryšį su išėjusiuoju žmogumi:

Nesu visiškai tikras, bet galime suprasti iš žinutės, jog žmogus iš tikrųjų buvo artimas, tik ar siekiama tai parodyti socialinėje erdvėje sunku pasakyti, bet didesnė tikimybė jog bandoma, nei priešingai (V_1_2), įrašė vartojami emociingi žodžiai, kreipinys „Mamyte“ ir asmeniniai išgyvenimai rodo stiprų ryšį su mirusiuoju (M_1_8), Vien iš ilgesio ir skausmo matosi, kad buvo labai stiprus ryšys (V_2_42).

Kiek daugiau nei pusė apklaustųjų, t. y. 54 %, manė, kad įrašas yra nuoširdus, o 38 % teigė, jog siekiama naudos:

Per daug jaustuku. Tokiame irase manu jų neturētu būti (V_1_3), atrodo kaip chatgpt parašytas (M_1_12), Nes įrašė nesiskundžiama, o pasidalijama ryšiu su artimuoju (V_1_11), Skaitant jauti, kad žmogui iš tiesų labai skauda (V_2_32).

Šiuo klausimu išryškėjo skirtingas amžiaus grupių požiūris: jaunimui įrašas dažniau atrodė kaip būdas siekti naudos, o vyresniems – kaip nuoširdi jausmų raiška. Tai rodo, kad skirtingų kartų atstovai linkę palaikyti skirtingas ribas priimtinais emocijų raiškai viešojoje erdvėje. Be to, apklaustieji neišsakė bendros nuomonės dėl įrašo adresato – minėti artimieji, draugai, mama ir net įrašo autorius. Taigi darytina prielaida, kad įrašas suvokiamas kaip skirtas užuojautai ir ryšiui su mirusiuoju išreikšti, tačiau jo nuoširdumas ir adresatas vertinami prieštaringai.

Tolimesni apklausos klausimai, t. y. nuo dvidešimt devinto iki trisdešimt šešto, buvo skirti aptarti formalesnį atsisveikinimo įrašo pavyzdį (žr. 20 pav.).

Išėjai krintant lapams...Baltas sniegas tuoj kapą užklos. Sužeres, suspindės, kaip ir tavo gyvenimas, geliančiai trumpas -grazindamas mus į erdves atminties. Mes, kuriems teko laimėti tave pažinti, su giliu liūdesiu palydime tave į amžinybę... Mums lieka prisiminimas, kad buvome kartu! Reiškiame gilią užuojautą šeimai, artimiesiems ir draugams. Stiprybes jiems! Lai bus lengva tėviškės žemė Gintarai...

20 paveikslas. Anketos 29–36 klausimų analizės įrašas

70 % apklaustųjų nurodė, kad ir šiuo įrašu siekiama užuojautos bei gailesčio:

Nes viskas pateikta labai poetiškai, išėjusysis nebuvo žinomas žmogus (M_1_10), Visa žinutė labai reikšminga, perteikta poemos pavidalu (V_1_13), Žmogus dalijasi dideliu sielvartu, todėl natūralu laukti palaikymo (V_2_36).

Ypač vieningai tokią poziciją išreiškė vyresnio amžiaus respondentai – visi jie pasirinko atsakymą „taip“. Trisdešimt pirmo klausimo atsakymai pasiskirstė tolygiai tarp amžiaus grupių: net 80 % visų respondentų manė, jog įrašas skirtas artimam ryšiui su išėjusiuoju atskleisti:

Nes kalbama apie to žmogaus pažinimo vertybę (V_1_5), Nes įrašė nesiskundžiama, o pasidalijama ryšiu su artimuoju (V_1_11), Nes rašoma: „Lieka prisiminimas, kad buvome kartu!“ (M_1_19), Jei nebūtų artimas žmogus, nebūtų ir tokio įrašo, manau (V_2_36).

Taip pat 84 % respondentų iš abiejų amžiaus grupių teigė, kad įrašas yra nuoširdus:

Atrodo nuoširdus bet vistiek internete tai slepiasi man atrodo keista (V_1_4), Nes autoriui nebuvo svarbus įrašo vizualas ar gramatika, parašyta nuoširdžiai (M_1_11), nes tekstas pilnas jautrių žodžių, poetiškų palyginimų apie gyvenimo trapumą (V_2_38).

Tarp pažymėjusių, jog siekiama naudos, išsiskyrė keli kritiški komentarai:

Nes daug pompastišku žodžių (M_2_4), Užuojauta galima išreikšti šeimai gyvai, o ne skelbti socialiniuose tinkluose (M_1_31).

Ypač išsiskiria vienas komentaras:

Kaip ir minėjau, žmogus „sotina“ savo kūrybines jėgas, sumenkindamas kito žmogaus mirtį, klasifikuodamas ją kaip „įkvėpimą“ autoriaus eilėms (V_1_24).

Iš šios atsakymo galima daryti prielaidą, kad vieša mirties komunikacija socialiniuose tinkluose lemia vertinimo dviprasmiškumą. Nors dauguma atsakymų rodo palankų požiūrį į liūdesio raišką, šis kritiškas komentaras leidžia manyti, kad kai kuriais atvejais netekties įrašai gali būti vertinami kaip būdas kūrybiškai išnaudoti mirtį. Šiuo atveju tiriamasis abejoja adresanto nuoširdžia intencija. Pastebėtina, kad, respondentų nuomone, be gailesčio ir užuojautos, įrašu dažniausiai siekiama dėmesio, o tikėtini adresatai išlieka įvairūs – nuo artimųjų ir draugų iki paties mirusiojo ar net visos socialinio tinklo auditorijos. Tai rodo, kad net ir santūresnės formos atsisveikinimo įrašai yra interpretuojami skirtingai, o riba tarp nuoširdžios jausmų raiškos ir viešumo siekio išlieka nevienareikšmė.

Trisdešimt septintas klausimas buvo skirtas įvertinti, kokią reikšmę vieši atsisveikinimo įrašai įgyja platesniame socialiniame kontekste. Atsakymuose atsiskleidė dvi priešingos tendencijos – ir palaikymas, ir kritiškas vertinimas. Vis dėlto pozityvių nuomonių buvo gerokai mažiau. Kai kurie respondentai pabrėžė atvirumo svarbą:

Jautri ir brandi visuomenė (V_1_3), žmonės ieško bendruomenės palaikymo (M_1_8), Žmonės yra atviri ir nori pasidalinti savo netektimi (M_1_9).

Kiti įžvelgė tiek nuoširdumo, tiek dėmesio siekio susikirtimą:

Daugelis siekia išreikšti gilią užuojautą mirusiam artimajam, bet visi kiti tuo naudojasi ir siekia pritraukti dėmesį link savęs, suerzinti visus kitus, adekvačiai mąstančius individus (V_1_13). Taip pat minėta, jog Visuomenė jaučiasi pakankamai saugiai, rodydama savo skausmus viešojoje erdvėje, tačiau žmonės negauna pakankamai dėmesio artimoje aplinkoje, tad ieško užuojautos internete (M_1_19), Visuomenė trokšta būtų išgirsta, siekia aplinkinių žmonių ryšių, paguosta per sunkius gyvenimo etapus (M_1_33) ir Tai rodo žmonių norą palaikyti ir užjausti vieni kitus, bei kurti bendruomeniškumo jausmą net ir sunkiais laikotarpiais (V_2_28).

Vis dėlto daug dažnesni kandūs ir net įžeidūs vertinimai:

Mūsų jausmų paviršutiniškumą (M_2_6), Bukumą (V_2_7), Kad yra žmonių kurie nori naudos ir daro viską kad tai gautų, nekreipia dėmesio į morale, tačiau yra ir normalių žmonių (V_1_9), kad tie kuriems ištis rūpėjo miręs artimasis tikrai neis ir neskelbs socialiniuose tinkluose apie jo mirtį nebent tai tas atvejais kai reikia tokiu būdu pranešti apie žmogaus netektį, o tie kurie skelbia siekia naudos, aukų ar nori "pašerti" savąjį ego (M_1_12), Tuštybę (M_1_18), Dirbtinis intelektas tampa integruojamas net gi ir jautriausiuose individo gyvenimo aspektuose (V_1_18), Kad visuomene yra labai gyliai nugrimzdusi į dugną, nes publikuoti tokius dalykus nėra gerai (M_1_24), Dėmesio stoka (V_1_22), Jog privataus gyvenimo nelaiko privačiu... (V_1_26), Manau, tai rodo, kad keičiasi mūsų santykis su mirtimi - ji tapo viešesnė, bet gal ir šaltesnė (V_2_36), Kartais atrodo, kad net ir giliausi jausmai tampa tam tikru viešu spektakliu internete (V_2_46), Taigi socialiniai tinklai tapo neatsiejama mūsų gyvenimo dalimi (V_2_66).

Iš atsakymų matyti, kad jaunesni respondentai dažniau reiškė kritiškas nuostatas. Bendrai vertinant, šie požiūriai rodo, kad kalbėjimas jautriomis temomis socialinėje erdvėje vyksta slankiojant viešumo ir privatumo ribas.

Apibendrinant galima teigti, kad respondentų vertinimai atskleidžia nevienalytį požiūrį į atsisveikinimo įrašų paskirtį, formą ir priimtinumą ribas. Vieni į tokius tekstus žvelgia kaip į jausmų raišką ar būdą palaikyti ryšį su išėjusiuoju, kiti – kaip į viešą veiksmą, kuriam taikomos tam tikros socialinės normos dėl ribų išlaikymo. Skirtinga stiliaus, kalbos ir emocijų raiška daro įtaką tam, kaip atsisveikinimo įrašai interpretuojami ir vertinami. Tai patvirtina, kad atsisveikinimo komunikacija socialiniuose tinkluose yra daugiasluoksnis reiškiny, kuriame susikerta asmeniniai išgyvenimai ir viešojo diskurso normos.

Analizė atskleidė, kad atsisveikinimo su mirusiuoju raiška socialiniuose tinkluose dažnai peržengia tradicines viešumo ir privatumo ribas, jungdama asmeninius išgyvenimus su viešąja erdve. Tiriamoje medžiagoje dominavo emocijomis grįsta, orientuota į vidinį ryšį su mirusiuoju, o ne į informavimą ar formalų pranešimą raiška. Pastebėta, kad dažnai kreipiamasi tiesiogiai į išėjusįjį, taip simboliškai, menamai pratęsiant santykį ir peržengiant gyvųjų bei mirusiųjų pasaulio ribą. Taip pat matyti, kad vieša atsisveikinimo raiška vertinama skirtingai: vieniems tai nuoširdi emocijų raiška, kitiems – bandymas pasipuikuoti ar būti pastebėtam. Nors šio tyrimo duomenys neleidžia daryti visaapimančių apibendrinimų, dėl atsiskleidusių tendencijų galima daryti prielaidą apie naują, virtualioje erdvėje reiškiamą netekties komunikaciją, kurioje asmeniniai jausmai tampa matomi bendruomenei.

IŠVADOS

Atlikus ribų virtualioje komunikacijoje įveikos ir paslankumo, remiantis virtualios komunikacijos mirties, netekties tema socialiniame tinkle „Facebook“ duomenimis ir tokios komunikacijos percepcijos bei refleksijos duomenimis, tyrimą, darytini tokie apibendrinimai:

1. Virtualios komunikacijos analizė parodė, kad kalbinės ir vaizdinės priemonės bei kreipimosi būdai, pasitelkiami viešai reiškiant netektį, rodo ne tik emocinį santykį su mirusiuoju, bet ir asmeninių išgyvenimų perėjimą į viešąją erdvę, kurioje nyksta aiški riba tarp privatumo ir viešumo.
 - 1.1. Analizuoti įrašai rodo, kad kalbinės priemonės įrašuose apie mirtį dažniausiai orientuotos į emocijomis grįstą, o ne į informacinį turinį. Be to, nepaisoma kalbos normų (fiksuoti rašymo atvejai be lietuviškų raidžių, su gramatikos ir skyrybos klaidomis), vyrauja eufemizmai, galintys rodyti norą savitai reikšti emocijas. Taip pat dėl to tokios komunikacijos adresantas gali išsaugoti menamą vidinį artumą, simbolinį ryšį su mirusiuoju ir išlaikyti intymumo pojūtį net viešojoje erdvėje.
 - 1.2. Daugelyje įrašų yra tiesiogiai kreipiamasi į mirusį asmenį, tarsi šis vis dar galėtų išgirsti ar perskaityti žodžius. Toks komunikacinis veiksmas peržengia įprastas, racionalias bendravimo ribas ir įgauna simbolinį bei egzistencinį matmenį – kreipimasis tampa būdu pratęsti ryšį su išėjusiuoju.
 - 1.3. Vaizdiniai elementai (pvz., mirusiojo nuotrauka) ir simboliniai elementai (pvz., širdelės ar gėlės) papildo žodinį turinį ir sustiprina emocinį įrašų poveikį. Tekstas tampa multimodalus, leidžiantis reikšti emocijas ar pagarbą ne tik kalba, bet ir vaizdu.
2. Sociolingvistinės apklausos duomenys (respondentų nuostatos ir refleksyvios įžvalgos) rodo, kad viešai reiškiamą netektį vartotojų yra suvokiama skirtingai. Vieni respondentai tokio pobūdžio įrašus suvokė kaip nuoširdžią emocijų raišką, kiti – kaip perteklinio viešumo ar net asmeninės naudos siekį; vieniems jausmų raiška atrodė autentiška, kitiems – nederanti viešajai erdvei. Kalbinė forma taip pat reikšminga, nes kreipimasis į mirusįjį, eiliavimas ar šabloninis tekstas lemia skirtingus įrašo nuoširdumo vertinimus. Pastebima, kad bent jau nuostatų lygmeniu dalis žmonių linkę palaikyti ribą tarp asmeninių išgyvenimų ir to, kas skelbiama socialinėje erdvėje, o tai rodo vis dar suvokiamą viešumo ir privatumo skirtį ir paradoksą, nes įrašų, skirtų mirusiesiems, socialiniuose tinkluose gausu.
3. Iš virtualios komunikacijos mirties tema įrašų percepcijos užduoties išryškėjo, kad dauguma respondentų tokius įrašus vertino palankiai – kaip kuriamo (palaikomo) emocinio ryšio, pagarbos bei asmeniškai išgyvenamos netekties refleksijas. Tačiau kai kurie atsakymai atskleidė ir kritinį požiūrį – į atsisveikinimą gali būti žvelgiama ir kaip į bandymą kurti įvaizdį ar siekti naudos bei

dėmesio. Be to, pastebėtina, kad nuomonės neretai priklauso ir nuo respondentų amžiaus bei požiūrio į socialinius tinklus, t. y. vyresnio amžiaus apklaustiesiems įrašai atrodė nuoširdūs, tačiau jaunesni buvo kritiškesni. Skirtingos nuostatos rodo, kad socialinė erdvė tampa vieta, kurioje bendravimo ribos ne tik išplečiamos ar peržengiamos, bet ir suvokiamos nevienodai. Tai patvirtina, jog mirties komunikacija virtualybėje yra daugiasluoksnė.

Apibendrinant galima teigti, kad ir pirminės, ir antrinės tiriamosios medžiagos analizė atskleidė bendravimo ribų virtualioje atsisveikinimo komunikacijoje kaitą, priklausančią nuo socialinių bei kultūrinių veiksnių. Toks ribų paslankumas atspindi platesnes komunikacijos pokyčių tendencijas: tradicinės ribos nyksta ir jas keičia lankstesnė, individualizuota, technologijų formuojama raiška ir dėl jos atsirandantys būdai viešai reikšti emocijas bei dalytis kasdienybe.

SANTRAUKA

RIBŲ PASLANKUMAS IR ĮVEIKA VIRTUALIOJE KOMUNIKACIJOJE

Šiame darbe analizuojama, kaip socialiniame tinkle „Facebook“ viešai reiškiamas netektis atskleidžia kalbos, emocijų ir viešumo santykių virtualioje komunikacijoje. Tyrimu siekta apibrėžti ribų sampratą virtualioje viešojoje erdvėje teoriniu lygmeniu ir praktiškai ištirti ribų paslankumą bei įveiką viešuose atsisveikinimo įrašuose. Taip pat buvo nagrinėjamas respondentų požiūris bei nuostatos apie tokio pobūdžio komunikaciją. Remiantis analizės duomenimis ir sociolingvistinės apklausos rezultatais, paaiškėjo, kad socialinio tinklo „Facebook“ atsisveikinimo įrašuose reiškiami jausmai neretai yra skirti simboliniam ryšiui su mirusiuoju palaikyti, tačiau jie kartu yra matomi platesnei auditorijai, nei adresanto buvo planuota. Pastebėta, kad virtualioje erdvėje ryškėja viešojo ir privataus diskursų susiliejimas, o netekties raiška tampa daugiasluoksne, nes ribų suvokimas priklauso nuo asmeninių nuostatų, amžiaus ir vartotojo santykio su socialiniais tinklais. Nors nuostatų lygmeniu viešumo ir privatumo riba dažnai yra suvokiama aiškiai, gausus viešai skelbiamų įrašų apie netektį kiekis rodo visuomenės dvilypumą. Šis tyrimas atskleidė šiuolaikinio bendravimo kaitą ir gali būti naudingas analizuojant ne tik komunikacijos pokyčius, bet ir kalboje atsispindinčią viešumo sampratos kaitą virtualios erdvės kontekste.

Reikšminiai žodžiai: viešumo ir privatumo ribos; socialiniai tinklai; virtuali komunikacija; netekties raiška.

SUMMARY

FLEXIBILITY AND SURMOUNTABILITY OF BOUNDARIES IN VIRTUAL COMMUNICATION

This study analyzes how the expression of loss on the social network “Facebook” reveals the interplay between language, emotion, and publicity in virtual communication. The aim of the research was to define the concept of boundaries in virtual public space at a theoretical level and to empirically examine the fluidity and negotiation of these boundaries in public farewell posts. The study also explored respondents’ perceptions and attitudes toward this form of communication. Based on the analysis and the results of a sociolinguistic survey, it became evident that the sentiments expressed in farewell posts on “Facebook” are often intended to maintain a symbolic connection with the deceased, yet these messages simultaneously become visible to a wider audience than originally intended. The findings indicate a merging of public and private discourse in virtual space, where expressions of loss take on a multilayered character shaped by individual attitudes, age, and users’ relationship with social media. While the boundary between public and private is often clearly recognized at the attitudinal level, the abundance of publicly shared posts about loss suggests a certain societal ambivalence. This study highlights the evolving nature of contemporary communication and may be useful in analyzing not only shifts in communicative practice but also changes in how the notion of publicness is reflected in language within virtual contexts.

Keywords: boundaries between public and private; social media; virtual communication; expression of loss.

ŠALTINIAI

1. Socialinis tinklas *Facebook*. Prieiga: <https://www.facebook.com/>.

LITERATŪRA

1. Aliūkaitė, D., 2013. Horinzontalusis ir vertikalusis kalbos kontinuumo skaidumas: XXI amžiaus kalbėjimo variantai paprastojo kalbos vertintojo požiūriu. *Taikomoji kalbotyra* 2, p. 1–27. Prieiga: <https://doi.org/10.15388/TK.2013.17261>.
2. Aliūkaitė, D., Mikulėnienė, D., 2014. Geolingvistika: ideologija, teorija ir metodai. Pagrindinės sąvokos. *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas. Žemėlapiai ir jų komentarai*. Sud. D. Mikulėnienė, V. Meiliūnaitė. Vilnius: Briedis, p. 29–47. Prieiga: <https://doi.org/10.11649/abs.2015.007>.
3. Baym, K., N., boyd, d., 2012. Socially Mediated Publicness: an Introduction. *Journal of Broadcasting & Electronic Media* 56 (3), p. 320–329. London: Routledge. Prieiga: <https://doi.org/10.1080/08838151.2012.705200>.
4. Bell, A., 1984. Language style as audience design. *Language in Society* 13 (2), p. 145–204. Cambridge: Cambridge University Press. Prieiga: <https://doi.org/10.1017/S004740450001037X>.
5. Coupland, N., 2011. The Sociolinguistics of Style. *The Cambridge Handbook of Sociolinguistics*. Sud. Rajend Mesthrie. New York: Cambridge University Press. Prieiga: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511997068>.
6. Chambers K., J., Trudgill, P., 2004. *Dialectology*. Cambridge: Cambridge university press.
7. Dambrauskienė, D., 2020. Pietų žemaičių raseiniškių tarmių nominacijos ir įverčiai. *Acta Linguistica* 83, p. 227–247. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. Prieiga: <https://doi.org/10.35321/all83-11>.
8. Drummond, R., Schlee, E., 2016. Identity in variationist sociolinguistics. *The Routledge Handbook of Language and Identity*, p. 50–65. Sud. Siân Preece. London: Routledge. Prieiga: <https://doi.org/10.4324/9781315669816>.
9. Fishman, A., J., 2000. Who speaks what language to whom and when? *The Bilingualism Reader*, p. 89–108. London: Routledge. Prieiga: <https://doi.org/10.4324/9780203461341>.
10. Gerikaitė, I., 2020. Jausmaženklų naudojimas įmonių komunikacijoje socialiniuose tinkluose. *Lietuvos aukštųjų mokyklų vadybos ir ekonomikos jaunųjų mokslininkų konferencijų darbai: 23-oji respublikinė doktorantų ir magistrantų mokslinė konferencija „ES ekonomikos, finansų ir verslo procesai bei tendencijos“*, p. 157–161. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. Prieiga: <https://hdl.handle.net/20.500.12259/247858>.
11. Hernández-Campoy, M., J., 1999. Paradigmatic Complementariness in Variation Studies. *Revista Alicantina de Estudios Ingleses* 12, p. 75–89. Alicante: University of Alicante. Prieiga: <https://doi.org/10.14198/raei.1999.12.06>.

12. Hernández-Campoy, M., J., 2016. *Sociolinguistic Styles*. New York: John Wiley & Sons.
13. Hjarvard, S., 2004. The globalization of language: How the media contribute to the spread of English and the emergence of medialects. *Nordicom Review* 25 (1), p. 75–97. Göteborg: University of Gothenburg. Prieiga: https://www.researchgate.net/publication/286349707_The_globalization_of_language_How_the_media_contribute_to_the_spread_of_English_and_the_emergence_of_medialects.
14. Jeszenszky, P., Weibel, R., 2015. Measuring boundaries in the dialect continuum. In: *The 18th AGILE International Conference on Geographic Information Science*. Prieiga: <https://doi.org/10.5167/UZH-120415>.
15. Juronytė, N., 2024. *Atsisveikinimo komunikacija socialiniuose tinkluose*. Bakalauro darbas. Vilniaus universiteto Kauno fakultetas.
16. Kabatek, J., 2023. What is an isogloss? *Energeia Online Journal for Linguistics Language Philosophy and History of Linguistics* VIII, p. 55–81. Prieiga: <https://doi.org/10.55245/energeia.2023.004>.
17. Kamandulytė-Merfeldienė, L., 2018. Nuo buitinės kalbos iki viešojo kalbėjimo: kiekybinis kai kurių leksikos ir gramatikos ypatybių tyrimas tekstynų lingvistikos metodu. *Lituanistica* 64 (4), p. 255–270. Vilnius: Lietuvos mokslų akademija. Prieiga: <https://www.lituanistika.lt/content/77082>.
18. Karatsoli, M., Nathanail, E., 2020. Examining Gender Differences of Social Media Use for Activity Planning and Travel Choices. *European Transport Research Review* 12 (1), p. 1–9. London: SpringerOpen. Prieiga: https://ui.adsabs.harvard.edu/link_gateway/2020ETRR...12...44K/doi:10.1186/s12544-020-00436-4.
19. Labov, W., 2006. *The Social Stratification of English in New York City*. Cambridge: Cambridge University Press.
20. Liubinienė, V., 2012. Naujųjų medijų kalbos komponentai, kontekstai ir vartotojai. *Kalbų studijos* 21, p. 74–83. Kaunas: Kauno technologijos universitetas. Prieiga: <https://doi.org/10.5755/j01.sal.0.21.2728>.
21. McDonald, P., Thompson, P., 2016. Social Media(Tion) and the Reshaping of Public/Private Boundaries in Employment Relations. *International Journal of Management Reviews* 18 (1), p. 69–84. New York: Wiley. Prieiga: <https://doi.org/10.1111/ijmr.12061>.
22. Miliūnaitė, R., 2008a. Pirmas žvilgsnis į tinklaraščių kalbą. *Kalbos kultūra* 81, p. 20–49. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. Prieiga: <https://www.lituanistika.lt/content/20248>.

23. Miliūnaitė, R., 2008b. Tinklaraščių kalbos vieta dabartinės lietuvių kalbos vartosenos schemeje. *Lietuvių kalba* 2, p. 1–12. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. Prieiga: <https://doi.org/10.15388/LK.2008.22891>.
24. Putinaitė, N., 2025. *Mirties politika sovietinėje Lietuvoje: prasmės, ritualai, simboliai, jausmai*. Vilnius: Naujasis Židinys-Aidai.
25. Rydenvald, M., 2018. Who Speaks What Language to Whom and When – Rethinking Language Use in the Context of European Schools. *International Journal of the Sociology of Language* 254, p. 71–101. Berlin: Walter de Gruyter. Prieiga: <https://doi.org/10.1515/ijsl-2018-0034>.
26. Rossetto R., K., Lannutti, J, P., Strauman, C., E., 2015. Death on Facebook. *Journal of Social and Personal Relationships* 32 (7), p. 974–994. Thousand Oaks: Sage Publications. Prieiga: <http://dx.doi.org/10.1177/0265407514555272>.
27. Savicka, A., 2012. Virtualūs socialiniai tinklai: viešumo ir privatumo problematika. *Lietuvos kultūros tyrimai* 3, p. 156–172. Prieiga: <https://www.lituanistika.lt/content/48988>.
28. Smetona, M., 2015. *Lietuvių kalbos eufemizmai: raiška ir motyvacija*. Daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus universitetas Filologijos fakultetas. Prieiga: <https://www.lituanistika.lt/content/70855>.
29. Šimkaitytė-Kudarauskė, R., 2011. *Visuomenės saugumas ir viešojo tvarka* 5, p. 199–219. Kaunas: Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakultetas. Prieiga: <https://www.lituanistika.lt/content/29301>.
30. Thompson, B., J., 2011. Shifting Boundaries of Public and Private Life. *Theory Culture & Society* 28 (4), p. 49–70. Thousand Oaks: Sage Publications. Prieiga: <https://doi.org/10.1177/026327641140844>.
31. Tumėnas, S., 2007. Kalba ir tarmė: dvikalbystė ar tik lingvistinis džiazas? *Acta humanitarica universitatis Saulensis* 3, p. 142–153. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. Prieiga: <https://www.lituanistika.lt/content/19472>.
32. Treinytė, J., 2015. *Augalija lietuvių liaudies tradicijoje*. Lietuvos tautodailininkų sąjunga. Prieiga: <http://lietuvostautodaile.lt/archyvas/www.lietuvostautodaile.lt/sites/tautodaile/media/pdf/auagalija.pdf>.
33. Trudgill, P., 2000. *Sociolinguistics: an introduction to language and society*. London: Penguin Books.
34. Vivienne, S., 2016. *Digital Identity and Everyday Activism: Sharing Private Stories with Networked Publics*. London: Palgrave Macmillan.

35. Willemyns, R., Bister, H., Hill, C., 1989. The Language Continuum as a Pluridimensional Concept. *Status and Function of Languages and Language Varieties*, p. 541–551. Berlin: Walter de Gruyter.
36. Zabulytė, J., 2023. Krikščioniški simboliai Aukštaitijos XIX a. pabaigos–XX a. pirmos pusės mediniuose ir metaliniuose kryžiuose. *Acta Academiae Artium Vilnensis* 110/111, p. 229–264. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla. Prieiga: <https://doi.org/10.37522/AAAV.110-111.2023.175>.

PRIEDAI

1 PRIEDAS. Prieiga prie pirminės tiriamosios medžiagos: [Facebook įrašai.docx](#)

2 PRIEDAS. Sociolingvistinės apklausos anketa.

ANKETA, SKIRTA TIRTI VIRTUALIĄ ATISISVEIKINIMO KOMUNIKACIJĄ

1. Jūsų amžius:

- ☐ 16–20
- ☐ 60 ir daugiau

2. Jūsų lytis:

- ☐ Moteris
- ☐ Vyras

3. Jūsų gyvenamoji vietovė (įrašykite didmiestį / miestą / kaimą, kuriame gyvenate):

Įrašykite

4. Koks socialinių tinklų („Facebook“, „Instagram“, „Tik Tok“ ir kt.) vartotojas esate?

- ☐ Aktyvus (skelbiantis, komentuojantis įrašus, perskelbiantis kitų vartotojų įrašus ir pan.)

PEREIKITE PRIE 5 KLAUSIMO

- ☐ Pasyvus (stebintis kitų veiklą) *PEREIKITE PRIE 7 KLAUSIMO*

Jei atsakėte, kad esate aktyvus socialinių tinklų („Facebook“, „Instagram“, „Tik Tok“ ir kt.) vartotojas.

5. Kokių temų įrašus skelbiate dažniausiai?

Įrašykite.....

6. Ar yra temų, kuriomis neskelbtumėte įrašų socialiniuose tinkluose? Jei taip, įvardinkite.

Įrašykite.....

7. Kokių temų įrašai jums atrodo neskelbtini socialiniuose tinkluose?

Įrašykite.....

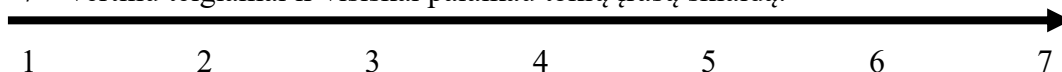
8. Jei teko skaityti įrašų, kurie neskelbtini socialiniuose tinkluose, įvardykite tų įrašų temas.

Įrašykite

9. Kaip vertinate įrašus, kuriuose skelbiama privati informacija (ligos, mirtis, seksualumas ir pan.)? Tinkamą skaičių apibraukite.

1 – vertinu neigiamai ir visiškai nepalaikau tokių įrašų sklaidos.

7 – vertinu teigiamai ir visiškai palaikau tokių įrašų sklaidą.

10. Ar esate socialiniuose tinkluose („Facebook“, „Instagram“, „Tik Tok“ ir kt.) pastebėję įrašų, kuriuose iš asmeninių paskyrų atsisveikinama su Anapilin išėjusiuoju (mirusiuoju)?

- ☐ Taip
- ☐ Ne (Pereikite prie 16 klausimo)

11. Pažymėkite, kokių žmonių profiliuose dažniausiai pastebite tokių įrašų?

- ☐ Viešų žmonių (turinčių didelę stebėtojų auditoriją) paskyroje
- ☐ Neviešų žmonių paskyroje
- ☐ Tiek viešų, tiek neviešų

12. Jei esate pastebėję tokių įrašų, kam tai buvo skirta? (Galite žymėti kelis variantus)

- ☐ Mirusiai mamai
- ☐ Mirusiam tėčiui
- ☐ Mirusiam vaikui
- ☐ Mirusiai sesei
- ☐ Mirusiam broliui
- ☐ Mirusiai žmonai
- ☐ Mirusiam vyrui
- ☐ Mirusiai močiutei
- ☐ Mirusiam seneliui
- ☐ Mirusiam draugui / draugei
- ☐ Mirusiam viešam, žymiam asmeniui
- ☐ Mirusiam augintiniui
- ☐ Kita (įrašykite)

13. Apie ką buvo tokių įrašų turinys? (Galite žymėti kelis variantus)

- ☐ Išreiškiama padėka mirusiajam
- ☐ Išreiškiamas ilgesys ir meilė išėjusiajam
- ☐ Atsiprašoma
- ☐ Skatinama susimąstyti ir vertinti artimuosius, padėkoti ar atsiprašyti
- ☐ Dalijamasi gražiais, jautriais prisiminimais
- ☐ Dalijamasi negražiais, nemaloniais prisiminimais
- ☐ Išreiškiamos religinės pažiūros, skaitantys kviečiami pasimelsti už iškeliavusįjį

- ☐ Suteikiama informacija apie šarvojimą ir laidojimą
- ☐ Kitoks turinys (apie ką?)

14. Kokia kalba / kalbos vartojamos atsisveikinimo su mirusiuoju įrašė / įrašuose?

- ☐ Tik lietuvių
- ☐ Daugiausia lietuvių, vartojami tik pavieniai anglų kalbos žodžiai ar frazės (pavyzdžiui, *Rest in Peace*)
- ☐ Lietuvių ir anglų kalba vartojama tolygiai
- ☐ Daugiausia lietuvių, bet vartojami kitų kalbų žodžiai
- ☐ Daugiausia anglų kalba
- ☐ Tik anglų kalba
- ☐ Kita (įrašykite)

15. Prisiminkite, ar tokiam įrašė / įrašuose buvo tiesiogiai kreipiamasi į išėjusįjį (pavyzdžiui, *Povilai, išėjai netikėtai; ilsėkis ramybėj, Gretute; SŪNAU... Išėjai neištaręs sudie*)?

- ☐ Taip
- ☐ Kreipinio nėra, pranešamas netekties faktas, pateikiama bendra informacija
- ☐ Kreipinio nėra, bet dalijamasi asmenine patirtimi

16. Kaip manote, kodėl įrašuose apie netektį kreipiamasi tiesiogiai į mirusįjį?

Įrašykite

17. Kaip manote, ko siekia vieši asmenys dalindamiesi apie artimo netektį socialinėje erdvėje? (Galite žymėti kelis variantus)

- ☐ Užuojaautos
- ☐ Gailesčio
- ☐ Parodyti artimą santykį su išėjusiuoju žmogumi
- ☐ Sulaukti asmeninės naudos (dėmesio)
- ☐ Informuoti apie netektį
- ☐ Informuoti, kaip dėl to jaučiasi
- ☐ Kita (įrašykite)

18. Kaip manote, ko siekia nevieši asmenys dalindamiesi apie artimo netektį socialinėje erdvėje? (Galite žymėti kelis variantus)

- ☐ Užuojaautos
- ☐ Gailesčio
- ☐ Parodyti artimą santykį su išėjusiuoju žmogumi
- ☐ Sulaukti asmeninės naudos (dėmesio)
- ☐ Informuoti apie netektį

☐ Informuoti, kaip dėl to jaučiasi

☐ Kita (įrašykite)

19. Pažymėkite, kaip Jūs išreiškiate / išreikštumėte neviltį, liūdesį artimo žmogaus netekties atveju:

☐ Gedite / gedėtumėte vienas, atsiribojate nuo aplinkinių

☐ Pasiguodžiate / pasiguostumėte artimiesiems, draugams

☐ Stengiatės / stengtumėtės kuo daugiau laiko praleisti su kitais žmonėmis (net ir nepažįstamais), užsiimate / užsiimtumėte įvairia veikla, kad atitrūktumėte nuo slegiančių emocijų

☐ Apie netektį pasidalijate / pasidalintumėte socialinėje erdvėje

☐ Apie savo būseną rašote / rašytumėte socialiniame tinkle

☐ Nesate turėjęs(-usi) tokios patirties

☐ Kita (įrašykite)

20. Jei netekus artimojo kada nors dalijotės / dalintumėtės įrašu apie tai socialiniuose tinkluose, koku tikslu tai darėte / darytumėte? (Galite žymėti kelis variantus)

☐ Siekėte / siektumėte apie netektį informuoti kuo daugiau savo ir mirusiojo pažįstamų

☐ Norėjote / norėtumėte, kad apie tai sužinotų kiti žmonės ir jus užjaustų

☐ Nesiekėte / nesiektumėte užuojautos ar gailesčio, tik norėjote / norėtumėte, kad kiti žinotų, ką išgyvenate.

☐ Nesiekėte / nesiektumėte užuojautos ar kitų dėmesio. Kadangi socialinėje erdvėje dažnai dalijatės asmenine patirtimi, darėte / darytumėte tai iš įpročio.

☐ Nesate to daręs(-iusi)

☐ Kita (įrašykite)

Perskaitykite pateiktus įrašus. Ką apie juos manote? Kokių jausmų kyla perskaičius?

Ilgas kelias dar buvo keliauti, bet kodėl Mamyte Tu taip greit išėjai? Gyvenimui vainiką pynei, bet nebaigtą jį palikai...😭😭 tegul žemelė būna lengva Mamyte Tau ir Tavo siela tesaugo angelai💙😭
🙏🌱visada likai Mamyte mano širdy💖💖ilgiuosi Tavęs.💖💖💖😭😭😭

21. Ar įrašė siekiama užuojautos ir gailesčio?

☐ Taip

☐ Ne

☐ Kita (įrašykite kilusias mintis)

22. Kodėl taip manote?

Įrašykite

23. Ar įrašė siekiama atskleisti artimą ryšį su išėjusiuoju žmogumi?

☐ Taip

☐ Ne

☐ Kita (įrašykite kilusias mintis)

24. Kodėl taip manote?

Įrašykite

25. Ar įrašas atrodo nuoširdus, ar labiau siekiama asmeninės naudos (dėmesio) ir pademonstruoti turėtą santykį su mirusiuoju?

☐ Nuoširdus

☐ Siekiama naudos

☐ Kita (įrašykite kilusias mintis)

26. Kodėl taip manote?

Įrašykite

27. Kaip manote, ko iš tiesų įrašų yra siekiama (be minėtų gailesčio, užuojautos, ryšio atskleidimo ir naudos)?

Įrašykite

28. Kaip manote, kam (kokiam žmogui / žmonėms) iš tiesų įrašas yra skirtas? Kodėl?

Įrašykite

Išėjai krintant lapams...Baltas sniegas tuoj kapą užklos. Sužeres, suspindės, kaip ir tavo gyvenimas, geliančiai trumpas -grazindamas mus į erdves atminties. Mes, kuriems teko laimė tave pažinti, su giliu liūdesiu palydime tave į amžinybę... Mums lieka prisiminimas, kad buvome kartu! Reiškiame gilią užuojautą šeimai, artimiesiems ir draugams. Stiprybes jiems! Lai bus lengva tėviškės žemė Gintarai...

29. Ar įrašė siekiama užuojautos ir gailesčio?

☐ Taip

☐ Ne

30. Kodėl taip manote?

Įrašykite

31. Ar įrašė siekiama atskleisti artimą ryšį su išėjusiuoju žmogumi?

☐ Taip

☐ Ne

☐ Kita (įrašykite, ką manote)

32. Kodėl taip manote?

Įrašykite

33. Ar įrašas atrodo nuoširdus, ar labiau siekiama asmeninės naudos (dėmesio) ir pademonstruoti turėtą santykį su mirusiuoju?

☐ Nuoširdus

☐ Siekiama naudos

☐ Kita (įrašykite, ką manote)

34. Kodėl taip manote?

Įrašykite

35. Kaip manote, ko iš tiesų įrašų yra siekiama (be minėtų gailesčio, užuojautos, ryšio atskleidimo ir naudos)?

Įrašykite

36. Kaip manote, kam (kokiam žmogui / žmonėms) iš tiesų įrašas yra skirtas? Kodėl?

Įrašykite

37. Kaip manote, ką apie visuomenę atskleidžia tokios jautrios patirties dalijimasis socialiniuose tinkluose?

Įrašykite

3 PRIEDAS. Prieiga prie sociolingvistinės apklausos medžiagos: [Anketos atsakymai.xlsx](#)